

„Te túl rózsám...”

Hódolat Komlóssy Erzsébetnek

Bartók Gergely

2019

*„Gyakran hiszem, épp csak kimentek,
járnak egyet, és hazajönnek;
szép a nap, ó, szíved ne fájjon,
elkószálnak csupán a tájon.*

*Igen, mert hisz épp csak kimentek,
sétálgatnak, és hazajönnek;
szíved ne fájjon, szép a nap,
bejárvák ott a magasokat.*

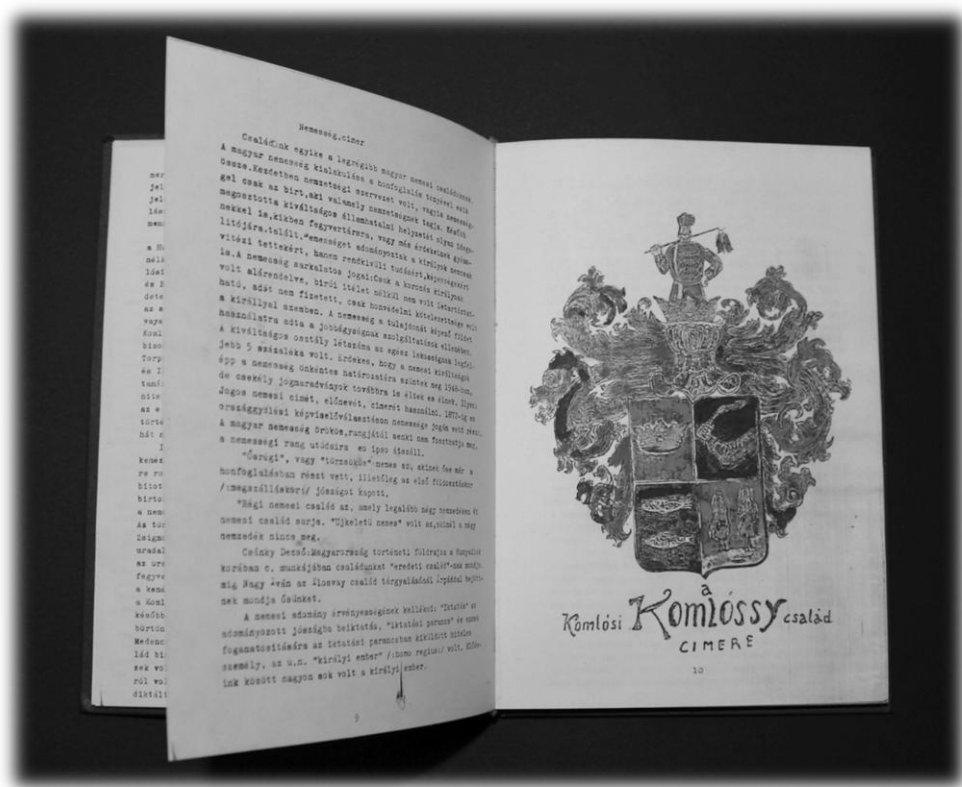
*Előttünk járnak, messze mennek,
haza már hozzánk nem sietnek;
beérjük őket a magasokon,
nagy napfényben, egy szép napon.”*

*(Friedrich Rückert –Gustav Mahler
Gyermekgyászdalok – IV. vers
Tandori Dezső fordítása)*

Valaki alakját megidézni olyan, mint egy színes szőttest felfejteni, szálait egyenként szétválasztani; ami valaha egész volt színeivel, mintázataival, arról az ember mára pusztán csak foszlányokból, külön-külön elemek egymás után való rendezésével képes valamiféle egységes képet alkotni, visszaadni. Viszont még így is bonyolult feladat érzékeltetni, mitől is válik egy művész a szakmájában igazán különlegessé, egyedivé, személye úgymond megkerülhetetlenné... Egyszer még főiskolásként vettem egy hanglemezt Nyíregyházán, melynek borítójáról egy bűvölő tekintetű, királynői tartású magyar operaénekesnő pillantott vissza rám az *Aida Amneris*eként. Mondanom sem kell, a korongon hallható nagy olasz, francia, német, orosz és magyar áriákat, dalokat csakhamar kívülről fűjtam csakúgy, mint nem sokra rá a Szokolay-opera szövegét. Később már nemcsak hallhattam, de láthattam is a „múzsát”, a „zenei ikont”; augusztus 20-a alkalmából ugyanis a televízió levetítette a *Bánk Bán* operafilmet, melyben *Gertrúdként* nyújtott alakításától lúdbőrözött a hátam az Úr 2008. évében. Soha nem gondoltam volna, hogy egyszer majd szemtől szemben üldögelek vele a konyhasztalnál, s órákon át tartó beszélgetéseket lefolytatva meséli el nekem életét, pályáját, szinte mindent; primadonna-allűröktől, mindennemű finomkodástól mentesen. Ezen emlékírás ekként tekinthető afféle posztumusz interjúnak is, hiszen a művész legutolsó ilyen jellegű megnyilatkozásainak egyike adja gerincét a lentiekben taglalt életútnak, pályaképnek. Több mint 50 szerepet, kerek 30 esztendő a Magyar Állami Operaház színpadán, páratlan, csillogó sikerek sorozatát tudhatta magáénak itthon és külföldön egyaránt a XX. század egyik legszebb hangjának birtokosa. Egyszer valaki úgy fogalmazott írásom főszereplőjével kapcsolatosan, hogy amíg lesz magyar operajátszás és egy fiatal alt vagy mezzoszoprán, aki a *Carmenre*, *Amnerisre*, *Azucenára* vagy a *Vérnász Anyájára* készül, amíg Kodály-dalokkal próbálgat, bizony a szóban forgó művész e tárgyban az utókorra hagyott öröksége mindig is releváns, mintegy megugorhatatlan viszonyítási alap lesz. Sőt, hajdanán egy zene-kritikus egyenesen „nemzeti kincsnek” nevezte Öt. Az volt... az lett... s mindörökké az is marad!

Öt éve hunyt el Komlóssy Erzsébet operaénekes.

A Komlóssyak története hosszú évszázadokra nyúlik vissza, melyről Komlóssy Erzsébettel igen elnyújtva beszélgettünk – elmélkedtünk. Egy genealógiai jellegű, házi használatra szánt leszármazási kutatás anyagát kaptam meg tőle beszélgetéssorozatunk első alkalmával – ahogy ő mondta: „Komlóssy-szakkönyv” –, melynek összeállítója kiskaludi komlósi Komlóssy Albert főiskolai docens volt, aki nagyon sok könyvtári és levéltári bűvárkodás eredményeképpen ’87 karácsonyára visszavezette a Komlóssyak családfáját egészen az 1300-as évekig, kiegészítve azt a család alapos őstörténetével, címerábrázolásaival, egykori birtokaik listájával, származási táblázatokkal, illetve betűrendes névmutatóval. A Komlóssyak címeres levele 1418. április 4-én kelteződött. A hosszumezei Komlóssyakat (~ Kántorjánosi töredék) az 1660-as születésű Mihálytól eredeztetjük, aki kapitány volt Doboson. Az írott források szerint a Komlóssy-nemzetség ősi birtokaihoz tartozott egykoron a Bereg vármegye Felvidéki járásában fekvő, a család nevét és előnevét adó Komlós, illetve a vele szomszédos Kisfalud, Pálfalva, Falucska és Kövesd helységek. Komlóssy Erzsébet „törzsökös” nemesi felmenői Bereg megyéből származtak Hosszumezőre, majd Szatmárra. Az utolsó nemesi összeírásakor a Kántorjánosi, illetve Meggyesre került családot írták össze. A rendkívül izgalmas információkat sorakoztató, gazdag kutatási anyagból többek között az is kiderült, hogy az elődök sorában nagyon sok úgynevezett „királyi ember” (~ *homo regius*) volt. A generációk váltakozásában a felmenők között a tudományok s a politika területén aktív elődök; ügyvédek, bírók, mérnökök és orvosok is szép számmal képviseltették magukat, ellenben művészi pályán mozgó személy, Erzsébetet megelőzően – pár kivétellel – alig-alig. A szóban forgó színpadi művészek Komlóssy Ferenc Dániel (1797) színész, Komlóssy Ida (1822) és Komlóssy Ilona (1848) drámai színésznők voltak. Zenei vonalon egyedül Komlóssy Emma (1881) népdal- és operetténekesnő mozgott, aki 1944-ben a budapesti gettóban hunyt el. Komlóssy Erzsébet mindig is nagy büszkeséggel viseltetett származását illetően, nappalijában a falon ott díszelgett a család nemesi címerpajzs-ábrázolása, melyet még édesanyja hímezett.

‘A Komlóssyak’ – Komlóssy Albert családfakutatása

Komlóssy Erzsébet szülei Komlóssy Imre (1900-1982) és Varga Margit (1914-1994) voltak. A házaspárnak két gyermeke született; 1932-ben Imre Zoltán névvel kereszteszt fiuk, majd egy évre rá, 1933. július 9-én a Nógrád megyei Salgóbanán – Salgótarján egyik városrésze – látott napvilágot a kis Erzsébet is.

„Apám Kántorjánosiban született, Szatmár megyében. Hivatásos katonaként később Salgótarjánban (~az akkori Horthy Miklós laktanyában, ami ma kórházként üzemel – a szerk.) tett szolgálatot. Anyámmal ott, Salgótarjánban ismerkedett meg, aki akkoriban varrónőnek tanult. ’33 nyarán megszülettem, hivatalosan a Salgóbanya templom végében. Apai ágról sajnos már nem ismertem a nagyszüleimet, mert nagyon korán elhaláloztak. Anyai nagyapám vājár (~bányamunkás – a szerk.) volt, aki egész fiatalon egy bányaszerencsétlenségben elvesztette a szeme világát, így aztán később kévekötnőnek és kosárfonónak tanították ki...”

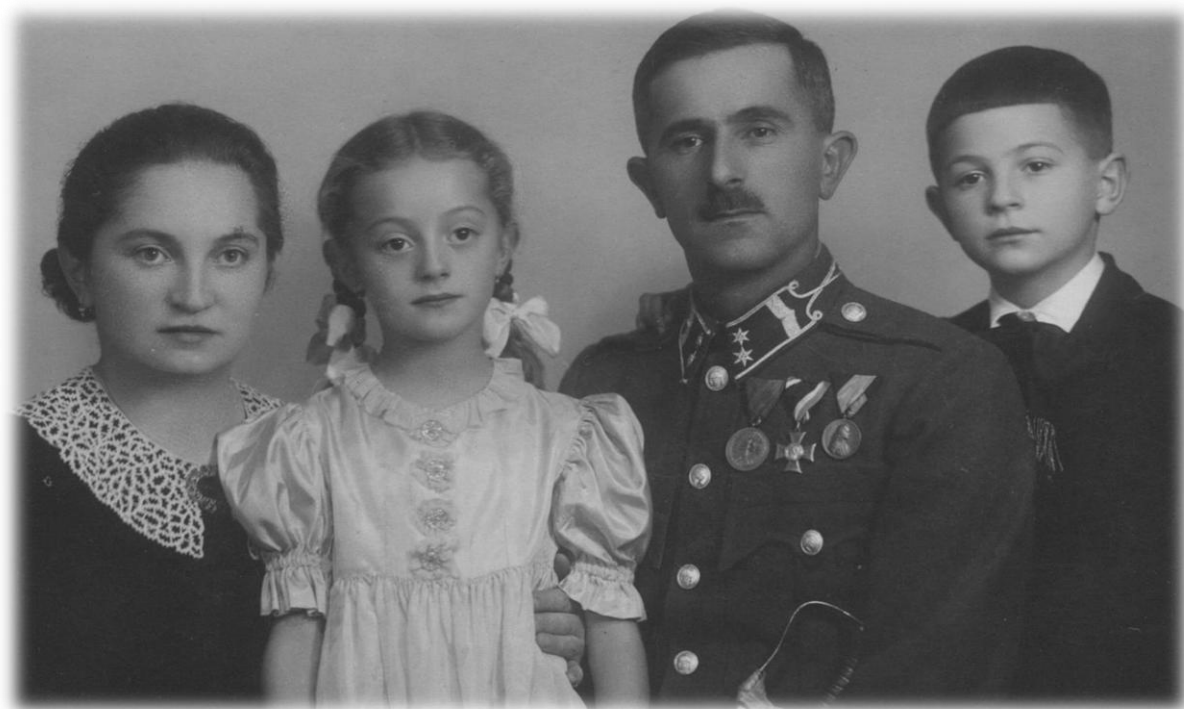
Az évek során Komlóssy Imre is gyakori vendég volt a Magyar Országos Levéltárban (~ ma Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), a családfakutatás több ok miatt is aktuálissá vált számára.

„Csak később tudtam meg, hogy miért is ment ő háború alatt az Országos Levéltárba, hogy tudniillik megtiltották neki, hogy »ssy«-nal (Komlósi ~ Komlóssy – a szerk.) írja a nevét. Apám meg azt mondta, hogy ő akkor is »ssy«-nal fogja írni. Most már nyíltan beszélhetek arról, amiről korábban nem szabadott. A hadseregben ugyanis igazolnia kellett nemesi származását ahhoz, hogy használhassa a Komlóssy vezetéknév eredeti formájában. Csakhogy amikor ükapám elhunyt, vele együtt temették el a kutyabőrt (~ a nemesi oklevelek pergamenje kidolgozott állatbőr volt – a szerk.), így apámnak nem volt semmilyen dokumentuma, tanúsítványa, amelyre hivatkozhatott volna. Elment hát a Levéltárba kikeresni a nemesi címet – amire sikeresen rá is lelt –, sőt megbízott egy ügyvédet is, hogy segítsen neki felállítani a családfát. Aztán a háború után, amikor volt az »aranyos kis kommunizmus«, végül mégsem merete »ssy«-nal írni a nevét. Én viszont ragaszkodtam hozzá; persze akkoriban mindig azzal győzködött, hogy ne úgy írjak alá, mert bajunk lesz belőle. Erre én neki: »Ugyan, mondd meg nekem, milyen bajom lehet abból, hogy »ssy«-nal írom a nevem? Ezzel a névvel születtem? Ez van a keresztlevelemben? Akkor én bizony így fogom használni!« Így ez maradt később természetesen a művésznévem is...”

Komlóssy Erzsébet Salgótarjánban, majd Losoncon (~ma Lučenec, Szlovákia) nőtt fel, apja ugyanis ebben a két városban teljesített katonai szolgálatot. Erzsébet korai gyermekévei viszonylag önfeledten, nyugalomban teltek, a család nem élt rosszul. Óvodás korában is már nagyon szeretett dalolászni – egyszer még gyerekszínésznek is el akarták vinni –, valamint zongoraórákat vett egy helyi zenetanártól.

„Nagyapámmal sokat üldögéltem a konyhában a sparhelt melegénél, nagy mesélő volt. Szerette, ahogy dudorásztam, ő és a macskáim voltak első közönségem. Nagymamám pedig rengeteg népdalt ismert, megtanultam tőle jó néhányat. Hat évesen Pilár Kláránál (~Pillár, Pilar? – a szerk.) kezdtem zongorázni tanulni. Volt egy hatalmas, fekete Bösendorferem, de hamar abbahagytam az egészet, mert már akkor sem szerettem semmit, ami kötelező volt. Utólag már bánom nagyon, mert később énekesnőként sosem tudtam magam normálisan lekísérni. Anyám háztartásbeli volt, csak a háború után kezdett el dolgozni, majd Pesten elvégzett egy ápolónői képzést. Lányként kiemelkedően jó tanuló volt, de sajnos nem adatott meg neki a lehetőség, hogy továbbtanuljon; beteljesítette a női princípiumot, hiszen ezt várták el tőle:

»A nőnek a dolga a szülés, a gyermeknevelés és úgy zusammen a család!« – mondta nagyanyám. Utólag visszagondolva úgy hiszem, hogy rajtam keresztül próbálta később »újraélni«, megvalósítani soha be nem teljesült vágyait... »

A Komlóssy család a '30-as évek végén

Az 1920-ban kelt trianoni diktátum érintette a Felvidéket, Kárpátalját és a Csallóközt is, azaz elcsatolta és Csehszágnak adta Felső-Magyarországot. 1938-ban az első bécsi döntés értelmében Magyarország a trianoni békeszerződéssel elcsatolt területeiből visszakapott mintegy 12.000 km²-t, ekként 85 ezer szlovák került át a magyar oldalra és mintegy 67 ezer magyar maradt a szlovák oldalon. A II. világháború utáni párizsi békeszerződésekben a győztes hatalmak a két bécsi döntésben foglaltakat végül nem ismerték el, sőt, a pozsonyi hídfő területével Magyarország területét még tovább csökkentették.

„A visszacsatolás idején apámat áthelyezték Salgótarjánból Losoncra, majd a hadsereggel együtt Németország felé vezényelték, de ő útközben megszökött. A háború Losoncon ért bennünket, anyám akkoriban éppen egyedül volt velünk. Csak egy tél alatt több mint tizennégy alkalommal költöztünk, sokszor mindössze egy gyerekszánkónyi csomaggal. Hol a németek szálltak meg, hol pedig az oroszok. Úgy tologatták akkoriban a határokat, mint a gyerekkocsit. Végül is beköltöztünk egy szép, három szobás lakásba. Akkortájt jöttek be az oroszok; nálunk is »vendégeskedtek« néhányan; hatalmas kondérokban főztek, beköltöztek a szobáinkba... Volt egy nagy, 14 személyes étkezőbútorunk, s hogy azt ne tegyék tönkre, anyám felültetett bennünket az asztal tetejére, hogy ott játsszunk. Aztán a szomszéd pék zongoráján játszottam valamit, ami nagyon tetszett a szovjet katonának, s akkor kaptam életem első nagy keresetét jutalmul: egy jókora főtt marhahúst! A lakást végül szintén magunk mögött kellett hagynunk, a csehszlovákok hazatoloncoltak bennünket. Hál' istennek volt egy orosz tiszt, aki értett magyarul is és segített, hogy legalább az ingóságaink egy részét – amikre már mások igényt tartottak volna – megmenthessük. Éjjel volt a határidő, s úgy jöttünk át egy parasztszekérrel meg egy platós kocsival. A zongorát végül otthagytuk egy kiló vajért meg egy pár cipőért.”

A Komlóssy-család a háború alatt, de utána is még számos alkalommal váltott lakóhelyet. Salgótarján, Losonc, majd újra Salgótarján...

A bakfis 'Komló'

„Az alapiskolát Losoncon kezdtem, a háború után pedig bekerültem a polgári iskolába, Salgótarjánba. Már akkor szívesebben énekeltem a kézimunka órákon, minthogy hímezzek-varrjak. Az osztálytársaim mondták is: »Komló! Megcsináljuk helyetted a feladatokat, te csak énekelj«. A kézimunka órákat és a matematikát Csanády Miklós tanár úr tartotta – rettentően féltünk tőle –, ő volt az, aki felfigyelt a muzikalitásomra. Ott lakott az iskola mellett, s egyszer átparancsolt magához, hogy megénekeltessem. Zeneszerető ember lévén foglalkozni kezdett velem, skáláztatott, zongorázni tanított, népdalokat memorizáltam...

...Aztán hajdanán Salgótarjánban járt a Stagione (~Gördülő Opera – a szerk.), Donizetti Don Pasquale című operáját játszották (~más interjúkban Rossini A sevillei borbélyát említette – a szerk.) és Csanády unszolására elmentem, meghallgattam őket. Az előadás olyan hatással volt rám – akkor láttam életemben először operaelőadást –, hogy már akkor rögtön megfogalmazódott bennem: ha felnövök, én is operaénekes szeretnék majd lenni! 15-16 éves lehettem akkor. A tanév végén a tanár úr behívatta a szüleimet, s azt mondta nekik: »Ennek a kislánynak bizony énekelni kell tanulnia, mert ehhez van tehetsége! Jelentkezzenek Pesten, a Zeneakadémián!«

Közben a család Salgótarjából Budapestre költözött, ugyanis Erzsébet anyja, Margit addig puhította férjét, míg az végül kötélnek állt és áthelyezését kérelmezte a fővárosba. Történt ez leginkább abból az indíttatásból, hogy az anya a legkevesbé sem engedte el füle mellett Csanády Miklós igazgató intő szavait és fejébe vette, hogy lányából művészt farag. A tiszthelyettes apuka sok fantáziát nem látott a dologban, kezdetben hallani sem akart lánya operaénekesi ambíciójáról, az efféle foglalkozást szórakozásnak, az abból való megélhetést kétségesnek, a szakma művelőit ledérnek, züllöttnek tartotta. „Rendes munka” címen már korábban, a salgótarjáni közgazdasági középiskolában kitaníttatta Erzsébetet a korban annyira divatos gyors- és gépírónak, bízván abban, hogy majdan jó hivatalnok válik belőle. Anyja időközben ápolónőként helyezkedett el a Péterfy Sándor Utcai Kórházban.

„A polgári iskola 4. évfolyamát már Pesten fejeztem be. Közben anyám utána érdeklődött, mikor vannak meghallgatások a Zeneakadémián. Emlékszem, nyárelőn egyszer csak útra keltünk a felvételire, ahol a Zenei Konzervatórium Semmelweis utcai épületében először László Gézának énekeltem. Emlékezetesre sikeredett ez a találkozás. Először azt hitte, anyám akar felvételizni, mire ő mondta, hogy bizony nem ő, hanem a kislánya szeretne énekelni. »Ez a kis csirke?« – kérdezte csodálkozva Géza bácsi. Két copfba volt fonva a hajam, talpig ünneplőben: matrózblúz, hozzá rakottszoknya, s akkoriban még eléggé kis csenevész is voltam. »Na, gyere te kis csirke, énekelj!« – s odavezetett kedvesen a zongorához. Én pedig rákezdtam a 'Szegény vagyok, szegénynek születtem' kezdetű dalra Kodály Hány Jánosából. Megjegyzem, akkor még nem tudtam, hogy az abból való. Géza bácsi megfogta a kezem, s levitt a neves énektanárhoz, Molnár Imréhez a következőt mondva: »Ezt a kislányt azonnal fel kell venni!«. Ő is meghallgatott, de mivel még éppen

csak tizenhat múltam, nem tudott akkor berakni egyik osztályba sem. Azt javasolta, hogy tanuljak egy évet a zenei konzervatóriumban Géza bácsinál, a következő évben visszavár, s akkor már minden gond nélkül fel is vesz...

Közép- és felsőfokú tanulmányait tehát Budapesten, az Erkel Ferenc Zeneművészeti Szakiskolában és az Állami Zenei Gimnáziumban (ma Bartók Béla Zeneművészeti és Hangszerképző Gyakorló Szakgimnázium), majd pedig a Zeneakadémián (ma Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem) végezte dr. László Géza növendékeként. László Géza (eredeti nevén Löwinger Géza; 1886-1955) Kacsóh Pongrác egykori tanítványa volt, aki énektanári készségét Budapest mellett Berlinben és Milánóban tökéletesítette. A két háború közötti időszakban és a felszabadulás után – eredendően ügyvédként működött – már kizárólag csak énektanárként dolgozott. Felesége Haselbeck Olga (1884-1961) az Operaház ünnepelt mezzoszopránja volt. László tanár úr sok magyar operaénekest indított el a pályán, egykori diákjai között olyan neveket találunk, mint például Svéd Sándor, Székely Mihály, Palló Imre, Anday Piroska vagy éppen Házy Erzsébet.

„László Géza rögtön, minden további nélkül el is vállalta az énektanítástomat. Pénzt nem fogadott el, ingyen tanított. Egyetlen kikötése az volt, hogy járjak hozzá folyamatosan és legyek nagyon szorgalmas. Egyébként Géza bácsinak gyönyörű tenor hangja volt. Így visszaemlékezve, végtére is neki köszönhetem azt, hogy operaénekes lettem. Olga nénivel együtt úgy kezeltek, mintha a saját gyerekük lettem volna. Géza bácsi jó előre tudatosította bennem azt, hogy sem a közel- sem pedig a távoli jövőben nem szabad mindent össze-vissza énekelnem. Emlékszem intő szavaira: »Nem szabad mindent elvállalni! Ne aggódj, a szerep – ha valóban el kell énekelned –, majd megtalál, oda fogsz érni a kellő időben! Meg fogod érezni a pillanatot, hogy mikor is jött el az idő...« Igaza volt ebben is!”

**Komlóssy Erzsébet portréja
az '50-es évekből**

László Gézának és Haselbeck Olgának nem született gyermeke, melynek legkézenfekvőbb magyarázata talán, hogy életüket mindketten zenei karrierjüknek, majd új operai tehetségek dajkálásának rendelték alá. Haselbeck korának híres Wagner-heroínája volt, de emléke ma jórészt, mint Bartók *A kékszakállú herceg vára* első Juditja él. Időközben szoros kapcsolat alakult ki a házaspár és a növendék Erzsébet között. Egy nyáron meghívták őt még a balatoni nyaralójukba is egy hétre, életében akkor látta először a „magyar tengert”. Olyasfajta mély kötelék jött létre köztük, hogy hivatalosan is lányukká akarták fogadni, természetesen ezt az ajánlatot a Komlóssy-család illedelmesen visszautasította. Az élményeken, a szellemi örökségen és útravalón túl Erzsébet egy életen át őrizte az Olga nénitől kapott partitúrákat, az otthonában egymáson tornyosuló kottatömkelegben többek között a *Sámson és Delila*, a *Parasztbecsület*, valamint az *Aida* zongorakivonatait.

„Mivel ettől kezdve már Budapesthez lettem kötve, így édesapám indítványozta, hogy helyezték őt át az Üllői úti- (~ Kilián György laktanya – a szerk.), később pedig a hűvösvölgyi laktanyába. Majd ezek után a Kossuth Akadémián (~ Honvéd Kossuth Akadémia, mai jogutódja a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem – a szerk.) szolgált. Először az Üllői úton, aztán a Városmajor utcában laktunk albérletben; szoba mosókönyhával, kis előtérrel... Aztán idővel, szépen lassan, egy nagyobb lakásba költözhetek szüleim, amit a Honvédség utalt ki számukra, ahol 1974-ig éltek; később kiköltöztek Máriaremetére. Mostam, főztem, vasaltam, anyám közben készült az ápolónői vizsgáira... Mindenesetre akkoriban már opera- és színielőadásokra járhattam – persze csak a konziból kapott, a kakasülőre szóló ingyenjegyekkel –, legtöbbit a Nemzeti Színházban ültem. Mentem volna én moziba is, de nem engedtek. Mindig csak a skálázás, a skálázás... Ha este 10-re nem voltam otthon, vagy a bátyám nem hozott haza időben, napokig hordhattam a hátamon a nyomait. Apám nagyon nehezen engedett el bárhová is, később, felnőtt fejjel már jobban megértettem, hogy miért is féltett annyira. Az ő természetét örököltém én is...”

A 18 éves gimnazista Erzsí ekkoriban – hogy családja anyagi kiadásában részt vállaljon –, egy szezonon keresztül a Fővárosi Operettszínház kórusában is énekelt. Konzervatóriumi éve alatt, mindössze 18 évesen énekelt elő az Operettszínházban, ahová azonnal fel is vették.

„Emlékszem, mikor hazamentem és bejelentettem, hogy az Operaház helyett az Operettszínház kórusába megyek. A fater? Hát, azt hittem, hogy ott helyben kifordítja magát. »Már aláírtam a szerződést, sajnos nem tudok rajta változtatni.« – mondtam. Egy szó, mint száz, apám kénytelen volt belenyugodni. Kis szerepeket kaptam az Operettben, néha egy-egy szóló éneklést, de nagyon szerettem a légkört, imádtam nyüzsögni. Voltaképpen – hogy úgy mondjam – az Operettnél indultam el a siker útján, de persze mindvégig tudtam, hogy nem itt akarok megállni...”

Itt aztán bepillantást nyert a kor nagy énekes-színészeinek mindennapjaiba, a felkészülés folyamataiba, az elmélyült műhelymunkába. Latabár Kálmán (1902-1970) például csak neki engedte meg, hogy a színpalak mögül nézhesse az előadásokat. Később a Budapesti Operettszínházhoz kapcsolódó szép emlékei közt emlegette, amikor Szinetár Miklós felkérte, hogy a legendás operettprimadonna, Honthy Hanna (1893-1978) születésnapjára rendezett ünnepségen énekeljen. Ez alkalommal adta elő életében először színpadon *A trubadúr* (Verdi) *'Máglya-áriáját'*, mely után Honthy csak annyit mondott neki: *„Belőled egyszer bizony nagy énekesnő lesz!”*. Közben a DISZ (Dolgozó Ifjúsági Szövetség) tagjainak sorába lépett, a kulturális csoport különféle zenei rendezvényeinek aktív résztvevője, sőt fellépője is volt.

„Annyira »viszketett a talpam« akkoriban, hogy összeszedtem minden bátorságomat – hamar kiderült, hogy az nem volt még elegendő – és elmentem előéneklésre az Operába is, ahol bizony úgy izgultam, hogy amint a színpadra léptem, lányos zavaromban, remegő kézzel a kottámat nem a zongorára, hanem mellé, a levegőbe tettem. Az meg lecsúszott a zenekari árkon keresztül, s meg sem állt, míg a földet el nem érte. A színpad alól egy műszakis hozta fel nekem. Akkor vált nyilvánvalóvá számomra, hogy nincs még itt az én időm. Ezt a »bemutakozást« követően fogadtam majd el a szegedi felkérést. Éreztem, tudtam, hogy ezt a lámpalázat még le kell küzdenem, s ilyen fiatalon még rengeteg rutint kell szereznem ahhoz, hogy egyszer majd az Operaház művésze lehessék...”

Puccini – Pillangókisasszony
Kate – 1955

Bár a vezetőség már ekkor felajánlotta, hogy tud helyet biztosítani neki az Operaház énekkarában, idővel pedig mint magánénekest is alkalmaznák, a lehetőséget egyelőre elhárította. László Géza helyeselte tanítványa döntését: „*Nem, nem! Még nem adlak oda nekik!*” Ha az ország első dalszínházának nem is, de egy másiknak hamarosan „kölcson adta” Géza bácsi a legféltettebb kincsét, az akkor még „csiszolatlan gyémánt” Komlóssy Erzsébetet. A Szegedi Nemzeti Színház zeneigazgatójának és karmesterének, Rubányi Vilmosnak maga László Géza mutatta be Erzsébetet – aki elő is énekelt neki –, ugyanis *Háziasszonyt* keresett színháza majdani *Székel* *fonó*-produkciójába (Kodály). Azonnal szerződtette is a fiatal alténekesnőt először csak 3 hónap próbaidőre, végül 3 teljes évadot töltött el Komlóssy a szegedi társulatnál.

A gimnázium elvégzése után tehát Szegedre került, ahol 1955 februárjában a Nemzeti Színház színpadán Puccini *Pillangókisasszony* című operájának egy nyúl farknyi szerepében, *Kate Pinkerton*ként debütált. Az első hónapokban hangfájának megfelelő kisebb 'comprimario'-szerepekkel „melegített be”, olyan pár mondatos alakításokkal, mint például a *Rigoletto* (Verdi) *Giovannája*. Egyébként Szegeden kezdte pályafutását többek között a legendás tenorista, Simándy József és az örmény származású Moldován Stefánia is. Az első jelentős bemutatkozásra sem kellett hosszasan várakoznia Erzsébetnek, hiszen 1955. március 5-én a színház műsorra tűzte Kodály egyfelvonásos daljátékát, a *Székel fonót*, melyben – mint azt korábban beígérték – a darab vezérszerepét, a *Háziasszonyt* alakíthatta. Egészen meglepő rátermettséggel, ösztönösséggel alakította a figurát, miként ő fogalmazott: „*Igazi telitalálat volt nekem ez a szerep!*”. Mellette a főbb szerepekben Papp Júlia (*Leány*), Jánosi Rudolf (*Legény*), Horváth József (*Gazdag legény*) és Turján Vilma (*Szomszédasszony*) léptek színpadra. Szegeden a *Székel fonót* ekkoriban együtt játszották Mascagni örökzöldjével, a *Parasztbecsülettel*. Utóbb említett verista egyfelvonásosban Komlóssy *Turridu* anyját, *Luciát* alakította. Rubányi kiemelt figyelemmel egyengette a kezdő Komlóssy pályáját. Egyfajta mentorként László Géza jelentette Erzsébet számára a kezdetet, Rubányi Vilmos pedig a folytatást. Mindig nagy szeretettel emlékezett Rubányi Vilmosra, aki Vaszy Viktor 1957-es visszatérével a Szegedi Nemzeti Színházhoz, már Debrecen zenei életének fellendítésében segédkezett az elkövetkezőkben.

Kodály – Székely fonó
Háziasszony – 1955

„Ne halj, fiam, ne halj Bertelaki László,
Csináltatok néked olyan csuda malmot,
Kinek első köve Bélagöngyöt járjon.
A második köve ezüst pénzt hullajtson.
Annak látni jönnek szüzek, szép leányok,
A tied is ott lesz: szép Görög Ilona...

Ne halj, fiam, ne halj Bertelaki László,
Csináltatok néked olyan csudatornyot,
Kinek magassága az egekig érjen.
Kinek szélessége a Dunáig érjen.
Annak látni jönnek szüzek, szép leányok,
A tied is eljő, szép Görög Ilona...

Halj meg fiam, halj meg, Bertelaki László!
Oda is eljönnek szüzek, szép leányok,
A tied is eljő, szép Görög Ilona.”

(Kodály Zoltán szövegátírat)

A Magyar Nemzet 1955. március 20-án megjelent számában a következőképpen méltatta a semmiből felbukkant, ifjú alt alakítását:

„Az előadás figyelemreméltó meglepetését jelentette a fiatal Komlóssy Erzsi a Háziasszony szerepében. Rendkívül értékes hanganyag, temperamentum, ösztönös alakítótehetség jellemzi a fiatal alténekesnőt, aki Székelyfonóbéli szereplésével további nagysikerű operai szerepekre tett ígéretet.”

A vidéki városokba kisebb fáziskéséssel tört magának utat – 1932-es pesti ősbemutatóját követően – Kodály 32 népdalból álló színpadi műve. A „Gazdaasszony” (~ Háziasszony) szölamát eredetileg az „alt-múza”, Basilides Mária számára komponálta a szerző. A pesti bemutatót követő hónapokban aztán a Székely fonót bemutatták a milánói Scala színpadán is, a BBC londoni stúdiójában pedig maga, Kodály vezényletével csendült fel. A mű mégsem került fel a nemzetközi operajátszás ezerszín-palettájára, a daljáték megmaradt úgyszólván „hungarikumnak”.

„A Székely fonót később aztán sokféle rendezésben énekeltem, de a legemlékezetesebb, s számomra a legkedvesebb mindmáig a legelső, a szegedi. Talán azért is, mert az volt életem első igazi nagy szerepe, ekként egy életre meghatározó élmény. A Székely fonóban benne van minden, ami Erdély... én meg – hogy úgy mondjam – túlzottan is »hazafias« lelkiületű ember vagyok. Az ezt követő rendezések mindegyike természetesen kedves emlék maradt, hiszen az újabb és újabb produkciókban mindig megcsillan a lehetőség, hogy bizonyos dolgokat picit másként csinálhassak az előzőkhöz képest. Új perspektívából nézve apró kis részletekre, dallamokra – dallamívekre lettem figyelmes – amik addig sokszor fel sem tűntek –, s egy friss rendezésben, egy felújításban úgy éreztem mindig, hogy egyre jobban és jobban »kinyílok«...

...Ez a fajta folyamatos »fejlődés« a Háziasszony szerepében hozzásegített ahhoz, hogy minél többet, minél őszintébben reprodukáljak a lelkivilágomból. »Kitrákotty-mese«... csupa játék. »Szomorú fűzfának«... utóbbit viszont mindig, minden rendezésben ugyanúgy énekeltem: mozdulatlanul...”

**Offenbach – Hoffmann meséi
Miklós – 1955**

1955-ben Makón megrendezésre került egy „VIT-előválogató”, melyet Szegedről három fiatal művész képviselt; Komlóssy Erzsébet és Wagner József *A trubadúr* népszerű részleteit, valamint operett-dalokat énekeltek Bíró Attila zongorakíséretével. A még 1945-ben, Londonban életre hívott és mindmáig megrendezésre kerülő *Világifjúsági Találkozó* (1953-tól *Világifjúsági és Diáktalálkozó*) célkitűzése a világ fiataljainak a világbéke megvédésében megnyilatkozó egysége, azon közös akaratuk hirdetése, hogy soha többé ne legyen háború. Kezdetekben ezt a rendezvényt egyfajta propaganda-eszköznek használták, melynek két évente más-más szocialista főváros adott otthont – a láncot majd csak az 1959-es *Bécsi Fesztivál* törte meg nem szocialista állam lévén, melyen Erzsébet szintén szerepelt.

Az alig 22 esztendő Komlóssy a makói megmérettetésen nyújtott teljesítményének köszönhetően azon 8 szerencsés szólista egyike lett, aki a Varsóban megrendezésre kerülő VIT-en képviselhette Magyarországot. Élete első külföldi útjára és bemutatkozására Kodály- és Schubert-dalokkal, különféle népdalokkal, valamint *A próféta* (Meyerbeer) *Fidès-áriájával* készült. Lengyelországból hazatérve az év októberében Offenbach *Hoffmann meséi* című operájának nadrágszerepében, *Miklósként* lépett színpadra Rubányi Vilmos vezényletével. A darabot Versényi Ida rendezte, díszleteit Oláh Gusztáv tervezte. Partnerei a címszereplő Varga Róbert (*Hoffmann*), Pesti Ella (*Olympia*), Berdál Valéria (*Antónia*), a fiatal, szintén pályakezdő Moldován Stefánia (*Giulietta*) voltak. A négyes baritonszerepet Horváth József fogta össze, *Antónia anyját* Turján Vilma alakította. Komlóssyt a *'barcarolla'* altszólamában külön megdicsérte a kritika. Mindeközben még vett pár énekórát László Gézától, aki nem sokkal később, 1955. november 22-én elhunyt. Aznap Erzsébet a következő gondolatokat jegyezte le:

„A VIT-ről mikor hazajöttem, még 2 énekórát kaptam Géza bácsitól, aztán örökre elvesztettem, kinek köszönhetem azt, ami lettem!”

Verdi – Az álarcosbál
Ulrica – 1956

„Szelleme nagy királya, jöjj,
Siess a sűrű éjben!
Gondoktól, vad vihartól,
Vértől hazámat óvd meg!
Már harmadízben ott huhog
A baglyak hangja tán,
Már harmadízben szól a gyík,
A lángot fűjva rám,
És harmadízben rémülök
A holtak szörnyű szózatán!...”

(Zoltán Vilmos és Blum Tamás fordítása)

1955-től folyamatosan énekelte *Az álarcosbál* Ulricáját is Szegeden. Ez év telén aztán beugrással szerepelt a budapesti Operaház egyik *Az álarcosbál*-előadásában, amikor is ösztöndíjat ajánlott neki az intézmény akkori igazgatója, Tóth Aladár – Fischer Annie férje. A direktor legnagyobb meglepetésére Erzsébet nemes egyszerűséggel nemet mondott akkor az ajánlatra, abban mindenestre megegyeztek, hogy a következő évben majd újratárgyalják a dolgot. Közben aztán jött az '56-os forradalom, ebben az időszakban Erzsébet első számú bázisa Szeged maradt, a *Háziasszony* aratott sikerei után szépen lassan a társulat „első” altjává magasodott, az operairodalom standard mezzoszoprán- és alt szerepeit kínálta neki a színház. 1956-57-ben már az *Ulricák* mellett a Vaszy Viktor dirigálta *Pillangókisasszony*-előadásokban Szabó Miklós *Pinkertonja* és Iván Margit *Cso-cso-szanja* mellett játszotta a gésa hűségese szolgálólányát, *Szuzukit* is.

Mindezek mellett ott szerepelt a pályakezdő Erzsébet repertoárján Delibes *Lakmé* című operájának *Mallikája*, 1955-től folyamatosan az *Anyegin* (Csajkovszkij) *Olgája*, de az adaptációul szolgáló Mikszáth kisregény, a Sárközy István – Benedek András – Semsei Jenő komponálta *Szelistyei asszonyokban* is közreműködött. A szocialista-realista operettben a „*Kelempász madár*” fogadósnőjét, *Vendelnét* alakította. Érdekességképpen említeném, hogy egy, azóta már a feledés homályába veszett magyar szerzemény, *A mennyetjárt ifiúr* (*A furfangos diák*) című zenés bohózatban is közreműködött a Csontos Gyula Együttes által színpadra vitt produkcióban. A zenés bohózatot, melyet Hans Sachs ötletéből Koppányi György írta, s melynek zenéjét Farkas Ferenc szerezte, Mórahalmon s több más, szegedi járásbeli településen – ahogy ő fogalmazott „tájelőadások” keretében – is bemutatták.

Puccini – Pillangókisasszony
Szuzuki – 1955

Több alkalommal tehát nemcsak operai, de prózai szerepekben is kipróbálhatta magát. Komlóssy üde tehetségének, remekbe szabott alakításainak, rátermettségének híre csakhamar felkeltette a budapesti Opera érdeklődését is. Komor Vilmos vezényletével nemcsak az *Anyegin*-ben, de később *Az álarcosbál*-ban is bemutatkozhatott az Erkel Színház színpadán. Beszélgetéseink alkalmával többször is megemlítette; soha nem szerette, hogy élete során adott interjút, s bárminemű nyilatkozatait szinte kivétel nélkül mindig, utólagosan „kikozmetikázták”. Az ide kívánczó, releváns gondolatok ekként a következők:

„Olgát már folyamatosan énekeltem Szegeden is, kimondottan ezen alakításom miatt hívtak fel Pestre. Egy meggondolatlan, »ugrifüles« kis csitrire vettem a figurát, olyanra, aki már csak azért is kikacagja Tányát, hogy az ott nagy gondban elmélkedik mellette. Örületes sikerem volt az Anyeginben, nagy tapsot kaptam az Olga-ária után; Házy (Házy Erzsébet – a szerk.) meg csak állt ott, mint a Bálám számára, hogy azt mondja: »Nem is értem, ezt sohasem szokták megtapsolni.« Akkoriban az Operaháznak volt legalább 3 olyan tehetséges alt-énekesnője, akit gyorsan le kellett volna »gyűrni«, ha mindenáron ott szerettem volna énekelni. Tudtam, hogy ott és akkor, bizony nekem még nem sok minden jutna, Szegeden viszont lubickoltam a lehetőségekben. Hoffmann meséi, fiúszerep meg sok minden más. Képzeld csak el, egy évben hány ruhába bújhattam bele! Az Operában meg várhattam volna, mikor szólnak végre, hogy: »Na gyere, elénekelheted, hogy találva van!« Aztán majd később, már az Operaház magánénekeseként jobbnál-jobb szereposztásokban énekelhettem ezt a Csajkovszkij-figurát, még olyan előadás is volt, hogy a lányok dajkáját az egykori híres alt-énekesnő, Németh Anna formálta meg...«”

Ismét Olga szerepére kapott meghívást, mint vendégművész a Magyar Állami Operaház *Anyegin*-felújításába. 1958. január 23-án be is állt a szóban forgó produkcióba, melyet a ház a Komlóssyhoz hasonlatos „új erőssel”, valamint a szakma régi nagy „adu ászaival” állított színpadra: Melis György (*Anyegin*), Ilosfalvy Róbert (*Lenszkij*), Házy Erzsébet (*Tatjana*), Palánkay Klára (*Larina*), Budanovits Mária (*Filipjevna*), Székely Mihály (*Gremín herceg*), Faragó András (*Zareckij*), et al. Bár a Szegedi Nemzeti Színház tagja volt, ekkorra mondhatni már elkerülhetlenné vált számára, hogy társulatot, színházat váltson; szerződést kínált neki a Magyar Állami Operaház, melyet ezúttal már nem utasított vissza. Még gyermekféjjel fogadalmat tett, ha egyszer az Operaház tagja lesz, elmegy Szentkútra (~a Mátraverebély melletti Szentkút Magyarország egyik legrégebbi és máig egyik leglátogatottabb Mária-kegyhelye), – ahová búcsúba járt a nagymamájával –, és a nagymisén elénekli Schubert *Ave Mariáját*. Ezen fogadalmának eleget is tett, az év szeptemberében hálával adózott énekével a szentkúti templom egyik vasárnapi miséjén. Szegedtől remek alapokat kapott, kitűnő társulatban, csodálatos kollégák mellett sajátíthatta el a szakma, a műfaj alapjait, kellő idő alatt járta végig fokról-fokra azt a bizonyos számárlétrát. Legszívesebben mindkét színházban „szolgált volna” párhuzamosan, de ez kivitelezhetetlen lett volna, ugyanis 1958. március 1-jével az Operaház akkori igazgatója, Palló Imre szerződtette a 25 éves alténekesnőt magánénekesi státuszban. Erzsébet mindig szeretettel emlékezett Szegedre később is, pesti karrierje beindulása idején is visszajárt még a „napfény városába” – az egyezség értelmében 1 évig még Szegedhez is fűzték kötelezettségei – azon *Anyegin*-produkciókra, melyekben többek között Moldován Stefánia *Tatjánájának* dalolhatta *Olgaként* az opera 1. felvonásának fülbemászó áriáját:

Csajkovszkij – Anyegin
Olga - 1958

„A mélabúhoz semmi kedvem,
Szívemben bánat sose jár.
Nem andalgok a holdas kertben,
Hogy jaj, a gond a baj ott végre rámtalál.
De mit is sírjak, oly szép az élet,
Míg bennem zsong az ifjúság,
Nincs semmi gondom, boldogan élek,
'Kis lányom', így hív a világ...”

(Blum Tamás fordítása)

Az '58-as esztendő tehát még ingázásokkal telt Erzsébet számára Budapest és Szeged között, az év július 11-én énekelt utolsó *Anyegin*-jét az utóbb említett városban. Budapestre szüleihez költözött vissza. Pesten kezdetben a kor legendás énektanárától, Hoór Tempis Erzsébettől vett órákat, de csakhamar kiderült, hogy hangja – ahogy tanára fogalmazott – már „bevetésre kész”, ekként az énekórák pusztá karbantartásként funkcionáltak Komlóssy esetében. Hoór Tempisnél tanult többek között Takács Paula, Mátyás Mária, Déry Gabriella, de Neményi Lili és Tolnay Klári is. Következő év elején már az Operaház társulatának „rendes” tagjaként léphetett színpadra, mint a *Salome* (R. Strauss) *Apródja* és *Az álarcosbál* *Ulricája*. A korabeli dokumentáció szerint utóbb említett szerepében Helge Roswaenge vendégfellépte alkalmával is közreműködött. Verdi *Rigoletto*-jának *Maddalena* szerepében a címszereplő Radnai György, Mátray Ferenc (*Mantovai herceg*), valamint a *Gildát* alakító Jasper Bella oldalán debütált. Nemsokára aztán már a Radnai György – Pálos Imre – Gyurkovics Mária szuperklasszis-szereposztásban alakíthatta a herceg csábítását hetykén fogadó, mutatós *Maddalenát*.

„Ahogy az Operához bekerültem, szinte mindenbe beraktak, amibe csak lehetett, később meg, ahogy mondani szokták, már a csapból is én folytam. Volt olyan év, hogy 70 előadást énekeltam. Kezdetben sok kis szerep: olyanok, mint mondjuk Suchoň Örvény című operája, amiből már konkrétan semmire sem emlékszem, vagy a »Hojotoho!«-jelenet A walkürben, aztán A varázsfuvola három dámájának egyike, utóbbiban kicsit flegmára vettem a figurát. Mozartot nem szerettem, rettentő idegen volt tőlem ez a világ. Amikor a Saloméban az Apródot alakítottam, még nem sok fogalmam volt az operaházi szokásokról, Szegedhez képest minden teljesen másnak hatott. A Richard Strauss darabot Nádasdy Kálmán rendezte – felesége, Birkás Lilian sokat énekelt akkoriban a Salomét –, mellette, mint segédrendező, Mikó András működött akkoriban. A Salome-próbákon egy ízben kis híján magamra is haragítottam Nádasdyt. Egyik nap így, másik nap úgy instruált engem, mint kis zöldfülűt. Egyszer csak visszakérdeztem: »Tegnap még jó volt így! Ma már nem?« Látom, Mikó falfehéren áll, próba után félre is vont: »Neked fogalmad sincs, kivel beszéltél!«. Eszem ágában sem volt bántólag fellépni, mindenesetre onnantól kezdve olyan csendben voltam a próbákon, mint az egér a seprű alatt...”

Gluck – Orfeusz és Euridiké
Orfeusz – 1959

„Veszve minden boldog álmom,
Euridiké nincsen már!
Zord gyász sújt, élnem fáj,
Euridiké nincsen már.
Rám mély bánat éje száll!
Euridiké, Euridiké!
Szólj hozzám, esdve kérlek,
Adj választ!
Enyhíts férjed súlyos sorsán,
Halld, sírva hívlak,
Jöjj hozzám, jöjj újra hozzám!...”

(Romhányi József fordítása)

1959-re datálható debütálása, bravúros beugrása egy valódi főszerepben; Gluck *Orfeusz és Euridiké* című operájának címszerepében helyettesítette az éppen indiszponált Tiszay Magdát. Újdonsült–kényszerült „coverként” a szerelmesét alakító Osváth Júliával (*Euridiké*) és Házy Erzsébettel (*Ámor*) lépett színpadra fergeteges sikert aratva. Ettől kezdve a szerepet folyamatosan repertoárján is tartotta. A drámai alt Tiszay 1944-es debütálását követően vált fokozatosan az Operaház oszlopos tagjává; nevéhez számos lemezfelvétel fűződik, többek között a Qualitonnál megjelent *Carmen*-keresztmetszet középlemez vagy Kodály Zoltán *Székegyházi farsang* első komplett stúdiófelvétele szintén az említett lemezkiadó gondozásában. Komlóssynak a pesti operaéletbe való üstökösszerű berobbanásával szinte egy időben hagyta el Tiszay az országot, a Német Szövetségi Köztársaságban telepedett le – akárcsak Tamássy Éva –, s disszidálást követően hamarosan vissza is vonult az énekesi pályától. Fiatalkorú fachtársa lépett örökébe; a Magda által kivételes stílusérzékkel életre hívott mezzoszoprán- és alt-szerepek majd’ mindegyikét Erzsébet kapta az elkövetkező időkben a színházról.

„Orfeuszt a korrepetítor–karmester Borbély Gyula javaslatára kezdtem el megtanulni – pusztán önszorgalomból – már az Operához való bekerülésem évében. Mikó András is emlegette, hogy ez bizony nekem való szerep, ellenben nem esett szó arról, hogy mikor állhatok majd be, így nem is számoltam ezzel. Aztán – pontosan emlékszem – egy szombati napon beugrottam Tiszay helyett a szóban forgó Gluck-operába; Osváth Júlia valami pompázatosan énekelte Euridikét. Megmondom őszintén, hogy kezdetben féltem a szereptől, csakúgy, mint később a Falstaff Quickly-jétől is. Az első időkben úgy éreztem, hogy zeneileg–drámailag nem az én világom, de ahogy egyre többet és többet énekeltem a szöveget, s jobban beleástam magam a történetbe, úgy szerettem meg igazán. A darab lényege számomra nem más, mint a harc az életért, a szerelemért! Aztán hogy milyen lehet fiatal fiúnak lenni? Elkezdett izgatni a dolog. Volt úgy, hogy kiültem valahová a városba és csak figyeltem a férfiak mozgását, gesztusait, hogyan érnek hozzá a kedvesükhöz. Orfeusz karakterét, a szerep bizonyos elemeit tehát magából, a mindennapi életből csentem...”

Horusitzky – Báthory Zsigmond
Kendy Mária – 1959

'59 decemberében újíttotta fel az Operaház *A háromszögletű kalap* (~ de Falla) és a *Seherezáde* (~ Rimszkij-Korszakov) című baletteket is. A Harangozó Gyula rendezte De Falla-darabban, – melynek főszerepeit Lakatos Gabriella (*Molnárné*) és Havas Ferenc (*Molnár*) táncolták – Komlóssy Erzsébet kölcsönözte az énekszólót. 1960 januárjában Mozart nagy klasszikusában, *A varázsfuvolában* a *Harmadik hölgyet* alakította (~ *Első hölgy* – Déry Gabriella, *Második hölgy* – Szőnyi Olga), a főbb szerepekben Székely Mihály (*Sarastro*), Jasper Bella (*Az éj királynője*), Bartha Alfonz (*Tamino*), Házy Erzsébet (*Pamina*), Radnay György (*Papageno*), Koltay Valéria (*Papagena*), és sokan mások brillíroztak.

Komlóssy legközelebb Horusitzky *Báthory Zsigmond* című operájában kapott új szerepet, Kendy Máriát alakította a produkció második szereposztásában. A darab további szereplői Kövecses Béla (*Báthory Zsigmond*), Vámos Ágnes (*Krisztierna*), Aarika Anneli (*Krisztierna anyja*), Dósa Anna (*Terézia*), Antalffy Albert (*Carillo*), Reményi Sándor (*Székely Balázs*), Petri Miklós (*Báthory Boldizsár*), Kerekes Gábor (*Kendy Sándor*), Varga András (*Kovácsóczy Farkas*), Gera István (*Ifjú Sándor*), et al. voltak. Az Horusitzky-operát dr. Kenessey Ferenc rendezte, Komor Vilmos vezényelte. A szerepre való felkészülésről a következő emlékeket idézte fel Komlóssy Erzsébet:

„Egy örültet kellett játszanom–énekelnem benne, de hál’ istennek volt miből meríteni hozzá. Erdélyben éltek rokonaim, nagybátyám pedig egy intenzív osztály főorvosaként működött. Ott volt a bolondok háza is, nagybátyám és felesége pedig a kórház mellett laktak. »Na, jön az eső!« – mondja egyszer nagynéném. Én meg csak nézek rá: »Hiszen hét ágra süt a nap!« Erre ő: »Csak figyelj, hallgasd az ordítózást! Ezek megérzik, ha jön a rossz idő.« ...és igaza volt. Nagybátyám elintézte, hogy inkognitóban bemehessek közéjük. Izgalmas körút volt, csupa fura szerzet; az egyik az ágy mellett gubbasztott, kutyának képzelte magát, egy másik meg mintha ezeréves barátok lettünk volna, odajött hozzám és csak mondta, mondta. Nem tudta, kihez beszél... Szóval érdekes tapasztalás volt ez az egész és színésziileg nagyon sokat merítettem ebből a Báthory-operához. Tudniillik, az '50-es években nem volt divat a nagy drámai játék. Az énekesek általában megálltak a színpadon egy adott helyen és elénekelték az énekelnivalót. Az én generációm elég erőteljesen változtatott ezen a szokáson. Új hagyományt teremtettünk; az operajátszásban ugyanolyan súlyt kapott a vokális megvalósítás, mint a színészi játék. Nádasdy nagyon megdicsért Kendy Mária-alakításomért – csakúgy, mint később a Koncsakovnáért (~Borogyin: Igor herceg – a szerk.), amit szintén Tiszayval felváltva énekeltem –, azért hozzátette: »De nem elbizni magát!«”

**Verdi – Rigoletto
Maddalena – 1958**

Nem pusztán az Operaház figyelt fel Komlóssy Erzsébet friss és egészen egyedi alt-orgánumára, mely hangmatériát már akkoriban is az „orgona-zengésű”, valamint „instrumentumszerű” jelzőkkel illettek a kritikák. A Magyar Rádió részleteket vett fel *A trubadúr*ból Róna Frigyes vezényletével, illetve a Honvéd Központi Férfikar közreműködésével. A szóban forgó felvétel szólistái Moldován Stefánia, Komlóssy Erzsébet, Laczó István és Littay Gyula voltak. Erzsébet a hazai koncertpódiumokon is csakhamar megvetette lábát, a korabeli koncert- és színlapokon gyakorta volt olvasható neve, mint oratóriumok, szakrális jellegű zeneművek tolmácsolója.

1959-ben az Országos Filharmónia „Magyarországon először” címet viselő sorozatában Janáček *Ószláv Glagolita miséjének* magyarországi, illetve Lajtha Op. 63-as, *'Forradalom'* címre keresztelt *VII. szimfóniájának* ősbemutatójára is sor került. A Ferencsik János dirigálta ünnepi Janáček-mise bemutatóján Komlóssy mellett Takács Paula, Ilosfalvy Róbert és Antalffy Albert működött közre az Állami Hangversenyzenekar kíséretében, szólót játszott a kor ikonikus orgonaművésze, Margittay Sándor. Még ez évben énekelt Sugár Hunyadi – *Hősi ének* (1951.) című oratóriumában is – ezt a művet aztán 10 év múlva lemezre is vette a Hungaroton –, melyet egy estén játszottak Haydn 92. G-dur *'Oxford'* szimfóniájával és Händel *Vízizene* szvitjével. Utóbb említett zeneszerző 3 felvonásos oratóriumában, a *Sámsonban* szintén közreműködött László Margit, Réti József, Nádas Tibor, valamint Faragó András partnereként, a Pécssett bemutatott művet Antal György vezényelte. Később aztán László Margittal közösen dalolta Pergolesi *Stabat Materét* – amit a hagyomány szerint halála napján fejezett be a komponista – a Budapesti Olasz Kultúrintézetben. Az Erzsébet fachjában kurióznak számító szólamokkal is bátran kísérletezett a koncertpódiumon; a híres angol barokk zeneszerző, Purcell legtöbbet játszott operájának, a *Dido és Aeneasnak Dido* (!) szólamát is elénekelte.

Verdi *A trubadúrjának* rádiófelvételén ismerkedett meg Járfás Tamás hangmérnökkel, akihez feleségül is ment. Járfás a neves komponista–zenepedagógus Sugár Rezsőnél folytatott zeneszerzés-tanulmányokat, 1957-ben pedig elektromérnöki diplomát szerzett a Műszaki Egyetemen. Közben a Magyar Rádió és Televízió zenei rendezője lett, 1963-tól az Eötvös Lóránd Tudományegyetem akusztikai intézetének tudományos munkatársa volt. Nemzetközi viszonylatban is jelentékeny tudományos munkásságot fejtett ki az elektroakusztika területén, hazánkban az elsők között foglalkozott gyakorlatban az elektronikus zenével. Több rádióoperát is rendezett (*A trubadúr*, *Tosca*, *Pedro mester bábszínháza*, *Ifigénia Tauriszban*, *A koldusdiák*, *Hoffmann meséi*, etc.). Járfással egyik évben Erzsébet szüleinél, másik évben anyósánál a Bródy Sándor utcában laktak, később pedig külön, saját lakásba költöztek.

Domonkos Zsuzsa operettprimadonna, Komlóssy Erzsébet személyes jóbarátja volt évtizedeken át, s ezen kommemoratív jellegű íráshoz a következő emléksorokat csatolta:

„Komlóssy Erzsébet! Számomra ez a név még mindig magát a csodát jelenti! Sok jó énekesnő van, de az ő hangszíne, az a teljes színészi átélés, amivel énekelt, sugárzó egyénisége mind a mai napig elvarázsol!

Boldog és büszke vagyok, hogy kislányként »kis barátnőjévé« fogadott és ez élete végéig így is maradt. Engem mindig is vonzott az éneklés, ezért, amikor anyukáink kolléganők lettek, Erzszi mamája bemutatott az akkor már Operaházban éneklő művésznőnek. Máig sem értem, hogyan kerültünk végül is olyan barátságba, hogy sokszor látogathattam meg őt otthonában és ő is többször járt nálunk. Volt olyan is, hogy a férjével, Járfás Tamással – aki kiválóan zongorázott – nálunk próbáltak egy koncertre.

Egyszer magával vitt a Rádió 6-os stúdiójába, A trubadúr felvételére, melynek Járfás Tamás volt a zenei rendezője. Na, akkor elhatároztam, hogy ha nem énekes, akkor bizony én is hangmérnök leszek! Természetesen reggeltől estig szólt A trubadúr a magnómon, a szomszédok számára is felejthetetlen lett ez az opera, amiben én a Ferrandótól a Luna grófig minden szerepet teljes hittel daloltam végig! Persze, elsősorban Azucena volt a fő műsorszám, úgyhogy amikor Kerényi tanár úr felvett még korhatáron innen a Konziba, az volt a döntő érv, hogy inkább felügyelet mellett énekeljek, mint hogy a nélkül ordítsam szét a hangom. Igaza volt! Természetesen az Operában állandó vendég voltam és szüleimnek hála, a haknikba is híven kísérhettem Erzsit. Igazi rajongó voltam, a képeivel aludtam, gyűjtöttem a róla szóló dokumentumokat. Az osztálytársaimat is megfertőzve szereztem híveket neki és az Operának.

Azt, hogy végül énekesnő lettem, az ő segítségével köszönhetem! Magával vitt Szegedre egy Carmen előadásra, amin vendégként énekelt, és bemutatott Vaszy Viktornak, aki Berdál Vali utódaként számított rám, csak hogy mire státuszt tudott biztosítani, engem leszerződttetett az Operettszínház. Na, ez is Erzsinek volt köszönhető, hiszen ő küldött tanulni Hoór Tempis Erzszi nénihez, aki szó szerint elzavart az Operettbe próbát énekelni, innen pedig egyenes út vezetett a Színművészetire, majd a színházba. Az opera persze mindig a szívügyem maradt és életem nagy álma vált valóra, amikor a Gianni Schicchiben Nellaként a Zita anyót éneklő Komlóssy Erzsébettel egy színpadon énekelhettem.

Utolsó találkozásunk egy operalátogatás volt, ami után mikor hazavittem, azzal búcsúzott, hogy jöjjenek el egyik hétvégén egy jó beszélgetésre... és hogy ugye máskor is elkísérem őt az Operába? Naná! Boldogan! Aztán pár nap múlva kórházba került, mondta, hív majd, ha otthon lesz. Ehelyett egy közös barátunk hívott, hogy Erzszi elment! Örökre! Villámcsapásként ért a hír, elfelejteni őt sose fogom. Hálás szívvel és sok-sok szeretettel őrzöm a hozzá fűződő élményeket, a barátsága örök érték marad számomra. Szerencsére a művészetét őrzi a technika is, ez nagyszerű dolog, de esetemben a hangját hallva, látva a felvételeit, felidéződik a művésznőségen túli ember, akit ma is rajongó szeretettel csodálok!”

Domonkos Zsuzsa – 2018. április 18.

Bizet – Carmen
Címszerep – Pécs – 1960

„Mert a szerelem, mint a lepke,
Oly csalfán ágról ágra száll,
Hogyha kergeted, elhagy messze,
És többé el sem éred már.

Akkor beszélhetsz hozzám bármit,
De hidd el, minden szóért kár,
Jött egy másik, az nem szólt semmit,
De kedvem mégis nála jár.
Csak száll! Csak száll!...”

(id. Ábrányi Emil fordítása)

1959-'60-ban az Operaház Komlóssyt Pestről Pécsre „exportálta” nem kisebb megmérettetésre, mint Bizet *Carmen*jének címszerepére Uher Zitával kettős szereposztásban. Pécssett énekelte operaházi tagként első szabadtéri *Requiem*jét (Verdi) is Czanik Zsófiával, Szabó Miklóssal és Horváth Lászlóval a koncertszínpadon, Forrai Miklós vezénylete alatt. A Pécsi Opera társulata hivatalosan 1960-ban alakult meg – más vidéki nagyváros színházaihoz hasonlóan – azzal a szándékkal, hogy az operairodalom legkedveltebb darabjait megismertessék a régió közönségével. A Magyar Állami Operaház gyakorta kölcsönözte művészeit egy-egy pécsi produkcióhoz, Komlóssy mellett a kezdetekben például Takács Paula vagy Simándy József is visszajáró vendégfellépője volt a Pécsi Nemzeti Színház operaprodukcióinak. A mára már alapdarabként játszott *Carmen* bizony 1875. március 3-i párizsi ősbemutatóján megbukott, s e bukás három hónap alatt sírba is vitte a mindössze harmincnyolc éves zeneszerzőt. Mégis Bizet műve a „C” az „ABC-operák” sorában (*Aida*, *Bohémélet*, *Carmen*), mely dalművek nélkül köztudottan lehetetlen népszerű operaházat csinálni. A szóban forgó zenedráma Magyarországon sokáig nem számított bejáratott sikerdarabnak, mindenesetre jelentékeny alakításokat jegyeztek például Németh Anna, Anday Piroska, Tiszay Magda és Palánkay Klára nevével, kiknek emlékével megküzdeni sem jelentett csekély feladatot az épp csak szárnyát bontogató Komlóssy Erzsébetnek. Továbbá akkori *Carmen*-alakításairól elhíresült külföldi fachtársai – kezdve Giulietta Simionatától Irina Arkhipován és Alexandrina Milcheva-Nonován át egészen Soňa Červenáig – színpadi játékát látni, hangfelvételeiket ízlelgetni aligha volt ideje és lehetősége a fiatal alt énekesnőnek pécsi debütálását megelőzően. Mégis a Pécssett 10 előadást – ebből egy szabadtéri – megért *Carmen*-sorozatban Komlóssynak sikerült a terjedelmes zenedrámban egy olyan *Carmencitát* életre keltenie, aki mindvégig valami egészen mágikus izzással hat a környezetére, s az általa megformált cigánylány vonzereje alól bizony nehezen tudta volna kivonni magát az erősebbik nem. Ezen előadásokban *Don Josét* Wagner József, *Escamillót* Fodor Pál, *Micaëlát* Bárdos Anna alakították. Az 1960. március 18-i bemutató-előadást Paulusz Elemér, a Pécsi Nemzeti Színház akkori igazgatója vezényelte.

„Minden alt és mezzoszoprán a Carmennel akarja kezdeni... éppen csak azzal nem számolnak, mit is vállalnának valójában. Sokan a nagy elődöket akarják leutánozni, pedig nem egészséges dolog sem az életben, sem pedig a színpadon másokhoz méregetni magunkat. Ez a szerep nemcsak a szöveg tömörsége miatt, de színészi megvalósításában is bonyolult; minden felvonásban más és más arcot kell megvillantani. A pesti Maddalenák a Rigolettóból némileg jó Carmen-alapot jelentettek számomra... frivol, könnyelmű nő... Pesten nem mertem volna kísérletezni a Carmennel. Úgy voltam vele, ha Pécsen netán megbuknék, ott nincs akkora visszhangja a dolognak, mint a fővárosban. Mindenesetre már jóval a bemutató előtt koncertszerűen énekeltette velem azt Paulusz – ő kért fel rá –, aztán meg a vidéki felkészülést egyébként is teljesen más kollegialitás jellemezte. Borbély Gyula le is jött megnézni, hogyan sikerült felépítenem ezt a szerepet. Három hónapos felkészülés előzte meg a bemutatót, s azt követően majd' 1 éven át lavíroztam végül a Carmennel Pest és Pécs között...”

A pécsi Carmenről a következőket jegyezték a helyi lapok:

„Kétségtelenül új Carmen volt ez. Új Carmen volt Komlóssy Erzsébet is, aki szépszerű hangjával, kifejező erejével, kevés mozgás meggyőző eszközével alakította szerepét. Carmen volt, aki végre már nem könnyűvérű utcalány, vagy a szalonok elképzelte cigánylány-kokott, hanem »nemes vad«, érzelmeinek szabadságát semmi sem gátolhatja: csak őszintén tud érezni, de végletesen. Egyszerűségében és visszafogottságában az érzelmek sokkal parázslóbb mélységét mutatta, mint sok túljátszó, vonagló Carmen. Érti fog még az alakítás és a vadság, a belső fojtottság, a büszkeség és a szerelem mellett, bizonyára melegség is fogja árnyalni szerepét.”

1960-61-ben a rádió több teljes operafelvételben is szerepeltetette Komlóssyt; első ízben Az álarcosbálban működött közre Ulricaként Simándy József, Svéd Sándor, Takács Paula és Geszty Sylvia partnereként, Lukács Miklós vezénylete alatt. Minden regiszterben kiegyenlített, rugalmas altját legközelebb Preziosillaként hallhatták viszont a rádióhallgatók A végzet hatalmában (Verdi), Lamberto Gardelli – Tullio Serafin egykori segédje – zenei irányításával, a főbb szerepekben Mátyás Máriával, Radnai Györggyel, Ilosfalvy Róberttel, Várhelyi Endrével, Mészáros Sándorral és Bende Zsolttal, et al. Ezekben az években készült el továbbá A cigánybáró rádiófelvétele is Ferencsik János vezényletével, melyben a cigányasszony, Czipra szólamát énekelte. Utóbb említett felvétel szólistái Házy Erzsébet (Szaffi), Ilosfalvy Róbert (Barinkay Sándor), Melis György (Zsupán Kálmán), Ágay Karola (Arzéna), et al. voltak. Ezt a hangdokumentumot felhasználva készítette el később a Magyar Televízió az operett keresztmetszetének fekete-fehér filmváltozatát az említett énekesek szerepeltetésével. A fent említett stúdiófelvételek mindegyike magyar nyelvű.

Közben az Operában Erzsébet egymás után kapta hangfajára komponált kisebb-nagyobb szerepeit, ekként Nancy lett Britten három felvonásos kamaraoperájában, az Albert Herringben, majd pedig Koncsakovnaként lépett színpadra Borogyin monumentális, történelmi zenedrámájában, az Igor hercegben. Aztán a legendás '61-es Manon Lescaut-felújítás 2. felvonásában egy zenészt alakított – miként később a Puccini-opera magyar nyelvű stúdiófelvételén is –, ahol a nagyvilági nővé lett Manon (~ Házy Erzsébet) és vendégei szórakoztatására énekelt egy rövidke, de fülbemászó, madrigál-szerű dalt.

„Fátylat bont az éj,
Már a dal s a tánc véget ér!
Néma csend ringat el minden élőt.
Ej, ó szűz éjjel, jöjj,
Add rám a csönd bársonyát!
Védj meg, rejts el, ó éj, bűvös éj,
Csak a kedves, más ne leljen rám...”

(Nádasdy Kálmán fordítása)

**Borogyin – Igor herceg
Koncsakovna – 1961**

1961-ben az Operaház felfrissítette már repertoárján lévő *Carmen*-produkcióját is; új beállók közt többek Komlóssy énekelte a címszerepet legtöbbször Mátray Ferenc és Udvardy Tibor *Don José*i mellett. Ahogy a korábbi kritikák megjósolták, az alakítás Erzsébet esetében folyamatosan ért, a szerepértelmezés egyre nagyobb mélységet kapott, új és új színekkel telítődött. Olyannyira, hogy végül majd Komlóssy Erzsébet több mint negyedszázados operai karrierjének egyik legfontosabb, legemblematisabb alakításai közt jegyzi a magyar zenetörténelem a *Carment*. 1964-ben ezen emblematikus szerepében majd a *Qualiton* (~ Magyar Hanglemezgyártó Vállalat jogutódja, 1970-től *Hungaroton*) is megörökítette az opera keresztmetszetében Szőnyi Ferenc (*Don José*), László Margit (*Micaëla*), Jámbor László (*Escamillo*), Ágay Karola (*Frasquita*), Kovács Eszter (*Mercedes*), Palcsó Sándor (*Dancairo*) és Kishegyi Árpád (*Remendado*) partnereként, Ferencsik János vezényletével.

A *Muzsika* című folyóirat a következőképpen méltatta Komlóssy Erzsébet alakítását az Operaház '61-es felújításában 'A felfrissített *Carmen*' címmel:

„Kezdjük a címszereplő, Komlóssy Erzsébet nagy és szokatlanul egyértelmű sikerével. Már eddig is bebizonyította, hogy vokális szempontból minden feladatot megbír. Ennyiben nem okozott meglepetést, bíztunk benne, vártuk a sikert, számítottunk rá. De – s ez már meglepetés, igazi művészi »kiugrás« a javából! – ezúttal nem egy széphanú, kitűnően éneklő Komlóssy Erzsébet lépett színpadra, hanem maga *Carmen*, személyesen. Összefoglalta, betetőzte, sőt értékesen gazdagította a figurával kapcsolatos képzeleteinket, megjelenítette emlékeinket. Nem egyezkedett az olcsóbb, bár korántsem megvetendő siker-lehetőséggel. A taps akkor sem marad el, ha csupán csak hangja természetes adományát, eredendő fényét és erejét csillogtatja; a szokványos beállítás, a hagyományos értelmezés is elég keret lett volna hozzá. De többet mert és többet is ért el. Nem a »végzetes asszonyiság« fekete felhője gomolygott a színen. Fiatal lány ez a *Carmen*, naivan, mit sem sejtően romlott. Alapvető erkölcstelensége nem valamiféle torzulás, külsérülés reakciója, nem válasz a külvilág akciójára. Nem azért sebez, hogy fájdalmat okozzon, nem tervszerűen él, nem céltudatosan csábító céda, vagy kielégíthetetlen idegbajos. Éppen csak arról van szó, hogy tökéletesen hiányzik belőle valami – gátlás vagy erkölcs? –, ami az emberek egymásközötti kapcsolatát rendszabályozni képes.

Az utolsó felvonásban nő a legnagyobbbra, itt vallja meg, hogy egyetlen szerelme a szabadság, egyetlen törvénye az igazmondás. S ezek az erények a maguk egyoldalú, szinte éretlen következetességével vést hoznak rá is és mindenki másra, akivel kapcsolatba kerül, mert bonyolult az élet, bonyolultak ezek a kapcsolatok. Vihart arat, aki nem veszi számításba az erőviszonyokat s a maga ura akar lenni anélkül, hogy számbavenné: ő maga mennyire kiszolgáltatott. S azzal küzdene, aminek ki van szolgáltatva, egy rosszul megszervezett korádáz emberi kapcsolatai közepette. Örülünk, hogy ez az értelmezés mindvégig egységes volt, az eszközök nemesek, mértéktartók. Talán túlonúl is diszkrét az indítás, de így meg mégjobban élvezzük a meredek emelkedőt, a legnagyobb csúcsokról nyíló pompás kilátást a természet leggazdagabb tájára: egy ember jellemére.”

1967-ben aztán említett szerepében – a’68-as *Rigolettó*hoz, *A trubadúr*hoz és *A cigánybáró*hoz hasonlóan – a televízió is megörökítette egy *Carmen*-keresztmetszetben, melyben ereje teljében, fiatalsága virágában láthatjuk–hallhatjuk viszont a XX. századi magyar operajátszás kétségtelenül legkiválóbb *Carmen*jét csábítani, andalúziai spanyol táncot járni...

*„Pajtásom, jó Lillas Pastia
Szívesen lát, mindig vár rám.
Ott bort innék vígan,
A Seguedillát nótázva járván!
Mindig szívesen lát Lillas Pastia!
Oly szomorú az egyedüllét,
Elpazarolom az időm,
Más, ha valakit odavinnék,
Hogy ő legyen a szeretőm,
A szeretőm... vigye az ördög,
Az este csaptam éppen el!...”*

(id. Ábrányi Emil fordítása)

Bizet – Carmen – 1961
Komlóssy Erzsébet (Carmen) és Mátray Ferenc (Don José)

**J. Strauss – A cigánybáró
Czipra – 1962**

1961-ben aztán Komlóssy újra Pécssett énekelt a „*Mecseki nyár*” fantáziánévre keresztelt fesztiválon, a *Pécsi Szabadtéri Színpad Aida*-produkciójában (Verdi), ahol a fáraó lánya, Amneris szerepében lépett színpadra a címszerepet alakító Takács Paulával – az első felvonás után az indiszponált Takács helyett Rögöz Eszter ugrott be-. Az előadásokat ismét Paulusz dirigálta. A szabadtéri Aidák mellett Verdi-Requiemeket is énekelt ott, majd az elkövetkező években *Az álarcosbál* *Ulricájaként* is sikerrel vendégszerepelt a „kultúra városában”. Egy évvel később ismételten Pécsen „nyaralt”; *Czipra* szerepében debütált többek között Szabó Miklós (*Barinkay Sándor*) és Orosz Júlia (*Szaffi*) partnereként.

Repertoárján szépen gyülekeztek tehát az operairodalom klasszikus nagy alt- és mezzoszoprán-szerepei, ezek között is egyre szaporábban a Verdi megálmodta nőalakok. Koncerteken is gyakorta énekelt az említett szerzőtől, példának okáért ’62 nyarán, egy a *Rózsavölgyi Színpadon* rendezett nagyszabású Verdi-esten.

„Ó, jöjj már, adj nékem édes mámort,
És boldog leszek én!...

Ó, jöjj már, hogy halljam,
Édes hangodat
És szívem újra él és szívem újra él!...

Ó, jöjj már, adj nékem édes mámort,
Tedd boldoggá szívem, tedd boldoggá
szívem!... „

(Závodszy Zoltán fordítása)

**Verdi – Aida
Amneris – Pécs – 1961**

„Hogy az Ulricát vagy Azucenát annyi éven át énekelhettem, annak talán az is a titka, hogy nálam abszolút ösztönből jöttek ezek az alakítások. Huszonévesen rendkívül izgatott, vajon hitelesen el tudok-e játszani majd öregecske figurákat; cigányasszonyt, jósnőt, dajkát, stb. Azt éreztem már akkor is, hogy ezeket nem szabad »szépen« énekelni, a legfontosabb éppen az, hogy a karakter és én magam úgy váljunk eggyé valamiképpen, hogy a közönség ne a Komlóssy Erzsébetet lássa–hallja a színpadon, hanem a hús–vér operai figurákat. Anno a konzervatóriumban Kenessey Ferenc operarendező – Zentai Anna egykori férje – tanított nekünk színpadi játékot; az még hagyján, hogy nem sok fogalmam volt akkoriban erről az egészről, de kellett még verseket is memorizálni, értelmezni–elemezni, majd eljátszani (!). Emlékezetes maradt számomra, amikor Babits Cigánydalát kellett az említett forgatókönyv szerint »lezongorózni«. Mindenki törte magát, hogy valami eredetit hozzon ki a dologból; én meg már a második versszaknál elakadtam. Ki is rúgott az óráról, repültem, mint a madár! Nem hagyott nyugodni a dolog és megint csak Géza bácsi lett a megoldás kulcsa. Nagyon elmésen és érdekesen kezdte a rávezetést, hogy azt mondja: »Vegyük már elő azt A trubadúr Máglya-áriát!... Képzeld el, hogy most ott vagy... emlékezel, tekinteted a tűzbe mered...« Végiggyakoroltuk többször, s ezen élményen keresztül kezdtem megérezni a lényegét. Azucenánál, ennél az »anya-szerepnél« maradván, még az is pluszt jelentett az alakítás kidolgozásában, hogy már akkoriban sem tudtam az életemet elképzelni úgy, hogy ne legyenek majdan gyermekeim. A cigánybárót Sipos Jenő énekmester tanította be, akinek a neve fogalom volt. Ő meg Olga néni (~Révhegyi Ferencné – a szerk.) voltak akkoriban a »sláger«. Aztán meg az is sokat segített, hogy tudtam meríteni gyermekkori élményeimből is, ugyanis Kántorjánosiban – ahonnan apám származik – volt egy cigánytelep, ahol jól meg tudtam nézni magamnak többször is az ott élőket; viselkedésüket, gesztusaikat, hogyan ülnek – hogyan állnak. Nagyon jó megfigyelő vagyok, sok kis apróságot ellestem már akkoriban is, melyeket aztán sikerrel tudtam kamatoztatni, beépíteni színpadi alakításaimba: Az álarcosbálon és A trubadúron és A cigánybárón túl, majd később Csenki Imre operájába, a Cigányokba is.”

Verdi – A trubadúr
Azucena – 1962

„Rőt lángok égnek, sistereg a máglyatűz,
Egy bősziült hordát vérszomja arra űz.
Ujjong a kéjtől vad gúnykacajba csapva át,
Tíz durva porkoláb vonszol egy asszonyt,
Eltorzult arccal bámul a csürhenép,
Oly rút a tűzláng, oly rémes, oly véres az ég,
Lángban áll az ég!...”

Rőt lángok égnek, ott áll az áldozat,
Látom zilált haját, testén a rongyokat,
Hallom, hogy jajgat, rémes vérszikoly!
Rá visszhang válaszol
Fenn és lenn a völgyben,
Aztán beáll a csönd, meghalt, ó szörnyűség!
Oly rút a tűzláng, oly rémes, oly véres az ég,
Lángban áll az ég!”

(Blum Tamás és Lányi Viktor fordítása)

1962 februárjában az Erkel Színház színpadán bemutatásra került Millöcker *A koldusdiák* című operettje, melyben Erzsébet *Nowalska Palmatica grófnő* (~ Neményi Lili) egyik leányát, *Bronislawát* alakította. A címszerepet Palcsó Sándor énekelte, mellette olyan nevek sorakoztak, mint például Bende Zsolt (*Jan Janiczky*), Ágay Karola (*Laura*), Maleczky Oszkár (*Bogumil gróf*) és Faragó András (*Ollendorf ezredes*), et al. Aztán 1962. december 16-án az Operaház a *Háry János* felújításával köszöntötte a 80. születésnapját ünneplő, az akkorra már „állami intézményként” tisztelt Kodály Zoltánt. Az előadás díszleteit Forray Gábor, a jelmezeket Szeitz Gizella tervezte, a karmesteri pulpituson Erdélyi Miklós és Kerekes János váltották egymást. Itt a másodszerelposztásba került Komlóssy Erzsébet (*Örzse*), a hosszú szereplista élén Palócz László (*Háry*), Szilvássy Margit (*Császárné*), Sándor Judit (*Mária Lujza*), Varga András (*Marci bácsi*) álltak, de olyan korábbi operai nagyságok is helyet kaptak ebben a rendezésben, mint például Rösler Endre (*Napóleon*) vagy Hámory Imre (*Császár*). Rösler e bemutatót követő évben hunyt el, Hámory négy évre rá hagyta el örökre a „földi színpadot”. A Kodály daljátékának negyedik kalandjában felcsendülő „sláger”, *Örzse dala* – Erzsébet gyermekkori „belépője” a zenei életbe – Komlóssy megvesztegetően gyönyörű altján kétségtelenül a magyar operajátzás csillagóráinak sorában foglal helyet. Égnek hála csak a színpadon kellett elhagyott mátkát, párját váltogató cigánylányt, vagy éppen féltékenységből fulladozó egyiptomi hercegnőt alakítania, magánélete egészen más síkon mozgott. Erzsébet nemsokára – ahogy ő fogalmazott egykoron – élete „legnagyobb szerepére” készült: Járfással kötött házasságából 1962-ben megszületett első gyermeke, Beáta. A színpadra újult erővel visszatérve *Carmen*et, *Azucenát* és *Ulricát* énekelt olyan vendégművészek partnereként, mint például Ljubomir Bodurov vagy Nicola Tagger. Csanády Miklós – salgótarjáni tanára, egykori „felfedezője” – Erzsébet előadásainak hűséges és lelkes látogatója volt, egészen a kezdetektől nyomon követte pályájának alakulását, fellépéseinek csillogó sikereit.

„Szegény vagyok, szegénynek születtem,
A rózsámat igazán szerettem.
Az irigyek elrabolták tőlem:
Most lett szegény igazán belőlem.

Elmennék én messze földre lakni,
Ahol engem nem ismer majd senki.
Úgy elmegyek a világ végére,
Hogy ne legyek senkinek terhére.”

(Paulini Béla és Harsányi Zsolt szövege)

Kodály – Háry János
Örzse – 1962

1963-ban az Operaház *Pelléas és Mélisande*-felújításában (~ Debussy) a címszereplőket alakító Palcsó Sándor és Sándor Judit mellett Komlóssy énekelte *Geneviève* szólamát az első szereposztásban; a darabot Mikó András rendezte, a jelmezeket Márk Tivadar tervezte, az előadásokat Ferencsik János dirigálta. Időközben elvált Járfás Tamástól (Járfás 1966 novemberében Berlinbe tartva, Pozsony környékén sokadmagával repülőszerencsétlenség áldozata lett) és házasságot kötött Lukács Ervin karmesterrel, de frigyük nem tartott örökké. Jótékony homály fedi ezt a kapcsolatot, olyannyira, hogy Lukács önéletrajzi könyvében (*Várkonyi Judit: A Maestro – Lukács Ervin emlékezik – 2009.*) – második feleségéről, Szabó Rózsáról több ízben is – első feleségéről, Komlóssy Erzsébetről egy szóval sem tesz említést, nevével csak a kötet diszkográfiájában találkozhatunk. '63 nyarán Komlóssy a Szegedi Szabadtéri Játékokon *A cigánybáróban* lépett fel Vaszy Viktor vezényletével, a címszereplőt Palcsó Sándor, *Szaffit Házy* Erzsébet alakította. Ekkoriban már egy újabb megmérettetésre készült, hiszen az év vége felé közeledve egy újabb premier-főszerepet előlegeztek meg neki; bibliai csábítóként kell majd elcsavarnia egy rettegett erejű férfiú fejét. Harmincöt év után felújításra került hát Saint-Saëns *Sámson és Delilája* is, melynek címszerepeit az első szereposztásban Joviczky Józsefre és Komlóssy Erzsébetre osztották. A kritikák egyöntetűen Komlóssy bravúrként, győzelmeként aposztrofálták a Komor Vilmos dirigálta bemutatót; a bosszúszomj és csalogatás, a behízelt dallamok megszólaltatása persze már korábban sem voltak idegenek Komlóssy repertoárján. A kritikák kiemelték rendkívül vonzó színpadi jelenlétét, izzó drámai játékát, megdöbbentő indulatkitörései óriási elhíttető erejét. *Tavaszi*ájának szépségét a világ legnagyobb énekesnőinek produkciójához hasonlították.

„Mint könnyű búzaszál, mikor éled a szél,
Remegőn behajlik...
Úgy reszket a szívem, reménye újra él,
Az a szó újrahangzik...
Mint cél felé a nyíl, úgy repülnék feléd,
Csak mondd ki azt a szót, mely a szívedbe ég,
Mely a szívedbe ég...
Ó, e szót oly' vágyva várom,
Két karom feléd kitárom,
E szót oly' vágyva várom,
E szót oly' vágyva várom...
Két karom feléd kitárom.
Sámson! Sámson! Imád egy szív...”

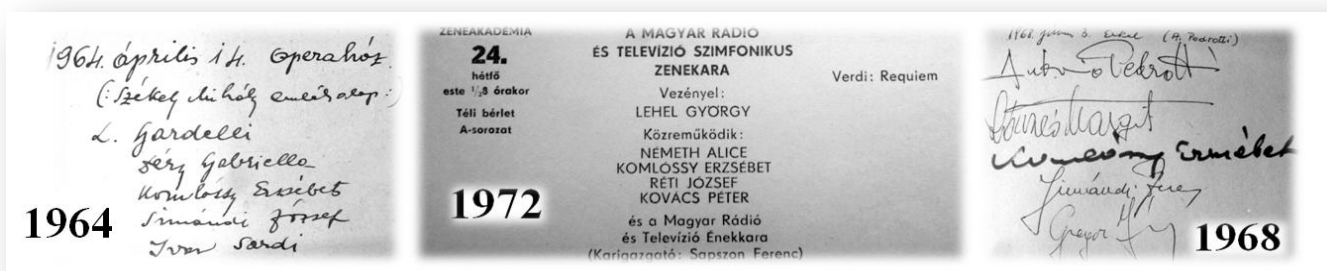
(Fischer Sándor fordítása)

Saint-Saëns – Sámson és Delila – 1964
Komlóssy Erzsébet (Delila) és Joviczky József (Sámson)

„Komor Vili bácsi (~Komor Vilmos, karmester – a szerk.) mesélte el – persze csak utólagosan –, hogy Palánkay Klára valósággal számon kérte rajta, miért nem őt tűzték ki Delila szerepére, miért éppen engem? Miért nem ő (~ Palánkay Klára – a szerk.) éneklő és esetleg Komlóssy csak a másodszerposztást? Már a '61-es Carmen-beállásom sem tetszett neki, nem tudom, mivel húztam ki nála a gyufát. Erre Komor: »Pont ezt a gyönyörű hangot, ezt a fiatalságot ne használnánk ki éppen most? Ezt a lehetőséget eltékozolni? Másfelől pedig, még ha úgy is lenne, ahogyan azt te mondod, abban biztos lehetsz, hogy első- és másodszerposztás ide vagy oda, Komlóssy ezzel az alakításával nemcsak, hogy lesöpör téged a színpadról, de még saját magadat szégyenítenéd meg...« Hozzáteszem, én is csodálkoztam rajta és nagy ajándékként éltem meg, hogy az említett szerepben eleve velem számoltak. Egyébként operai belépésem óta nagy vágyam volt, hogy egyszer majd én is felléphessek ebben az operában, előzetesen már énekeltem belőle áriákat koncertek keretében. Palánkay még fűrt egy ideig, de végül belenyugodott a dologba. Érdekes, mert én mindig is tiszteltem őt, de az kétségtelen, hogy a Delila-felújítás idejére már kifáradt a hangja. Rettentően vigyázott a szerepkörére – ami bizonyos szempontból érthető, hiúsági kérdés –, de aki képes egy este énekelni Kékszakállú-Juditot (~ A kékszakállú herceg vára – a szerk.) és Székely fonó-Háziasszonyt, annak előbb utóbb meglesz a bőjtje. Mindig kerültem a hiúságot, az irigységet. A gyűlölködést és a bosszúállást utáltam az életben, ellenben eljátszani a színpadon nagyon is kedvemre való dolog volt...”

A színházi intrikáknak Komlóssy esetében már ekkor sem voltak foganatjai. Őszintén vallott arról is, hogy próbálták fahollégái ellen hangolni, de mint mondtotta, az ilyesfajta próbálkozások úgy lepereregtek róla, mint kutyáról a víz. A Sámson és Delila 1963. december 1-jei bemutatója után, a másodszerposztásban Szabó Anita mérettette meg magát. Kárpáti János a következőképpen értékelte Komlóssy Deliláját, mely alakítás-sorozatáért Erzsébet a következő évben máris a Magyar Állam által adományozható legmagasabb zenei kitüntetést, a Liszt Ferenc-díj I. fokozatát vehette át:

„Az operaház nem tette rosszul, hogy újra színre hozta a francia operatörténetnek ezt a kissé hervadt remekét. Nem tette rosszul, mert a megvalósítás sok tekintetben feledtetni tudja a mű hiányait, mert akadt egy olyan énekesnőnk, mint Komlóssy Erzsébet, aki egyedül sikerre tudja vinni Saint-Saëns »egyetlen énekesnőre komponált« operáját. (A második szereposztás Delilájáról, Szabó Anitáról még nem nyilatkozhatunk, reméljük, ő is méltó lesz a feladathoz). Talán korai volna, ha Komlóssy Erzsébet művészetét általánosan is összevetnénk a múlt nagy Delila-alakítójának: Viardot-Garciának (Saint-Saëns neki ajánlotta művét) vagy Anday Piroskának teljes, sokoldalú és érett egyéniségével, maga a produkció azonban olyan szép és kidolgozott, hogy – összehasonlítási alap híján is – e nagy hagyományok folytatását éreztük benne. Komlóssynak mind a hanganyaga, mind az énekkultúrája megvan ahhoz, hogy ezt a nehéz és sokoldalú szerepet megszólaltassa, amellet pedig olyan színészi játékkal ábrázolja figuráját, mely a megírt-megkomponált Delilán is túlmutat. Saint-Saëns zenéje ugyanis nem vállalkozik arra, hogy a tisztán politikai érdekből színlelt szenvedélyt összetetten ábrázolja. Delila forró hangja – különösen a II. felvonás nagy jelenetében – igaz, őszinte érzéseket tükröz, és ezt az interpretáló művésznek nem is szabad korlátok közé szorítania, hisz az elsősorban a zene rovására menne, anélkül hogy a drámát kimélyítené. Komlóssy Erzsébet igen jó érzékkel ezt az őszinte szerelmi lírát hangsúlyozza és ezzel ellentétes motívumokat csupán a színészi játék finom, alig észrevehető mozzanataiban juttatja érvényre.”

**Komlóssy Erzsébet Verdi Requiem-fellépéseinek bejegyzései a Főváros Szabó Ervin Könyvtár
Zenei Gyűjteményének kottagyűjteményében – Jelzet: Z 11148 (védeett dokumentum)**

Megszámlálhatatlan Verdi-*Requiem*et énekelt pályája során országszerte, de állandó koncertfellépőként számtalanszor bábáskodott új művek bemutatásánál is. Egy-egy érdekesnek ható koncertfellépését kiemelve nem szándékozom azokat teljes körűen ismertetni, mivel lehetetlen vállalkozásról lenne szó. Mindenesetre az *Országos Filharmónia* 1963. október 3-i Évadnyitó Nagyzenei Hangversenyén Komlóssy Erzsébet Debrecenben Gulyás György vezénylete alatt énekelt partnerei, László Margit, Gazsó János és Nagy János mellett. A műsort Farkas Ferenc *Cantus Pannonicus* és Honegger *Haláltánc* című kantátája képezte, közreműködött továbbá a debreceni Kodály Kórus valamint a debreceni MÁV Filharmonikus Zenekar. Koncerténekesként repertoárján az oratóriumok, szakrális jellegű művek mellett ott szerepeltek Liszt Ferenc vagy akár Bartók Béla dalkompozíciói is. A Liszt-dalok betanulásáról egy házi felvétel is fennmaradt Domonkos Zsuzsa gyűjteményében, mely valódi raritásnak számít Komlóssy Erzsébet diszkográfiájában, fennmaradt hangfelvételeinek sorában.

1964 márciusára *A végzet hatalma* című Verdi-operát is felújította az Operaház Békés András rendezésében, melyben Komlóssy szerepelt Szőnyi Olgával, *Preziosilla* szerepét énekelte. Partnerei Déry Gabriella (*Leonora*), Kelen Tibor (*Alvaro*), Sebestyén Sándor (*Carlos*), Szalma Ferenc (*Gvárdián*), Varga András (*Melitone*), Külkey László (*Trabuco*), Várhelyi Endre (*Calatrava gróf*), Dene József (*Orvos*), Kövesdy Károly (*Alcade*), Szirmai Márta (*Curra*) voltak, az Erkel Színházbeli bemutató előadást Lamberto Gardelli vezényelte. *Preziosillát* Komlóssy egyik „határszerepének” tartotta, sűrű, pasztózus altjának kissé kényelmetlen volt ez a „nyaktörő” magasságokkal dúsított, világos mezzoszoprán szólam. Később kimondottan kérte is, hogy ritkábban tűzzék ki az említett szerepre. Mindenesetre Kovács János szuperlatívuszokban írt Erzsébet alakításáról az említett produkcióban:

„Komlóssy Erzsébet pedig az igazi *Preziosilla* (annak ígérete már az opera korábbi rádiófelvétele is); bővérű és életteli; hangjának átütőereje és bősége, telt, eleven szépsége könnyedén szárnyal az együttesek felett; még a szerep magasságait is – helyenként igen magas fekvésű mezzo-szerep – hatásosan győzi.”

**Verdi – A végzet hatalma
Preziosilla – 1964**

*„A jósnő itt van, jertek,
Ti messziről jött lányok,
Én titkos szert ajánlok,
És látom a jövőt.
Te jó vitéz, mind erre,
Kinyújtott kézzel, sorba,
És én elmondom sorra,
Hogy hű-e a szeretőd”*

(Fischer Sándor fordítása)

A több órás beszélgetések közben aztán néha-néha témát váltott – jobban mondva szünetre szólított fel: „Na, gyere, iszol egy kakaót!”. Nem kérdezte, szeretem-e, az ő esetében bizony ez ellentmondást nem tűrő felkérésnek számított. Nagy műgonddal elkészítette az italt újdonsült elektromos kávéfőzőjén, majd letelepedtünk hálósobája ágyára. Büszkén mesélte, hogy bizony ő volt ennek a Csanády utcai épülettömbnek az első lakója. Megemlítette azt is, hogy a szomszédos utcák egyikében lakott a kultúrpolitikus Aczél György is, ezért ez a környék mindig is nagyon rendezett, biztonságos volt. Vissza-visszatérő zavaromban arról kérdeztem: „Vajon volt-e olyan darab, szerep, pillanat, melyet ma már másképp képzelsz el, máshogy formálna meg?”. A szoba ablaka a Szent István parkra engedett kilátást, a napsütés bevilágította az egész szobát. A fény forrása felé fordította tekintetét, s énekelni kezdett Szokolay Várnászából:

*„Azt szerettem volna,
ha lánynak születesz,
most nem mászkálnál
a határba...”*

*Otthon ülnénk kettesben,
csipkeszegélyt horgolnánk,
gyapjúból kis díszkutyákat csinálnánk.
Hímeznénk, horgolnánk...”*

(Illyés Gyula fordítása)

**Szokolay – Várnász
Anyá – 1964**

A háború utáni évtizedekben új magyar operák tucatjai születtek, bizonyoságként arra, hogy a XX. századi komponisták is képesek maradandó értékű és folyamatosan repertoáron tartható darabokat írni. Természetesen akadtak szép számmal igen hatásos kortárs-szerzemények és persze kevésbé sikerült, valamint „halvaszületett” alkotások is. Idehaza korábban már volt példa arra, hogy olyan külföldi kortárs darabot csempészték az Opera repertoárjába, mely megfelel az aktuális politika eszményének. Olyan „hiánypótló” alkotások kerültek színpadra, mint például Julij Szergejevics Mejtusz *Az ifjú gárda* című „klasszikusa” többek között Simándy József és Házy Erzsébet főszereplésével, de magyar szerzők között is akadtak olyanok szép számmal, akik előszeretettel komponáltak szovjet mintára. Galina Visnyevszkaja önéletrajzi könyvében nagyon szemléletesen és kegyetlen humorral írt a jelenségről, melyet egy gondolat erejéig talán nem illetlenség ideillesztenem:

„Mivel a »proletár zeneszerzők« sem tehetségük, még kevésbé a műveltség és a szakmai ismeretek nem zavarták, csupán primitív dalok és indulók komponálásáig merészkedtek el, de annál nagyobb buzgalommal foglalkoztak az újat alkotó művészek, a klasszikusnak számító zeneszerzők megfojtásával. A Proletkultból kerültek elő a klasszikus operák tartalmának mai forradalmi témákra való átdolgozásának halhatatlan ötletei és a leningrádi és moszkvai operaházak repertoárjának kibővítése új remekművekkel: Meyerbeer Hugonottáját »Dekabristákká« változtatták; Floria Tosca, Puccini hősnője vörös zászlót ragad kezébe, és barikádra lép, hogy meghaljon a kommunizmus fényes eszméiért, amiért is az opera a »Harc a közösségért« címet kapta. Glinka operájával – Életünket a cárért! – igen egyszerűen bántak el: »Életünket a népért!« címet kapott.”

(Galina Visnyevszkaja – *Életem* – Századvég Kiadó – 1994. – 212. oldal)

A fent idézett sorok persze a szélsőségeket kívánta illusztrálni, a magyar zeneszerzők legsikerültebb alkotásaik ötletét a világ- illetve a magyar irodalom remekeiből merítették, adaptálták. Az élvonalban olyan fiatal zeneszerzők aratták sikereiket új- és újabb operáikkal, mint például Petrovics Emil (*C'est la guerre* – 1961., *Lysistrate* – 1962., *Bűn és bűnhődés* – 1969.) vagy Ránki György (*Pomádé király új ruhája* – 1953., *Az ember tragédiája* – 1970., *A holdbéli csónakos* – 1979.). Hosszasan lehetne sorolni a kiválóbbnál kiválóbb neveket; korszakos zenetudós–zeneszerzőket csakúgy, mint máig aktívan alkotó, akkoriban lelkes, kísérletező ifjú tehetségeket. Egy operakomponista viszont mindenképpen kimagaslik a múlt század második felében tevékenykedő zenei gényesek közül: ő Szokolay Sándor volt. Rengeteget tett azért, hogy a könnyűzene egyre erőteljesebb térhódítása mellett az ifjúság komolyzene iránti érdeklődése se lankadjon. Számos oratórikus- és kórusműve, valamint gyermekek számára írt színpadi műve mellett első, egész estés operájával, a *Vérnásszal* tett szert országos elismertségre. A librettó alapját Federico García Lorca halhatatlan lírai tragédiája, a *Bodas de Sangre* szolgáltatta. Szokolay 1962-ben fogott neki a komponálásnak, s bő két éven át dolgozott szóban forgó operáján. Ugyanezen években írt *Vérnász*-operát (~*Bluthochzeit*) Wolfgang Fortner is, kinek művét olyan művészek főszereplésével mutatták be, mint például Marhta Mödl vagy Anny Schlemm. Szokolay nem éppen „habkönnyű”, mégis lenyűgöző zenei anyagának színpadra állítása, annak minden kétséget kizáró „sikerültsége”, sőt átütő sikere nagyban függött a szolisták teljesítményétől. Komlóssy Erzsébetre osztották az opera vezérszerepét az *Anyát* – a másik szereposztásban Szirmay Márta –, melyet egy irdatlan nehéz szólamnak ítélték már akkoriban is a kritikusok, nem szólván arról, hogy egy, a korábbi szerepektől teljes mértékben különböző „ismeretlen”, új figura „életre keltése” cseppet sem mindennapi megbízást jelenthetett számára.

Az Anya szerepe az átlagos operai feladatoknál sokkal nagyobb fizikai és hangi megterhelést rótt Komlóssyra, s elmondása szerint eleinte tartott is a szereptől, hiszen kissé megkésve kezdett el vele foglalkozni. A *Vérnász Anyájaként* élete egyik legfergetegesebb alakítását nyújtotta, a korabeli egybehangzó kritikák még messzebb is merészkednek a dicsérő jelzőkkel, méltatásokkal, melyek esszenciája: Komlóssy Erzsébet – és Házy Erzsébet, mint *Menyasszony* – volt a kulcsa az új magyar opera sikerének, szerepformálása fölébe nőtt a dráma minden figurájának.

„A Vérnásszal kapcsolatosan kezdetben – hogy úgy mondjam – kissé megtorpantam, mert nagyon modernnek éreztem a zenét. Nem volt könnyű átérezni, memorizálni aztán meg pláne. Házy körbe is kürtölte az Operaházban: »Komlóssy visszaadja a szerepet, nem tudja megtanulni!« Aztán apám szavai csengtek a fülemben: »Erzsi! Ha valamiről úgy érzed, hogy nem tudod megcsinálni, akkor hozzá se fogj! Ellenben, ha már belekezdted, akkor csináld is végig, fejezd is be!« Böbe (Házy Erzsébet – a szerk.) jóslata végül nem vált be, a házipróbákra már csak egy-két korrigálnivaló apróság maradt. Mikó egyébként nem rendezett agyon bennünket, nekem elég volt az a szó: Anya! Féltekeny, gyanakvó, elveszített mindenkit. Így én is azzal kezdtem, arra gondoltam vissza; Nekem ki vagy kik voltak azok a szeretteim, akik már meghaltak? Ezzel a töltettel először természetesen a prózából kiindulva tanulmányoztam a darabot, utána kezdtem csak el foglalkozni a zenei részével. Aztán volt egy szerencsétlen szituáció is az életemben: egyszer egy pillanatra nem figyeltem oda, a kislányom meg lenyelt valami aprópénzt, amitől majdnem megfulladt. Az a pánik, amit azokban a percekben éltem át, na, azt az érzést reprodukálva bármikor ráéreztem a pillanat törtrésze alatt a színpadon, milyen is az, ha az ember igazán félti, aggódik a gyermekéért. Sokszor voltam mélyponton az életben, viszont jó természetem van, ami sokat segített a problémákon való átlendülésen. Amikor már lekerültem a legmélyebbre, a hidegvéremet megőrizve körbenéztem, s mindig azon gondolkodtam el, hogy vajh' az aktuális történetből mi lehet a tanulság? Kerestem egy fogódzkodót, próbáltam a »jó oldalát« nézni a dolgoknak, egyfajta kompromisszumot kötve a körülményekkel. Olyan voltam egész életemben, mint a macska, ami mindig talpra esik...”

A *Vérnász*-kritikák tehát nem fukarkodtak a dicsérettel Komlóssy esetében. Egy szép gondolat, mely Kovács János tollából való, a *Magyar Nemzet* 1964. november 5-i számában jelent meg:

„Komlóssy elementáris hőfokon, a természeti jelenség erejével, s egy kivételes orgánus hatalmával farag ércbe és márványba egy monumentális színpadi jellemet...”

Erzsébet úgy fogalmazott, hogy ennek a kolosszális figurának a felépítéséhez – kinek árnyéka minduntalan rávetődik a dráma többi szereplőjére is – addigi pályája minden felhalmozódott élményanyagára szüksége volt. Ekként Rajk András elemzése feltétlenül idekíváncozik:

„Egy valakiről azonban külön kell szólni, s ez Operaházunk nagy nyeresége, a megragadó alténekesnő, Komlóssy Erzsi. Ezúttal nem kívánjuk elismételni, amit már legelső, akkor még nem is nagy figyelemmel kísért jelentkezésekor, s azóta is többször leszögeztünk: egyik legnagyobb énekes adottság, aki az utóbbi évtizedekben színpadainkon feltűnt. Ez ma már köztudott. Most azonban az anya szerepének megrázó formálása után színészi karakterének új, mélyebb tónusú színeit köszönhetjük – amelyek azért már Magdalénájában, Delilájában és egyebütt is ott lappangottak. Szokolay már sokkal a bemutató előtt visszatérően hangsúlyozta: mindenekelőtt az Anya drámáját (talán egy kicsit minden anya drámáját) foglalta zenébe. Ez a kompozíció egészen érződik is – csak hogy a hangsúly megfelelő arányai tekintetében

rengeteg múlt a művésznőn. Fájdalmasságában, erejében, drámai tűzében, éneklésének szépségében elragadó, örökre emlékezetes, amit csinál.”

Szokolay Sándor zeneszerzőt anno a Házy Erzsébetről szóló képes emlékalbum (*Bartók Gergely: Házy Erzsébet művészete szerepei tükrében – Belcanto - 2012.*) előkészületei idején sikerült elérni – 2013. december 8-án hunyt el Sopronban – és megkérni arra, hogy emlékeit felidézve nyilatkozzon Házy Erzsébet és – úgyszólván „egy füst alatt” – Komlóssy Erzsébet alakításairól a *Vérnászban*, valamint az azt követő operáiban. Szokolay a következő sorokkal emlékezett akkor Komlóssy Erzsébetre:

„Meglepetéssel fogadtam, hogy a Vérnászban legnagyobb énekművészi kihívást jelentő Anya szerepét a főszereplő-gárda legfiatalabb tagjára osztották. Aztán nagyon hamar láthattam, hallhattam, és az idő is fényesen igazolta, hogy telitalálat volt Komlóssy Erzsit választani. Kivételes tehetséggel, lelkesedéssel, az anyaföld őseréjével formálta meg a hangilag, zeneileg, színésziileg egyaránt irtózatossá súlyú szerepet. Természetesen a Hamlet komponálása közben már egyenesen rá gondolva írtam a királyné ugyancsak nem könnyű szólámát, és boldog vagyok, hogy azt is ő énekelte és vitte sikerre. Nagyon szerettem oratórikus szerepléseit. Rendszeresen énekelt a Deák téri templom János passió előadásain, de soha nem fogadott el honoráriumot. Az ajánlatot mindig ugyanúgy hárította el: »Adjátok a szegényeknek! «”

A Vérnász a premiért követően még hosszú éveken át repertoáron maradt. A műnek sikerült egy olyan gátat áttörnie, melyre az előzőekben még sosem volt példa a magyar operák történetében, s részint a kodályi program ellenében történt. Nem csupán Magyarországon játszották töretlen sikerrel a darabot, de a társulat eljutott vele egészen Moszkvába, Edinburgh-be, Bolognába, Linzbe..., sőt még az Amerikai Egyesült Államokba is. A majd’ egy évtizeden át játszott új magyar „sikeropera” összesen 52 előadást ért meg, így számos alkalommal hallhatta a nagyérdemű az opera hátborzongató zárómondatait Komlóssy világszép altján:

Szokolay – Vérnász
Anyá – 1964

*„Egy kicsi késsel, oly kicsikével...
Két és három óra közt, mint megíratott,
Két szerelemre való férfi meggyilkolta egymást.
Egy kicsi késsel... Egy kicsi késsel...”*

(Illyés Gyula fordítása)

1964. október 12-én a *Budapesti Zenei Hetek* keretében bemutatásra került a katalán csellóvirtuóz, karmester és zeneszerző Pablo Casals 1943-ban komponált *A jászol* (~ *El pessebre*) című oratóriuma, melynek szövegét Joan Alavedra írta. A művet az Erkel Színházban adták elő a Magyar Állami Hangversenyzenekar és a Budapesti Kórus közreműködésével. A szerző által vezényelt hangverseny szólistái Werner Mária, Komlóssy Erzsébet, Udvardy Tibor, Bende Zsolt és Jámbor László voltak. Erzsébet Casals-szal való találkozásának, s a szóban forgó oratórium előadásában való közreműködésének a későbbiekben még nagy jelentősége lesz. Komlóssy ekkoriban nem pusztán az Opera, de mint arra már utaltam, a koncertszínpadok állandó fellépője is volt. A Zeneakadémián elhangzott Monteverdi, Tasso nyomán írt madrigál-operája, a *Tankréd és Klorinda párviadala*, melynek szcenírozott színpadi változatában Komlóssy narrátorként működött közre. A '60-as évek második felére datálható időszakból fennmaradt egy fekete-fehér koncertfelvétel Kodály *Budavári Te Deum*áról is az Erkel Színházból, melyet Ferencsik János vezényelt. A szólisták Déry Gabriella, Komlóssy Erzsébet, Réti József és Supala Kolos voltak. 1964 decemberében az Operaház újabb ABC-operát újított fel, az *Aida* Erkel Színházbeli bemutatóját ismételtén az olasz operák specialistája, Lamberto Gardelli vezényelte. Az opera szólistái az első szereposztásban a címszereplő Dunszt Mária, Komlóssy Erzsébet (*Amneris*), Simándy József (*Radames*), Várhelyi Endre (*A király*), Szalma Ferenc (*Ramfis, főpap*), Jámbor László (*Amonasro*), et al. voltak. A premier-előadást akkori szokás szerint élőben közvetítették, mely – más rádiózvetítéshez hasonlóan – teljes terjedelmében fennmaradt a Magyar Rádió archívumában. Komlóssy *Amneris* szerepét hosszú éveken keresztül birtokolta az elkövetkezőkben, egyik legtöbbet énekelt szerepében mindig fergeteges ováció kísérte színpadra lépését szabadtéri és kőszínpadokon egyaránt. Idézve a korabeli kritikák egyikéből:

„Komlóssy Erzsébet súlyosabb veretű hangjával is illúziót keltő *Amneris*; fenséges jelenség. Vulkán módjára csap ki belőle a szenvedély...”

Verdi – *Aida*
Amneris – 1964

„Amit készültök tenni, oly rémes,
Mint a tigris, ha szomjazik vérre...
Isten nevéből csúfot űztök véle...
Ó, mért bántod, hisz büntelen ő!

Te is jól tudod, mindenem ő volt,
És hogy miatta szenved a szívem...
Ha őt halálba küldöd, átkom érjen,
Ártatlan vére az égre kiált!...”

(Závodszy Zoltán fordítása)

„Talán sokan nem is gondolnák, de Amneris is egyik határszerepem volt. Emlékszem, mennyit törtem rajta a fejem, főleg a pesti beállásnál. Ültem itthon, mellettem a kotta és keresgéltem gondolatban a figurát. Bújtam az Egyiptomról szóló könyveket, megpróbáltam beleképzelni magam a korba. Elgondoltam, mennyire félelmetes és tekintélyt parancsoló lehetett ez a hercegnő, amikor csak megjelent a színen. Aztán az alakításnak van egy olyan része, ami természetesen ösztönből jön, hiszen sokminden egy indulatból tör ki! Esetemben azért az ösztönöket – úgy a színpadon, mint a magánéletben – kontrollban tartotta a józanész. Színpadi játék szempontjánál hasznomra vált a mindenkori tánckar munkája, a balettművészek mozgásának alapos megfigyelése. Gondban voltam ugyanis, hogy na, erre meg erre a jelenetre egyáltalán miként kellene megmozdulnom? A felkészülésben, az alakítás kidolgozásában nagy segítséget jelentettek továbbá a későbbi ruhapróbák is. Márk Tivadar jelmeztervező – akivel nagyon jó barátságban lettünk – nagyon készséges volt mindig; amikor a kosztümöket magamra öltöttem, kedvesen elmagyarázta melyik anyagnak milyen az esése, reflexből mutatott olyan mozdulatokat, melyek előnyösen, sőt nagyon hatásosan érvényesülnek a színpadon. Az ő tanácsaiból is haszonnal építkeztem Amneris figurájának felépítése kapcsán...”

1965-ben sor került hamarosan a Carmen operaházi felújítására is, melynek címszerepét Szabó Anitával szerepeltetően énekelte Komlóssy Erzsébet. Érdekesmód ekkor a másodszeropozításban foglalt helyet, így a premier-előadás hanganyaga – tehát az első szereposztás – maradt fent a produkciókból a rádió archívumában. Szubjektív megjegyzésem, de fachtársa, Szabó Anita alakítása is egészen kiváló volt, „fűszeresen”, illúziókeltően formálta Carmen cseppet sem könnyű szolamát. Komlóssy itt megemlítette, hogy rendkívül nagy segítséget jelentettek számára a korábbi pécsi, majd pesti Carmen-előadások – utóbbiban ugyebár, mint új beálló szerepelt –, az ott megszerzett rutint jól tudta kamatoztatni a szóban forgó felújításban. Ez évben a vendégművész Gilbert Py, később Vilém Přibyl Don Josėja mellet is ő alakította a vérbő, szeszélyes cigánylány figuráját. Egy ’65 nyarán A trubadúrban Nikola Nikolov, Dunszt Mária és Svéd Sándor partnereként nyújtott Azucena-alakításával kapcsolatosan Abody Béla a következőket jegyezte a Muzsika hasábjain:

„Zseniális tékozlás, pazarló ragyogás, diadalmas magasságok; és kontraalt-színek tobzódása, s mögötte az alvajáró emocionális biztonsága, az ösztönök elbűvölő válasza a szerep bonyolult vizsgakérdéseire. Ritka nemzeti kincs birtokosa Komlóssy: ez felelősségre, még több munkára, alázatra int...”

Az Operaház felújításainak sorozatában az évad utolsójaként helyet kapott Kodály Székely fonója is. A többségében székely–bukovinai eredetű, valamint kettő, Kodály felvidéki, Nyitra megyei gyűjtéséből való népdalokból összefont füzére eredetileg a szerző a Magyar népzene címet viselő műve. Ezt egészítette ki az 1964-ben készített 11. füzettel, tehát a ma ismert Székely fonó nem más, mint a Magyar népzene többször átdolgozott színpadi változata.

*Az új Sz. fonó emlékére
Komlóssy Erzsébetnek 1965. június 2.
Kodály Zoltán*

A felújítás első szereposztása: Komlóssy Erzsébet (*Háziasszony*), Faragó András (*Kérő*), Barlay Zsuzsa (*Szomszédasszony*), Mátyás Mária (*Leány*), Simándy József (*Legény*) és Palcsó Sándor (*Gazdag legény*). Komlóssy emblematikussá vált szerepével, a *Háziasszonnyal* olybá elbűvölte – már a korábbi próbákon is – a premieren díszvendégként helyet foglaló Kodály Zoltánt, hogy annak az előadást követő első útja a fiatal alt öltözőjébe vezetett. Sűrű gratulációk közepette nagyobb bókkal nem is illehetette volna a zeneszerző-óriás Erzsébetet, mint a következő méltatással: „*Mindig is ilyennek képzeltem el a Háziasszonyt!*” Ezután Kodály majd’ minden *Székely fonó*-előadáson ott ült, így még számos alkalommal fogadhatta Erzsébet a komponista őszinte elismerését. Ezzel viszont nem ér véget a történet, Kodály a próbák idején csatolt még egy dalt a ciklushoz; a Debussy-harmóniákat idéző „*Te túl rózsám...*” kezdetű, No.11-es zenei betétet – első felesége, Sándor Emma emlékére, s egyben – az akkorra már kimondottan „a felújítás valódi értékeként” emlegetett Komlóssy Erzsébet számára komponálta. Ehhez az „új” népdalbetéthez új kórusrész is csatlakozott, gazdagítván a *Székely fonó* egyébként is pazar zenei szövetét. Az előadói gárda magas szintű teljesítményét Szinetár Miklós remekbeszabott rendezése, Fülöp Zoltán díszletei, illetve Márk Tivadar jelmezei jól támogatták. Továbbá az összképhez autentikus módon járultak hozzá Seregi László néptánc- és népi játék koreográfiái. Rajk András 1965. június 2-án a következőképpen summázta a szóban forgó *Székely fonó*-premieren Komlóssy alakítását:

„...*S végül Komlóssy Erzsébet. »A háziasszony« meghatóbb és intenzívebb életre keltését nem is igen lehet elképzelni – ez az elragadó éneklésre és nagy kultúrájú színpadi magatartásra egyaránt vonatkozik. Nagy elődök után és hozzájuk méltóan szerepel. Központi alakja a szép előadás egyik fő erőssége.*”

Kodály – *Székely fonó* – 1965
Komlóssy Erzsébet (*Háziasszony*) és Palcsó Sándor (*Gazdag legény*)

Bizet – Carmen
Címszerep – 1965

„Hiába kevered!
A kártya nem hazug, az igazat kimondja,
Megcsalni nem lehet!
Ha jövőd lapjain boldogság van fölírva,
Bátran keverheted,
Akárhová veted, csak üdvödet mutatja,
Vidáman mosolyog!
De hogyha halnod kell, ha ez a gyászos
végzet
Jövődben írva van,
Kezdd hússzor újra el, a kártya szomorúan
Azt mondja csak: halál!
Halál!... Halál!... Mindig halál!..

(id. Ábrányi Emil fordítása)

„Carmen figuráját úgy építettem fel az évek alatt, hogy véletlenül se úgy értelmezze a közönség, hogy ez a lány egy szajha, de hangsúlyt kapjon az alakításban az, hogy tud és szeret is élni, s nem törődik a pletykával. Civilben sok a rokon személyiségjegy köztem s közte; a magánéletemben mertem szabadon élni, persze nem közönségesen. Fontos ez a fajta tudatosság, s hogy ne foglalkozzunk állandóan mások véleményével, főleg ha az rosszindulatból táplálkozik. Így voltam Carmennel: »Éld az életet... s ha már egy másikba vagy szerelmes, egy új ajtó nyílt ki előtted, akkor a másikat zárd be!« Egyébként sokáig tanultam egy-egy szerepet, volt, ami kicsit nehezebben is ment, mert borzasztó aprólékosan próbáltam meg felépíteni ezeket az operai hősnőket mind vokális, mind pedig színészi játék szempontjából. Egy adott darabban sohasem az elődeimet akartam leutánozni. Nagy munka – és én ezt vallom –, de a szerepeket mindig magadnak kell, személyre szabottan kikísérletezni. Hogy egy kőből briliáns váljék, ahhoz csiszolgatni kell. Az ösztönösség mellett én is így próbáltam előadásról-előadásra egyre több színt belevarázsolni az alakításaimba. Az alapok már megvoltak, de mindig csempészttem melléjük valami újat. A Carmenben partnerként Simándyval szerettem legjobban énekelni, nagy szenvedéllyel élte bele magát a szerepébe, úgy erővel megfogta az ember karját. A vele közös előadásokról kéken-zölden jöttem haza. Aztán Udvardy Tibor volt remek Don José – igaz, két X-szel volt idősebb, mint én –, akivel még nagyon fiatalon, szabadtéri előadásokon énekeltem együtt. A hazai eresztésből bizony neki volt az egyik legbehízelgőbb, legérzékibb hangja...”

A premierek egymásutánja között korábbi, jól bejáratott szerepeit is énekelte. Többek között egy Rigoletto-előadáson, a kvartettben az őt elcsábítani készülő spanyol tenor, Giacomo Aragall 'Bella figlia dell'amore...' kezdetű szerelmi vallomására vethette oda Maddalenaként kacéran, ékes magyarsággal:

„Ha, ha, nevetséges nóta, ilyet hallottam már százat!
Jól tudom, ez régi nóta; Hozzám így beszélni kár!...”

Erkel – Bánk bán
Gertrúd – 1965

„Reszkess, Nagyúr, reszkess!
Mint tolvaj, éjjel és titokban jössz,
Illik-e ez?
Megszégyenítesz engem s rangomat,
Becsület ez?
Szent hűségesküid megszeged, Nagyúr
S megtámadsz engemet
Míg férjem távol harcol s meg nem véd,
Becsület ez?
Te magyar lovag vagy s nőt bántalmazol,
Illik-e ez?
Rút rágalomnak adtad nőd nevét,
Becsület ez?
Nagy küldetésed ott hagyván
Ily örült váddal rontasz rám
S a nép előtt gúny tárgya lesz trónom,
Becsület ez?...”

(Egressy Béni szövegátírata)

1965 augusztusában a Szegedi Szabadtéri Játékokon énekelt először Erkel *Bánk bánjának* hírhedt meráni királynéját, *Gertrúdot*. Az előadásoknak helyszínt adó Dóm téren partnerei a főbb szerepekben Simándy József (*Bánk bán*) és Moldován Stefánia (*Melinda*), Szabady István (*Petúr*) valamint a szegedi társulat tagjai voltak, de két fiatal pécsi énekes is lehetőséget kapott a bemutatkozásra, úgy, mint Tréfás István (*Biberach*) és Marczis Demeter (*II. Endre*). Az előadásokat Lukács Miklós vezényelte. A helyi lapok egyikéből idézve:

„Betetőzte e merész játék sikeres drámai fokozatát Komlóssy Erzsébet Gertrúd szerepében, aki a népnomorító, kerítő-királyné alakját démoni vonásokkal óriásivá növelte: a nagy egyéniségek személyes sorstragédiájának hangsúlyozása nem halványította, de még élesebb megvilágításba helyezte a történelmi-nemzeti tragédiát...”

Az 1966-os év egyik legjobban várt operaházi felújítása kétségtől a hatévi pihentetés után elővett *Falstaff* volt, Verdi utolsó, legsikerültebb és talán legkomplikáltabb – egyetlen – vígoperája Mikó András rendezésében. A darabot hosszú időn át azért nem is tűzték műsorra, mert színpadra állításának alapvető feltétele egy, a tökéleteshez közelítő előadói-gárda megteremtése szükségeltetett. Bár a premiért követően még kellett egy kis idő, mire az Operaház *Falstaff*-produkciója „megérett”, azért a bemutató-előadás első szereposztása abszolút parádésnak, mai viszonyok között pláne káprázatosnak mondható. A címszerepben Melis György lubickolt, mellette Faragó András, mint *Ford*, Bartha Alfonz *Fentonként*, a karaktertenorok „koronázatlan királya” Palcsó Sándor *Doktor Cajusként*, Várhelyi Endre *Pistol*, Kishegyi Árpád *Bardolf* szerepében nyújtották tehetségük-művészetük legjavát. A gyengébbik nem képviselői meg pláne sem mondhatók „gyenge eresztésnek”: *Alicét* Déry Gabriella, *Annuskát* Erdész Zsuzsa alakította, *Mrs. Quickly* kosztümét Komlóssy Erzsébet, *Mrs. Meg Page*-ét Szőnyi Olga öltötte magára.

**Az egykori legendás Bánk bán-előadások szereplői civilben – Szeged – 1965
Komlóssy Erzsébet – Simándy József – Moldován Stefánia**

Majd' 20 évvel később a TV Zenés Színháza elkészítette a *Falstaff* operafilm-változatát magyar nyelven; az Operaház egykori, nagy „ütőkártyái” közül megintcsak a címszerepet alakító Melis, Komlóssy és Palcsó álltak a kamera elé. Később ezen produkcióért nívódíjban részesítették Komlóssy Erzsébetet és Melis Györgyöt. Visszakanyarodva a '66-os év *Falstaff*jához, Kárpáti János kritikájából mindenképpen idekíváncozik pár sor:

„Bár a többi alakítások is kiegyenlítettek és magas színvonalúak, a két szereposztás címszereplőjéhez tulajdonképpen csak egy mérhető: Komlóssy Erzsébet Mrs. Quickly-je. A gyönyörűen zengő és átütő hanghoz kivételes színészi képesség társul, amely szuggesztíven rajzolja meg előttünk ennek a tipikusan angol női figurának külső-belső fiziognómiáját.”

1966 júniusában Erzsébet Prágában énekelt. Honegger *Johanna a máglyán* című oratóriumában *Szent Katalin* szólamát dalolta, ezt követően pedig Berlinben lépett színpadra *Az álarcosbál Ulricájaként*. E nyár alatt fellépett továbbá a Szegedi Szabadtéri Játékok *Háry János*-produkciójában, mint *Örzse*. Szinetár Miklós rendezésének kivált különlegessége, hogy a címszerepet éneklő Melis György mellett olyan prózai színészóriásokat vonultatott fel, mint például Dayka Margit, ifj. Latabár Kálmán, Bodrogi Gyula vagy éppen Tompa Sándor „Pufi”. A *Muzsika* ide vonatkozó kritikájában a következőképpen szól Komlóssyról:

„Komlóssy Erzsébet is meggyőző, mert természetes Örzse, méltó főszereplője az obsitos álmának. Ő az, aki a legkevésbé »operai heroina«: valahogy létezni, élni is tud a színpadon, átgondoltsága nem ütközik a spontaneitás látszatával és hangulatával.”

Verdi – Falstaff
Mrs. Quickly – 1966

„Az orkán kidobta a bálnát a partra.
Most itt él Windsorban, és mindent felfalna.
De hiába tátja az undok a torkát,
Itt széppen ellátja négy asszony a dolgát.
Ha kell egy kis móka, a négy asszony remekel,
És szájuk úgy kelepel, mint hat vidám gólya.
Ha jön majd a fenevad, itt mind lesben áll,
S hogy horgunkon felakad, hogy horgunkon felakad,
Azt jól tudjuk már!”

(Nádasdy Kálmán fordítása)

Korábban utaltam már rá, hogy Erzsébet Pablo Casals-szal való találkozásának a későbbiekben még lesz jelentősége. Magyar művészt az előzőekben szinte soha nem hívtak meg a nagy hagyományokra visszatekintő *Athéni Fesztiválra*, egy ízben adott ott koncertet korábban a zongoraművész Fischer Annie. 1966. augusztus 27-28-án a Casals vezényletével elhangzó oratóriuma, *A jászol* szólistáinak egyikeként *Elizabeth Comlossy* állhatott az Akropolisz épületegyüttesét képező Heródes Atticus Ódeionjára. A koncert szólistái voltak továbbá: Olga Iglesias (szoprán) és William Warfield (basszbariton) az Amerikai Egyesült Államokból, Jaume Baró (tenor) Spanyolországból és a honi származású George (~Yorgos) Moutsios (bariton). Közreműködött a *The Athen Festival Symphony Orchestra* és a *The Young People's Choir of Classical Music*. Mint utóbb kiderült, maga Casals ragaszkodott hozzá, hogy műve mezzoszoprán szólamát ez alkalommal is – katalán nyelven – Komlóssy Erzsébet énekelje. Megközelítőleg innen datálható, hogy Komlóssyt egyre inkább felfedezte magának a nemzetközi operaszakma is, és az elkövetkezőekben szépen sorban kapta a külföldi meghívásokat koncertszínpadokra és a világ legrangosabb operaházaiba egyaránt. Mindenesetre ő egyelőre Görögországból ismételten szűkebb pátriája felé vette az irányt; az Erkel Színházban *Amnerisként* lépett színpadra a vendégművész Felicia Weathers *Aidája* mellett, majd ismét Szegeden énekelt egy fergeteges *Faust*-produkcióban (Gounod). Itt egy kisebb szerepet, *Mártát* alakította olyan nemzetközi híru énekesek oldalán, mint Juan Oncina (*Faust*), Carlo Cava (*Mefisztó*) és Virginia Gordoni (*Margit*). Más vidéki városokban is előszeretettel kápráztatta el hallgatóságát unikumnak számító, bársonyos altjával: Győrben az *Országos Filharmónia* bérletsorozatában *Orfeuszt* énekelt Andor Éva (*Euridiké*) és Hankiss Ilona (*Ámor*) partnereként. '66 őszén Erzsébet a Friedrich Rückert verseire komponált, öt tételből álló *Gyermekgyászdalokat* énekelte a Zeneakadémián. Komlóssy ezer színben csillogtatta meg ezt a megrendítő, egyik strófájában észtveszejtően gyönyörű, a másikkban hátborzongató, pazar Mahler-dalciklust az Állami Hangversenyzenekar kíséretével, Lukács Ervin vezényletével.

Casals – A jászol – Athén – 1966

**Alsó sor balról-jobbra: Olga Iglesias, Pablo Casals, Komlóssy Erzsébet
Felső sor balról-jobbra: Jaime Baró, George Moutsios, William Warfield**

Az Opera felújította Wolf-Ferrari *A négy házsártos* című darabját is az év novemberére, melyben Komlóssy *Margarita* szolamát énekelte. A szereplőgárda további tagjai Domahidy László (*Lunardo*), Andor Éva (*Lucieta*), Moldován Stefánia (*Felice*), Vámos Ágnes (*Marina*), Várhelyi Endre (*Maurizio*), Bartha Alfonz (*Filipeto*), Nádas Tibor (*Simon*), Galsay Ervin (*Cancian*), Palcsó Sándor (*Riccardo gróf*), et al.voltak. A *Muzsika* '67 februárjában a következőképpen tudósított a bemutató előadásról:

„A főpróbán Komlóssy Erzsébet énekelte bővérű humorral Margarita szolamát, a bemutatón viszont a másik szereposztásból Szirmay Márta ugrott be helyette, ugyancsak nagy és megérdemelt sikert aratva.”

Wolf-Ferrari – A négy házastros
Margarita – 1966

1967-ben Komlóssy Erzsébetet a *Székely Mihály-émlékplakettel* tüntették ki. A *Fészek Művészklub* létesítette díjat 1964-ben adták át első ízben. A kitüntetést minden év március 22-én adják át olyan operaénekesnek, akit művészi és emberi magatartása alapján erre a leginkább érdemesnek találnak – Komlóssy előtt Ilosfalvy Róbert, Házy Erzsébet és Faragó András kapták meg az emléképlakettet. Ez évben az Operaház társulata a *Vérnásszal* vendégszerepelt Bécsben a *Theater an der Wien* színpadán, mely produkcióban természetesen továbbra is Komlóssy alakította az *Anya* szerepét a premier-szereposztással részben egyező előadói gárdában.

1968 januárjában az Operaház új bemutatójában, Monteverdi három felvonásos operájában, a *Poppea megkoronázásában* debütált Octavia szerepében. A császár feleségeként partnerei Szőnyi Ferenc (*Néró*), Házy Erzsébet (*Poppea*), Dene József (*Otto*), László Margit (*Drusilla*), Ütő Endre (*Seneca*), Sándor Judit (*Fortuna*), Vámos Ágnes (*Virtus*) és Erdész Zsuzsa (*Ámor*), et al. voltak. A nyarat ismételten Szegeden töltötte, ahol a *cigánybáró*-szériákban a címszereplő Palesó Sándorral és Dunszt Máriával (*Saffi*) lépett színpadra a csillagos ég alatt, a Dóm téren. 1968-ban a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon *Carment* énekelt Pedro Lavirgen vendégfellépte alkalmával, s szintén a spanyol tenor oldalán állt színpadra a *Szegedi Szabadtéri Játékokon*, ahol egy „*Nemzetközi Aida*”-produkcióban alakította Amnerist. Lavirgen *Radames*e mellett partnerei a moldáv Maria Biesu (*Aida*) és Peter Glossop (*Amonasro*) britt bariton voltak.

1967-68-ban készítette el portrélemezét a *Qualitonnál*, mely korongon a Magyar Állami Operaház Zenekarát Lukács Ervin vezényelte. Komlóssy volt az első a magyar operaénekesek között, akinek engedélyezték, hogy eredeti nyelven készíthesse el a lemezfelvételt, ugyanis akárcsak az operaszínpadon, itt is a magyar nyelven való éneklés volt a divat akkoriban. A 8 operarészletet számláló lemezen helyet kaptak az *Orfeusz és Euridiké*, *Az álarcosbál*, *A trubadúr*, a *Sámson és Delila*, *A Rajna kincse*, a *Hovanscsina*, a *Székely fonó*, valamint a *Carmen* legszebb altra és mezzoszopránra komponált áriái. Az 1969 és 1970 közötti időszakra Komlóssy a *Kölni Operához* szerződött, – 3 évre kalkuláltak vele – de mindössze 1 szezont tölthetett el a szóban forgó társulatnál, ugyanis időközben feljelentették az akkori rendszer kulturális irányítójánál, Aczél Györgynél, sugallván azt, hogy ő valójában disszidálni akar. Erről természetesen szó sem volt, hiszen ahogyan Erzsébet fogalmazott, bizony volt egy „nagy betegsége”, amit úgy neveznek: honvágy. Mint az évtizedekkel később kiderült, egyik fach-kollégája volt lelkes besúgója a Kádár-korszakban, akivel bizony nem egy produkcióban énekelt egy színpadon. Párhuzamosan énekelt tehát ekkoriban a Magyar Állami Operaházban és Kölnben, de ahányszor csak elhagyta az országhatárt, legszívesebben visszafordult volna. Az sem volt ritka a kint töltött hónapok alatt, hogy váratlanul kocsiba pattant és elindult a hazafelé vezető irányba, pusztán csak hogy meglegyen néhány percre az illúziója.

Kölnben *A trubadúr* és *Az álarcosbál* című operákat olaszul, illetve a *Sámson és Delilát* énekelte németül (!), utóbbit kegyetlen nehéz megbízásként emlegette később. Itthon párhuzamosan ugyanezen szerepeit, illetve *Carmen*eket, *Orfeusz*okat, a *Vérnászt* és *Falstaff*okat énekelt. Erzsébet bátyja, Komlóssy Zoltán már évekkel korábban Kanadába emigrált, ahol az *University of New Brunswick* tanára volt. Hissenbaum Jackelin-nel kötött házasságából két gyermeke született, Beata és Marc. 1970-ben Zoltánt Montréalban egy gépkocsi halálra gázolta, testvére elvesztését húga soha az életben nem tudta megemészteni. A szörnyű hírt ő közölte:

„Kölnből 12 óráig tartott az út, annyiszor kellett megállnom. A sírástól teljesen bedagadtak a szemeim, hazaérve már csak annyit tudtam mondani a szüleimnek: »Nincs fiatok többé!«”

Komlóssy Erzsébet átveszi a Székely Mihály-emlékplakettet – 1967

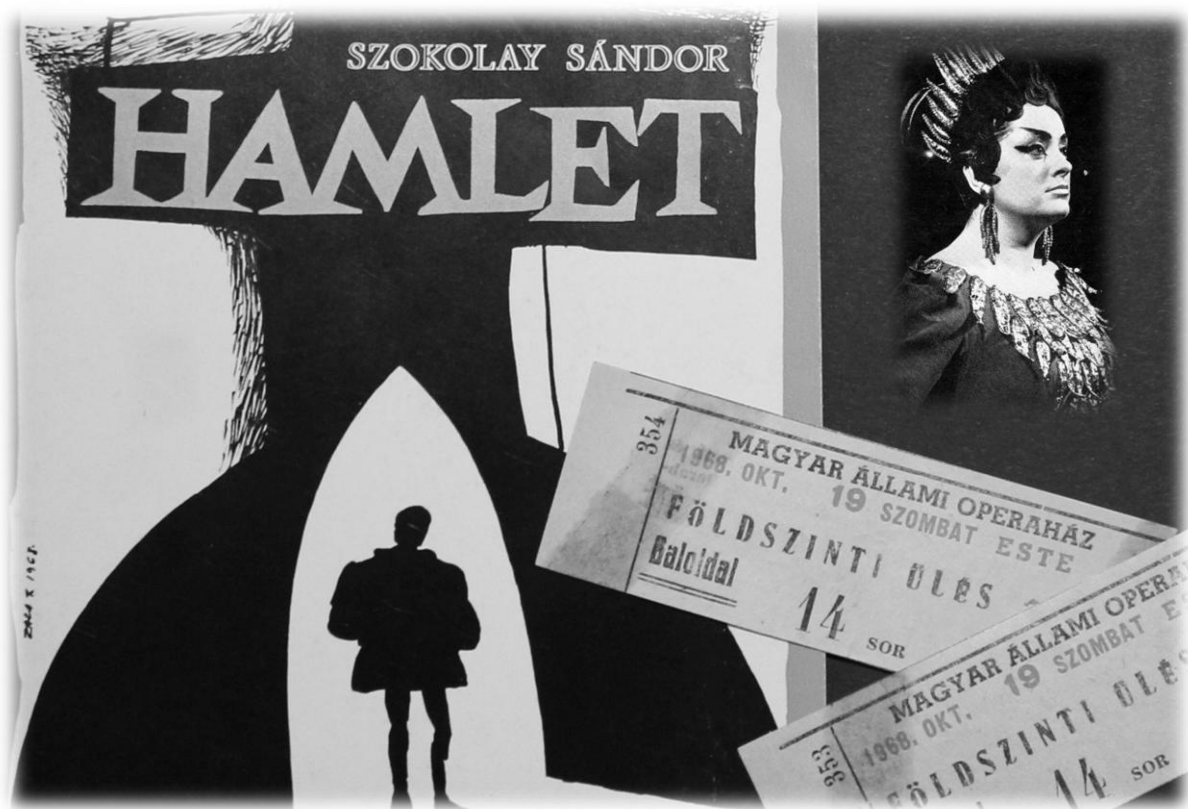
1968 májusában az Operaház egy turné keretében részt vett a *Wiesbadeni Nemzetközi Fesztiválon*, ahol Bartók egyetlen operája, *A kékszakállú herceg vára*, valamint a *Táncszvit* és *A csodálatos mandarin* mellett két legsikerültebb operaprodukcióját mutatta be: Szokolay *Vérnászát* és a *Falstaffot*. Utóbb említett operákban Komlóssy Erzsébet is szerepelt (*Vérnász* ~ *Anya*; *Falstaff* ~ *Mrs. Quickly*), színpadi teljesítményéről a német lapok a következőket írták:

„A harmadik estén a budapesti operaház – a »Vérnász« került színre – olyan együttesként mutatkozott be, mely a legjobb nemzetközi színvonallal vetekszik és olyan hangokat vonultatott fel, amelyek magának a Met-nek is becsületére válnának. Olyan zenekarral, amely Kórodi András vezénylete alatt még a legelkényeztetettebb hanglemez barátot is bravo kiáltásokra ragadtatta... Komlóssy Erzsébet, akire már mint Mrs. Quickly felfigyeltünk, valószínűleg a legjobb altista, aki ma egyáltalán létezik. Ezen túlmenően egészen nagyvonalú színésznő is.”

Handelsblatt (Düsseldorf)

„...Komlóssy Erzsébet, a drámai alt és Melis György, akinek nagyszerűen kulturált hanganyaga vetekszik a legjobb olasz bel canto sztárokéval, igazi meglepetés. Rendezői munka és színpadi képzőművészet hasonlóan magas fokon áll. A túlhaladott operai naturalizmus legcsekélyebb nyomát sem fedeztük fel.”

Wetzlarer Neue Zeitung

A Hamlet műsorfüzete és az előadásokra szóló színházjegyek – 1968

1968. október 19-én új magyar opera ősbemutatójára került sor; Shakespeare tragédiájából, a *Hamlet*ből komponált három felvonásos zenedrámát Szokolay Sándor. A főbb szerepekben az első szereposztásban Faragó András (*Claudius*), Szönyi Ferenc (*Hamlet*), Komlóssy Erzsébet (*Gertrud*), Házy Erzsébet (*Ophelia*), Bende Zsolt (*Horatio*), et al. mutatkoztak be. Bár a *Hamlet* nem volt annyi éven át műsoron, mint a *Vérnász*, a korabeli sajtóvisszhang szerint gazdag és értékes zenei anyagról beszélhetünk. Hogy aztán a rádió közvetítette-e egyáltalán a premiért, ezzel kapcsolatban írásos dokumentációra nem leltem. '68 novemberében az Operaház újabb turnéra indult, a helyszín ezúttal a *Berlini Staatsoper* volt, ahol *A kékszakállú herceg vára*, *A fából faragott királyfi* és *A csodálatos mandarin* mellett bemutatásra kerültek ismét a *Falstaff* és a *Vérnász*, valamint a *Poppea megkoronázása* is. 1969-ben *A rajna kincse* operaházi felújításában *Erda* szerepére tűzték ki Komlóssyt, melyre Madarassy Albert, a kiváló Wagner-specialista tanította be. Bár a wagneri világ kevésbé vonzotta, de a korrepetítorával való közös munkának köszönhetően bárhol is énekelt később Erdát, az mindig tökéletesre sikeredett. A Lukács Miklós vezényelte első szereposztásban partnerei Faragó András (*Wotan*), Sebestyén Sándor (*Donner*), Barta Alfonsz (*Froh*), Uvardy Tibor (*Loge*), Dene József (*Alberich*), Palcsó Sándor (*Mime*), Szalma Ferenc (*Fasolt*), Bódy József (*Fafner*), Sándor Judit (*Fricka*), Marton Éva (*Freia*), valamint a rajnai sellők szerepében Andor Éva (*Woglinde*), Kovács Eszter (*Wellgunde*) és Barlay Zsuzsa (*Flosshilde*) voltak. 1969-ben a londoni DECCA lemezkiadó két duplalemezt is piacra dobott Komlóssy közreműködésével. A Londoni Szimfonikus Zenekart egy külföldön aktív, rendkívül jó kezű karmester, Kertész István vezette –1947-1950 között vezényelt a Magyar Állami Operaházban is –, aki egy izraeli turnéján 1973-ban tragikus hirtelenséggel hunyt el, vízbe fulladt Herzliya város közelében.

A két szóban forgó felvétel Dvořák *Requiemje* és Kodály *Háry Jánosa* volt. Előbbiben Ilosfalvy Róbert, Pilar Lorengar (szoprán) és Tom Krause (basszus), utóbbiban Melis György, Palócz László, Bende Zsolt, Szőnyi Olga és László Margit voltak partnerei, narrátorként pedig Peter Ustinov angol színész működött közre (részletesebb adatok a diszkográfia-részben találhatóak). Az év márciusában a korszakos hőstenor, Mario del Monaco Budapesten vendégszerepelt Verdi *Otellojával*. Az előadást megelőzően, jó pár nappal korábban érkezett meg a magyar fővárosba, ahol az Operaház aktuálisan műsoron lévő produkcióit is megtekintette. Városi legendák szerint látta Komlóssy Erzsébetet a *Sámson és Delilában*, s az I. felvonásban elhangzó 'Tavaszi-ária' után a két felvonás szünetében telefonhoz sietett, s rögtön felhívta a Római Operaházat a következőket nyomtatékosítva: „*Ezt az énekesnőt azonnal hívjátok meg Rómába!*” Hogy ezen erélyes felszólításnak köszönhetően, vagy sem, de 1969. október 14-én Erzsébet már bizony *Az álarcosból Ulricáját* énekelte olaszul Rómában Bruno Bartoletti vezényletével. Az előadás szereposztása cseppet sem mondható hétköznapiak: *Améliát* Montserrat Caballé, *Richard grófot* Flaviano Labó, *Renét* Mario Sereni, *Oszkárt* Valeria Mariconda, et al. alakították. Egy rádiós beszélgetés alkalmával a későbbiekben megemlítette, hogy énekelt még együtt Caballéval, de a szerepre s az alkalomra sajnos már nem emlékezett, csak úgy, mint egy bizonyos *Borisz Godunov* (Muszorgszkij)-keresztmetszetre, melyre itthon Blum Tamás készítette fel, ellenben a szóban forgó részleteket külföldön vette fel vele egy bizonyos rádió. Del Monacóval később több estén is együtt énekelt a *Sámson és Delilában*, sőt az olasz tenor utolsó Sámson-fellépésére is Budapesten került sor 1970. március 27-én. Mario del Monaco '73-ban vendégszerepelt utoljára az Erkel Színházban; eredetileg a *Carmen Don Joséj*át énekelte volna Komlóssy Erzsébet partnereként, de azt végül lemondta, s helyette a *Bajazzók Caniójaként* lépett színpadra Házy Erzsébet *Neddája* mellett.

Falstaff-próba Tito Gobbi budapesti vendégszereplése alkalmával – 1968

Erkel – Bánk bán
Gertrúd – 1969

„Most már megtelt a pohár,
El innen! Különben...

...Pártütő!
Lázadó! Ezért lakolsz!...

...Az ily szavaknak díja a halál...

...Tudod-e, mondd, kivel beszélsz?...

...Melindáddal légy átkozott!
Megátkozom testvéremet,
Aki szégyenbe döntött engemet.
Gúny tárgya lettem én!
Érezzed megvetésemet,
Míg bűnöd büntetést talál!
Légy átkozott, légy átkozott!...

(Egressy Béni szövegátírat)

1969-ben az Operaház felújította nemzeti operánkat, a *Bánk bánt* is, melyben Komlóssy ismételten a meráni királyné, *Gertrúd* szolamát birtokolta. A Ferencsik dirigálta produkcióban partnerei Sebestyén Sándor (*II. Endre*), Réti József (*Ottó*), Simándy József (*Bánk bán*), Ágay Karola (*Melinda*), Melis György (*Tiborc*), Faragó András (*Petur bán*), Palócz László (*Biberach*), Galsay Ervin (*Sólmester*) és Jóny Imre (*Udvarmester*) voltak, a díszletet Forray Gábor, a jelmezeket Márk Tivadar tervezte.

„A *Bánk bán* Gertrúdja mint figura, karakter mindig is nagyon vonzott, csak az a 'C' ne lett volna a 2. felvonás duettje végén. Azt egyszerűen nem tudtam kiénekelni, hanghatáraitam súrolta egyébként is a szólam. Amikor felkért a szerepre Ferencsik, azt mondta: »Ne aggódjon, nem azon a csúcshangon múlik a szerep, hanem magán az összalakításon!« Jól van akkor! Meg is egyeztem vele, hogy előadásokon nem tartom ki azt a hangot. Szóval egész pályám során két igazán »csiklandós« határszerepem volt: Gertrúd meg a Preziosilla. Utóbbi is C-re »szaladgált« a 'Rataplan'-kórusban, de azt futamban kellett elérni, s az úgy bizony sokkal könnyebb. Visszakanyarodva a *Bánk bán*hoz; mindent, még a próbákat is teljes hanggal énekeltem egy egészen felfokozott állapotban. Már pályám elejétől kezdve jellemző volt ez rám; a próbákon olyanok, mint Székely Mihály, Orosz Júlia, Osváth Júlia vagy Svéd Sándor nem is értették, miért énekelek »teljes gőzzel«. Én meg őket nem értettem akkor. Mondták is: »Nem kell ennyire dolgozni! Ráérsz kiereszteni a hangod majd az előadáson!« Én meg csodálkoztam; – Hogyan lehetne másképp énekelni a próbán, mint az előadáson? Mindenesetre Gertrúdot sokáig énekeltem, a '69-es beállást megelőzően már 4 éven át Szegeden is és aztán ezzel búcsúztam majd az Opera színpadától is. Gyakran megesett velem a *Bánk bán* előadások után, hogy ha túl nagy volt az adrenalin, aznap este még sokáig fennmaradtam, elaludni is nehezemre esett...”

1970. jún. 26. (Pálos, Péter, Déry, Hankis, Komlóssy, Szalma,
Veres, Varga A.)
" dec. 13. (Péteri, Schuster, Choldovan, Hankis,
Komlóssy, Szalma, Veres, Gibó)

Varga Pál karmester Az álarcosbál-kispartitúrájának egyik beírása
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Zenei Gyűjteménye – Jelzet: Z 25648

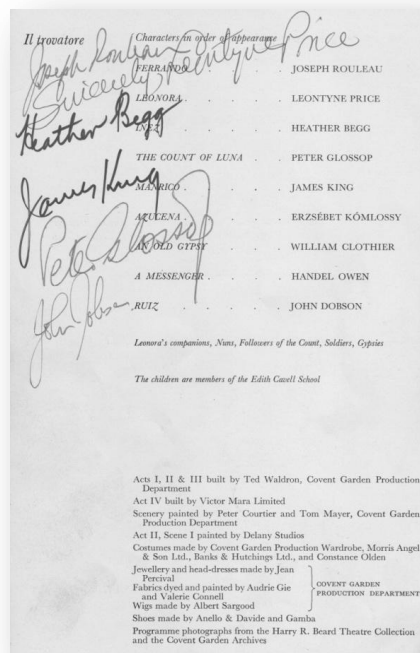
1970 májusában számos produkcióval vendégszerepelt a budapesti társulat a bolognai operaházban. A *Teatro Comunale di Bologna* színpadán többek között 3 egymást követő estén csendültek fel a *'Nozze di Sangue'* (~Vérnász) dallamai Kórodi András vezényletével, a már jól megszokott szuperklasszis szereposztásban. '70-ben készült el továbbá Kodály *Székely fonójának* új lemezfelvétele is a *Hungaroton* lemezkiadónál, továbbá ez évben a szerzőt 88. születésnapja alkalmából a mű egy koncertszerű előadásával is felköszöntötték. Komlóssy alakításáról a következőket jegyezte akkor a kritika:

„Komlóssy bámulatosan zengő, telt és gazdag alt-hangja orgonaszerű tömörséggel hangzott, kristálytisztán és szövegi, valamint zenei tekintetben egyaránt – értelmesen. Játékeszközei mértéktartóak, de azért tudja és érzi, hogy itt játszania kell. (»A rossz feleség«-ballada volt az est egyik legszebb drámai pillanata.)”

Verdi – Aida – Szeged – 1968
Komlóssy Erzsébet (Amneris) és Pedro Lavirgen (Radames)

1970 októberében Komlóssy Erzsébet a *Royal Opera House Covent Garden*ben lépett fel Londonban, ahol 6 estén át énekelte *A trubadúr* Azucenáját Luchino Visconti rendezésében. Partnerei itt is a kor szupersztárjai voltak: *Leonórát* Leontyne Price, *Manricót* James King, *Luna grófot* Peter Glossop, *Ferrandót* Joseph Rouleau, *Inezt* Heather Begg, et al. alakították, a produkció karmestere a britt Sir Edward Downes volt. A rövidebb időtartamra szóló külföldi meghívások – mint a római és a londoni – sokkalta kedvére valóbbak voltak Erzsébetnek, minthogy több szezonra leszerződjön a világ bármely dalszínházához. *Azucena* szerepét később – felváltva a *Carmennel* – több alkalommal énekelte vendégként a Novoszibirszki Operában és más keleti ország operaházaiban is.

Verdi – A trubadúr – Azucena – London – 1970

Számos alkalommal énekelt tehát az ország határain túl is, akár az Operaház vendégjátékai keretében, akár kimondottan a külföldi operaházak meghívására. Erzsébet nyugati szereplései kivételes esetnek számítottak, ugyanis a '60-70-es években csak ritkán engedték ki az Operaház szerződéses művészeit, s ez a jelenség nagyon lassan, valamikor majd csak a '80-as évek közepétől változott meg, engedett fel. Komlóssy generációjából ezekben az időkben talán csak Ágay Karola híres New York-i debütálása emlékezetes, aki először Elizabeth Schwarzkopf, majd pedig Rudolf Bing hívására énekelte a *Lammermoori Lucia* (Donizetti) címszerepét Anna Moffoval szerepkettőzve a *MET* színpadán 1969-ben. Fellépések a „vasfüggönyön” innen és túl, mindenesetre a hazai operaszakma azon kijelentései manapság, miszerint Komlóssy Erzsébet fellépett volna a milánói *Scalában*, illetve a New York-i *Metropolitanben*, abszolút fals kijelentések.

1971-ben a Magyar Televízió egy háromnegyed órás portréműsort készített Komlóssy Erzsébettel, melyben, mint művész és magánember beszélt pályája alakulásáról és elért sikereiről, életéről és mindennapjairól. A műsorban addigi operai szerepeit felvillantva „videoklip” formájában jelenetek váltották egymást:

Saint-Saëns – Sámson és Delila – Mario del Monaco vendégfellépte alkalmával – 1970

A trubadúr 'Máglya-áriája', a Hány János 'Szegény vagyok, szegények születtem' kezdetű dala, a Sámson és Delila 'Bosszú-áriája', az Aida IV. felvonásában Amneris jelenete, Orfeusz áriája a Gluck opera III. felvonásából, a Rossz feleség balladája a Székely fonóból, Szokolay Várnászának zárójelenete, illetve a Carmen Seguidillája. Számos olyan televíziós felvétel készült Komlóssy Erzsébet közreműködésével egyébként a '60-as évek kezdetétől, melyekben egy-egy dal vagy ária erejéig viszontláthattuk őt a képernyőn, ezeket mindmáig az MTV archívuma őrzi. Népdal-, cigánydal- és nótafelvételei is ismeretesek ezen időkből, az említett archívumban fellelhető többek között a „Maros vize folyik csendesen...” kezdetű nóta is az operaénekesnő előadásában. Operai hősnőinek megformálásából a képernyőn több, különböző verzió is rögzítésre került a Magyar Televízióban; Amneris, Azucena, Delila, stb., de talán az egyik legszebb fekete-fehér felvétel mindközül az, ahol Mignon románcát énekli Ambroise Thomas (~ Mignon) operájának 1. felvonásából:

*„Ismered házamat, amely ott egyre vár?
Fehér kőoszlopát és a kis szobrot rajta,
Mely nyári éjszakán, karját kitárva áll...
És a kert, hol a táncot a fák árnya takarta.
És a zöld színű víz, a kert ezüst taván,
Ringat a kis hajó, s madár dalol a fán.
Ó, jöjj velem együtt e tájra,
Arra van az a rév, mit a sors juttatott,
Csak ott, csak ott van életem álma,
A vágy, a vágy és vég...
Csak ott van életem álma,
Csak ott... Ó, csak ott!”*

**Komlóssy Erzsébet öltözőjében,
Delila kosztümében a '70-es években**

Wagner *Siegfriedjének* 1971. májusi, operaházi felújításában Erzsébet *Erda* szerepét kapta. A címszerepet Turpinszky Béla, *Mimét* Palcsó Sándor, *A vándort* Farangó András, *Alberichet* Bordás György, *Fafnert* Veress Gyula, *Brünnhildét* Kasza Katalin alakították, *Az erdei madár hangját* Ágay Karola kölcsönözte. A zenekart Lukács Miklós és Kórodi András fogták össze. Erzsébet véleménye szerint az akkori igazgató, Mihály András valójában csak azért tűzte ki ezekre a szerepekre, hogy úgymond „kiszúrjon vele”, hiszen Wagnerrel kevésbé sem tudott olyan szenvedéllyel szárnyalni, mint például Verdi dallamaival. Wagner számára olyan volt, mint a matematika: német, precíz, fegyelmezett, s ő bizony sohasem szerette a matematikát. Jobban szerette viszont a komédiát, a vígoperák világát.

Az év novemberében szintén felújítás keretében színpadra állította az Operaház a Puccini *Triptichonjának* harmadik darabját, a *Gianni Schicchi*t is, melyben Komlóssyra osztották *Zita anyó* szerepét. A címszerepet Melis György, *Laurettát* Szabó Rózsa, *Rinucciót* Korondy György, *Gherardót* Kövecses Béla, *Nellát* Vámos Ágnes, *Bettót* Reményi Sándor, *Simonét* Szalma Ferenc, *Marcót* Tóth Sándor, *Ciescát* Sándor Judit, az orvost Katona Lajos alakították az első szereposztásban, vezényelt Kerekes János.

Muszorgszkij *Hovanscsinájának* 1972-es új betanulásában a fiatal özvegy, *Marfa* szolamát énekelte Ferencsik János vezénylete alatt. A főbb szerepekben továbbá Faragó Andrást (*Hovanszkij Iván herceg*), Bartha Alfonzot (*Andrej herceg*), Szőnyi Ferencet (*Golicin herceg*), Melis Györgyöt (*Saklovitij*), Szalma Ferencet (*Doszifej*), Szabó Rózsát (*Emma*), Katona Lajost (*Varszonofjev*), Nagypál Lászlót (*Kuzka*) és Palcsó Sándort (*Egy írnök*), et al. láthatta–hallhatta az első szereposztásban a Sugár úti palota közönsége. A *Hovanscsina*-bemutatót követő napon Komlóssy fellépett *A végzet hatalma* Preziosillájaként, harmadnap pedig a Muszorgszkij-opera második szereposztása bemutatójába ugrott be. A *Film Színház Muzsika* a következőképpen kommentálta Komlóssy Marfa-alakítását:

„Márfát (*Jablonkay Éva* betegsége miatt) Komlóssy Erzsébet énekelte, (s a két előadás közti napon az Erkel Színházban is fellépett). Ám ezúttal kevés lenne csak a bravúrt értékelnünk. Komlóssy a zeneszerző lírájának legmélyéig hatolt, bensőségesen átélte a szerepet: a szerelmi csalódástól a halálvágyig eljutó raszkolnyik-lány fájdalmát, szenvedélyét, s szolamát lebilincselő szuggesztivitással, meleg szépséggel tolmácsolta.”

Muszorgszkij – Hovanscsina – 1976
Komlóssy Erzsébet (Márfa) és Bartha Alfons (Andrej herceg)

„Jöjj, vőlegényem, már testvéreink várnak,
 Föld nyomorúságát eloltja majd a tűz.
 Gondolj rá, mily szép volt az ifjúság:
 Lásd az első szűzi csókok mosolyát!
 A máglyán kötjük új nászunk,
 Mely, mint az ég, oly örök.”

(Nádasdy Kálmán fordítása)

Az év májusában a Zeneakadémián Händel órátoriumában, a *Sámsonban* működött közre Laczó Ildikó, Réti József, Bende Zsolt, Gregor József és Keönch Boldizsár partnereként. A koncertet Forrai Miklós vezényelte, orgonán Margittay Sándor játszott. '72 októberében *Az istenek alkonya* című Wagner-operában Komlóssy az *Első Nornát* énekelte (*Második Norna* – Sándor Judit, *Harmadik Norna* – Déry Gabriella), s csak érdekességképpen, de ekkor debütált Sass Sylvia ugyanezen produkció második szereposztásában, *Gutrune* szerepében. A *Nibelung gyűrűje* zenedráma-trilógia harmadik darabjában *Siegfriedet* Turpinszky Béla, *Gunthert* Sólyom-Nagy Sándor, *Hagent* Szalma Ferenc, *Alberichet* Bordás György, *Brünnhildét* pedig Kovács Eszter alakították. Az év decemberében régóta birtokolt szerepében, *Háziasszonyként* szerepelt az Operaház Békés András rendezte *Székelj fonó* új betanulásában.

Az Operaház észt vendégjátéka – 1973

A *kérőt* Melis György, a *Szomszédasszonyt* Barlay Zsuzsa, a *Leányt* Ágay Karola, a *Legényt* Korondy György, a *Gazdag legényt* Palcsó Sándor énekeltek az első szereposztásban. A Nagy Ferenc dirigálta daljátékot együtt játszották Ránki György *Pomádé király új ruhája* című operájával, melyek díszleteit Forray Gábor, jelmezeit Márk Tivadar tervezte. A *Székely fonó* másodszerelosztása később keveredett az elsővel, ezen előadások egyikéből készített felvételt a televízió Komlóssy Erzsébet, Melis György, Szabó Anita, Andor Éva, Berkes János és Palcsó Sándor szerepeltetésével. Ez évben is folyamatosan énekelte Erzsébet a *Carment* – egy alkalommal a vendégszereplő Kónya Sándorral is –, majd az *Aida* új betanulásában ismételt, mint *Amneris* tündökölt. Az Operaház vendégjátékának köszönhetően Erzsébet Moszkvában is sikerrel mutatkozhatott be; a társulat Bartók három színpadi művét, valamint a *Vérnászt*, a *Manon Lescaut*-t, illetve a *Poppea megkoronázását* exportálta a Bolsoj színpadára. Korábban a két operaház közti „cserekereskedelem” révén sikerrel szerepelt a moszkvai társulat is Budapesten, mely alkalomra a szovjetek legnagyobb művészeit kölcsönözték; *Borisz Godunov* (Muszorgszkij) Alekszandr Ognjivcev főszereplésével, *A pikk dáma* (Csajkovszkij) Vlagyimir Atlantovval és Galina Visnyevszkajával, vagy a *Szemjon Kotko* (Prokofjev) többek között Jelena Obrazcova vendégfelléptével. A moszkvai turnét követően az Opera vendégszerepelt Prágában is, ahol szintén a Bartók-darabokat, valamint az egész estés Monteverdi-operát mutatták be, melyben Komlóssy *Octaviaként* nyűgözte le a cseh kritikusokat.

Parókaigazítás a *Vérnász*-előadások egyikére készülve a '70-es években

'73 júliusában Komlóssy egy új magyar operában, Csenki Imre *Cigányok* című művében alakította *Csulánónét*. A Puskin költeményét alapul vevő, Zemfira és Aljeko szerelmét megéneklő darab parádés szereposztásban került kiállításra a *Budapesti Művészeti Hetek* keretében (A *Cigányokból* már Rahmanyinov is írt operát *Aljeko* címmel); *Zemfirát* a kolozsvári Magyar Opera nagy ígérete – a később brutális autóbalesetet szenvedett – Rodica Popescu, *Aljekót* Bende Zsolt, *Vajdát* Radnay György, *Csulánót* Szabó György, et al. alakították, míg az olyan szerepeket, mint például a költő hangja, Sinkovits Imre kölcsönözte.

A Margitszigeti Színpad előadásait Nagy Ferenc vezényelte. A kritika elmarasztalóan írt az új magyar operáról, sőt műfaját vitatva, a nem túl hízelgő „show”-jelzővel illette azt, Komlóssy alakításával kapcsolatban pedig úgy fogalmazott, hogy „harsány figurája uralkodóvá vált jeleneteiben, csak éppen nemesebb feladatokhoz szokott hangját kell féltetni”. Hogy milyen pezsgő zenei élet volt akkoriban a fővárosban, jól példázza az, hogy az említett rendezvénysorozat keretében július–augusztusban olyan produkciók érkeztek hozzánk a nápolyi Teatro di San Carlo társulatával, mint mondjuk Verdi *Otello*-ja a címszereplő Pier Miranda Ferraro, a *Jágót* alakító Mario Zanasi és a *Desdemonát* éneklő Maria Chiara felléptével; vagy mondjuk a *Nabucco* (Verdi), melyben olyan nagy nevek léptek színpadra, mint Giuseppe Taddei (*Nabucco*), Elena Souliotis (*Abigél*), Carlo Cava (*Zakariás*) vagy Robleto Merolla (*Izmáel*). Mi sem maradtunk el az olasz színházak színvonalától; szabadtéri *Attila* (Verdi) előadásra került sor Giancarlo del Monaco rendezésében, melynek főszerepeit Gregor József (*Attila*), Marton Éva (*Odabella*), Nicola Martinucci (*Foresto*) és Kónya Lajos (*Ezio*) énekelték. A vendégjátékok sorában aztán 1973. augusztus 24. és szeptember 3. között az *Edinburghi Fesztivál* következett, a *King's Theater*-ben léptek fel a budapesti társulat művészei. Itt Bartók egyetlen operája, *A kékszakállú herceg vára*, illetve *A csodálatos mandarin* című balettje, Hacsaturján *Spartacusa* és Szokolay *Vérnásza* képezte a műsort, mely utóbbi említett opera vezérszerepét, az *Anyát* akkora már mondhatni magától értetődő módon Komlóssy Erzsébet alakította. 1973-ban *Ulrica* szolamát ismét Komlóssy Erzsébet birtokolta az Operaház *Az álarcosbál*-felújításában, melyben partnerei közt találjuk a főbb szerepekben Simándy Józsefet (*Richard gróf*), Melis Györgyöt (*René*) és Déry Gabriellát (*Amélia*), et al., a zenekar élén pedig Ferencsik Jánost. Ennek a felújításnak az előkészületeiről, a próbákról készített werkfilmnek köszönhetően jeleneteket láthatunk a szóban forgó korabeli produkcióból. A műsor címe: „A zongorától a karmesterpultig”. Az Operaház oszlopos tagjaként, kiemelkedő művészi tevékenysége elismeréseként Komlóssy Erzsébetet ez évben *Kossuth-díjjal* tüntették ki. A további díjazottak sorában – a teljesség igénye nélkül – olyan nevek szerepeltek, mint például Jancsó Miklós, Zsurzs Éva és Makk Károly filmrendezők, Kállai Ferenc és Töröcsik Mari színművészek, Kurtág György zeneszerző, Lehel György és Lukács Miklós karmesterek, valamint Örkény István és Sánta Ferenc írók.

Hogy Lukács Ervin és Komlóssy Erzsébet útjai mikor váltak el végleg, azt pontosan már csak a hivatalos szervek tudnák igazolni, mindenesetre a '70-es évek első felében Erzsébet házasságot kötött a tőle 7 évvel fiatalabb tenorista Albert Miklóssal, akitől 1974-ben megszületett fia, Albert Zsolt. Komlóssy Erzsébet édesapja élete alkonyán nyomatékosan megkérte lányát, hogy ha fiúnokája eléri a felnőttkort, mindenképpen vegye fel a Komlóssy nevet, ekként továbbörökítve a nagy történelmet bejárt családnevet. Ez később így is történt. Komlóssy idővel aztán Albert Miklóstól is elvált, utolsó férjét Petre Illésnek hívták, aki a III. kerületi, Bécsi út 103. szám alatti 'Kerek Vendéglő' egykori szerződéses vállalkozója volt. Komlóssy Erzsébet mozgalmas magánélete szerencsére kevésbé hatott károsan művészi munkájára. Későbbi interjúi egyikében Komlóssy számot vetve addigi életéről, kendőzetlenül vallott arról, hogy bár pályája során szinte mindent elért, amire csak vágyhatott, a magánéletében ugyanezt már nem sikerült produkálnia. Erzsébet pályája indulásától pontosan vezette operai naplóját, '74-ben ezt megszakította, ettől kezdve csakis a korabeli folyóiratok és nyomtatványok tudtak támpontot nyújtani pályája alakulásának reprodukálásában.

1974-ben Berlinben az Operaház vendéggátéka keretében a *Vérnászban* énekelte a léleknyomorító Lorca-figurát, de ez évben készült el a *Bánk bán* televíziós változata is Vámos László rendezésében, melyben Simándy József és Komlóssy Erzsébet operaénekeseket leszámítva, csakis színészek működtek közre. A '69-es stúdiófelvétel anyagát használták fel a filmhez, ezért az abban egykor közreműködő énekesek beperelték az illetékeseket. Mindenesetre a *Bánk bán*-operafilm kitűnő lenyomata Simándy és Komlóssy művészetének, melyért aztán később nívódíjban is részesítették őket. '75-ben – szintén a rádióban fennmaradt – egyik áriaestjén, melyre a *Csepeli Munkásotthon*ban került sor, Borbelitz Tamás vezényletével énekelt részleteket a *Carmen*ből, az *Aidából*, a *Sámson és Delilából*, az *álarcosbálból*, a *Hovanscsinából* valamint Kodály *Székely fonójából*. 1975-ben egy új szerepben, Britten *Koldusoperájának* Mrs. Pechumjaként lépett színpadra Radnay György (*Locket, koldus*), Begányi Ferenc (*Mr. Peachum*), Házy Erzsébet (*Polly*), Palcsó Sándor (*Macheath kapitány*), László Margit (*Lucy Locket*), Szirmay Márta (*Mrs. Tapes, kerítőnő*) és Rozsos István (*Fich*), et al. partnereként.

Bizet – Carmen – Pedro Lavirgen (Don José) és Komlóssy Erzsébet (Carmen) – 1977

1975-ben elkészült aztán a *Gianni Schicchi* operafilm változata is Szinetár Miklós rendezésében, melynek címszerepében természetesen ismételten Melis Györgyöt láthatták–hallhatták a televízió nézői, *Zitát* Komlóssy Erzsébet, *Nellát* Ágay Karola, *La Ciescát* Moldován Stefánia, *Laurettát* Csengery Adrienn, *Rinucciót* Kelen Péter, *Gherardót* Csányi János, et al. formálta meg, a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarát Ferencsik János vezényelte. A következő év januárjában egy fergeteges *Elektra* (R. Strauss) felújításban állt színpadra Komlóssy Erzsébet, mint *Klütaimnesztra*, a címszereplő Kasza Katalin, továbbá Tarnay Gyula (*Aigisztoz*), Kovács Eszter (*Khrüsothémisz*) és Sólyom-Nagy Sándor (*Oresztész*), et al. partnereként, Erdélyi Miklós vezényletével. A fergeteges „három K-s” szereposztást (~ Kasza Katalin – Kovács Eszter – Komlóssy Erzsébet) mindmáig emlegetik a vájtfülű operarajongók. Idézet a korabeli kritikák egyikéből, a *Muzsika* hasábjairól:

„A másik nagy művészi teljesítmény Komlóssy Erzsébet nevéhez fűződik, aki – ha nem is olyan pompás hangi diszpozícióban, mint amilyenben mondjuk tíz évvel ezelőtt volt – mégis rendkívül szuggesztíven, izzó drámai erővel keltette életre a lelkiismeret-furdalását királyi göggel leplezni akaró férjgyilkos Klytemnestrát.”

Komlóssy külföldi fellépései ekkorra már ritkultak, de a hazai színpadokon a vendégművészek fellépései alkalmával szinte mindig őt szerepeltette a vezetőség, mint alt-mezzoszoprán „Jolly Jokert”. Ekként José Carreras első budapesti bemutatkozásán ő volt annak *Ulricája* *Az álarcosbál*ban 1976 februárjában, de Pedro Lavirgen újbóli fellépésén is ő alakította *Carment* ’77-ben. Matteo Manuguerra francia bariton vendégszereplése alkalmával szintén Komlóssy alakította *Az álarcosbál* jósnőjét.

Komlóssy Erzsébet Amneris kosztümében a '70-es években

„Ezres nagyságrend, ahányszor színpadra léptem pályám során. Csak a Carment több százszor énekeltem el. Összegezve a karrieremet úgy érzem, hogy minden szerepet megkaptam, amire csak vágyhat egy alt vagy mezzoszoprán. Két operaszerep volt csupán, amit visszaadtam, bár mindkettőre kaptam felkérést; egyik a Don Carlos Eboliája, másik a Parasztbecsület Santuzzája volt. Istenem! Pedig Santuzzaként milyen tudtam volna én játszani–énekelni! Mikó András szerette volna, hogy a Szegedi Szabadtéri Játékokra vállaltam el, de nemet mondtam, holott hányszor elénekeltem magamban elejétől a végéig az egészet. Mikor még Szegeden Lucia nénét alakítottam, már akkor fájt a szívem a szerepért, de hát a szólam, a fekvés, bizony az nagyon magas volt az én hangomhoz. Papp Júlia és Moldován Stefánia viszont gyönyörűen énekeltek, az ő hangfekvésükhöz maradéktalanul passzolt a dolog. Eboliért szintén majd megőrültem, de nemet kellett mondanom arra is, mert bár koncerten énekeltem azt, már akkor lerekedtem tőle. Bizonyára mindkettő nagy-nagy szerepem, emlékezetes alakítások lehettek volna, de tudni kell az életben nemet is mondani, én pedig sohasem léptem át a saját árnyékomat. Az említett felkérések idején mondogattam is magamnak: »Most hagyd abba Komlóssy vagy soha többé nem fogsz már énekelni!« Mindig minden interjúban megkérdezték, melyik volt a kedvenc szerepem? Erre mindig ugyanazt válaszoltam: »Nekem a színpad volt az örök kedvenc, a szerelem! Minden szerepemet egyformán a magaménak éreztem. Esetemben mindent felülírt az alakítás szenvedélye, a dráma, a játék...«”

R. Strauss – Elektra
Klütaimnesztra – 1976

Tehát Eboli és Santuzza szerepét fájó szívvel, de nagyon bölcsen visszaadta és valószínű, hogy hasonló megfontolás okán maradt ki repertoárjából *A kékszakállú herceg vára* Juditja is. 1977 március 31-én az Operaház bemutatta Csajkovszkij *A pikk dáma* című operáját, melyet a társulat legjobb erőivel állított színpadra. Az üzembiztos „régí garnitúra” mellett ifjú énekesek is feltűntek ebben a rendezésben, szépen lassan előre jelezve azt, hogy hamarosan egy generációváltás fog történni a társulatban. Komlóssy szerepkettőzve Szabó Anitával a darab kulcsfiguráját, *A grófnő* szerepét énekelte. Az első szereposztásban Karizs Béla (*Herman*), Házy Erzsébet (*Liza*), Berczelly István (*Tomszkij gróf*), Bende Zsolt (*Jeleckij herceg*), Berkes János (*Csekalinszkij*), Jánosi Péter (*Surin*), Leblanc Győző (*Csaplickij*), Takács Klára (*Polina/Daphnis*) és Pászthy Júlia (*Chlöe*), et al. mutatkoztak be az Erkel Színház színpadán.

A bemutató előadást – melyet ezúttal is élőben közvetített a rádió – Medveczky Ádám dirigálta. Visszahallgatva a szóban forgó előadást, a vegyes teljesítményt nyújtó énekesek közt – minden elfogultságtól mentesen megállapítható, hogy – Komlóssy A grófnő szerepében, főként a II. felvonás híres *Grétry-áriájában* pompás diszpozícióban énekelt. 1977 novemberében egykori szárnypróbálgatásai helyszínén, Pécsen lépett fel *Azucenaként* *A trubadúrban* a helyi társulat tagjaival: Bolla Tiborral (*Luna gróf*), Szabadits Judittal (*Leonora*), Juhász Pállal (*Manrico*) és a pécsi társulat más tagjaival, az előadásokat Breitner Tamás és Hirsch Bence vezényelték.

Csajkovszkij – A pikk dáma
A grófnő – 1977

1978-ban *Madelon* szerepét osztották rá Giordano *André Chénier* című verista operájában, mely Szinetár-rendezésben a főszerepeket Leblanc Győző (*André Chénier*), Horváth Eszter (*Maddalena de Coigny*), Miller Lajos (*Charles Gérard*), et al. alakították. *A Rajna kincse* új betanulásában ismételten *Erdát* énekelte a főbb szerepekben részint a '69-es szereposztással megegyező felállásban. A következő évadban Ercse Margittal osztottak *A walkür* *Fricka* szerepén a Kórodi András vezényelte Wagner-előadásokban. 1980. májusában sor került Sztravinszkij 1951-ben komponált három felvonásos operája, *A léhaság útja* magyarországi bemutatójára. A Mikó András rendezte, Mihály András vezényelte előadásokban Komlóssy Erzsébet, mint *Lúdanyó*, a korabeli kritika szerint élesre exponált, élénk színeket kevert játékába.

Partnerei ebben a produkcióban Polgár László (*Trulove*), Csengery Adrienne (*Anne*), Gulyás Dénes (*Tom Rakewell*), Gáti István (*Nick Shadow*), Seregély Katalin (*Török Baba*), Korcsmáros Péter (*Sellem*) és Mersei Miklós (*Ápoló*) voltak. A *Magyar Nemzet* a következőképpen írt Komlóssy alakításáról:

„Komlóssy Erzsébet a kis szerepben is remek portrét tudott adni *Lúdanyóról*, a londoni bordélyház közönségességében is nagyszabású madame-járól.”

Sztravinszkij – A léhaság útja – 1980
Komlóssy Erzsébet (Lúdanyó) és Gáti István (Nick Shadow)

Az év októberében aztán ismét a *Gianni Schicchi* Zita anyóját alakította a címszereplő Melis György, Csengery Adrienne (*Lauretta*), Kelen Péter (*Rinuccio*), Barta Alfonz (*Gherardo*), Moldován Stefánia (*Nella*), Tóth Sándor (*Betto*), et al. oldalán, Békés András rendezésében. Ezután hosszú „kényszerszünet” következett. A természet rendjéhez hozzátartozik, hogy az idő múlásával az ember bizonyos készségei megkopnak, egy operaénekes esetében a hang veszít „fényéből”, intenzitásából. Az énekes az egyetlen az előadóművészek között ugyanis, kinek a „hangszere” láthatatlan, hiszen a torkában „lakik”. Idővel Erzsébet magas hangjai is szépen lassan elvékonyodtak – mint említettem már az előzőkben is, akadtak olyan „csiklandós” szerepek, melyekre kimondottan kérte, hogy ritkábban tűzzék ki, hiszen ő valójában alt, nem pedig »világos« mezzoszoprán –, középregistere pedig fokozatosan veszített erejéből. Mindenesetre ez messze nem indokolta Komlóssy Erzsébet mellőzését, félre állítását a színpadról.

„A ’80-as évek elején egyáltalán nem énekeltem, mert az Opera akkori igazgatója többemagammal nyugdíjaztatott. Én ezt illedelmesen vissza is utasítottam: »Köszönettel, de nem fogadom el! Lehet, hogy sok mindent elénekeltem már életemben, de azért csak akad még valami...« Erre ő: »Én meg magát csak azért sem fogom kitűzni semmire!« Hogy ez a döntése miért született, nem tudom, de tudatosítottam benne: »Kossuth-díjasként a nyugdíjazáshoz az én hozzájárulásom is szükséges, s ehhez én még fiatal vagyok; a 25 éves jubileumom is hátra van még. Akkor, ha már előadásra nem, de a fizetésemért majd minden hónapban szépen bejárok.« Így is történt ez négy éven keresztül. Hármunkat küldtek el akkor: engem, Borbély Gyulát és Házy Erzsébetet. Mondta is Házy: »Meglátod, ez élve eltemet bennünket!« Én meg neki: »Az lehet, hogy téged eltemet, de engem bizony nem fog!« Neki is, nekem is igazam lett sajnos. Borbély Gyuszi nem sokkal később szívrohamban elhunyt, egy évre rá pedig Házy is követte őt...”

Tehát az 1980-as Gianni Schicchi-előadásokat követően Komlóssy Erzsébet négy éven keresztül nem kapott új szerepet, de a régiiek egyikére sem tűzték ki. Ennek ellenére ott aktivizálta magát, ahol éppen lehetősége volt rá. Fellépett három alkalommal Háziasszonyként a Gyulai Várszínházban Sík Ferenc Székely fonórendezésében Melis György (Kérő), Szabó Anita (Szomszédasszony), Korondi György (Legény), Péczeli Sarolta – Kodály második felesége – (Leány) és Palcsó Sándor (Gazdag legény) partnereként. Sík aztán meghívta Komlóssyt a Játékszínbe is prózai szerepre, ahol *A kaméliás hölgy* (Dumas) színpadi változatában Nanine-t, Gautier Margit szobalányát játszotta többek között a címszereplő Hernádi Judit, valamint Gálffi László, Szabó Sándor, et al. mellett. 1982-ben A Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze díjjal tüntették ki. Ezen évek alatt mindössze egy alkalommal léphetett operaszínpadra, mely kivételt az Operaház mindenkori hagyománya indokolta

Puccini – Gianni Schicchi
Zita anyó – 1980

„1983. június 29-én került sor a 25. operaházi jubileumomra, amit a Székely fonó Háziasszonyával ünnepeltem meg az Erkel Színházban. Akkoriban éppen nem játszották, de kérésemre soron kívül műsorra tűzték, tudniillik azokban az időkben még az volt a szokás, hogy az ünnepelt dönthette el, hogy jubileuma alkalmából mivel szeretne színpadra állni. A hosszú kihagyás után valahogy vissza kellett rázódnom a szerepbe hangilag; Dénes Erzsébettel alaposan átvettük újra a darab egészét, de énektechnikai, vokális szempontból a legtöbbet Takács Paulának köszönhetek. Ő akkor már régóta tanított, s egész pályámat végigkövetve tökéletesen ismerte a képességeimet. Tehát Paula készített fel a szóban forgó előadásra – 4 hónapba telt visszarázódnom a régi formámba, megtalálni a hangom –, s a közös munkánknak – úgy érzem – meg is lett az eredménye; szép teljesítményt sikerült nyújtanom a Békés rendezte Székely fonóban. Ez volt az első búcsúm az Operaháztól...”

25 éves operaházi jubileuma apropóján aztán később, 1983. október 11-én Mihály András külön köszöntötte a Kossuth-díjas magánénekesnő Komlóssy Erzsébetet, mely alkalomból átadta az ünnepeltnek a jubileumi aranygyűrűt. 1984-ben némiképp megtört a jég, s Komlóssy visszatért még pár évre az Opera színpadára.

**Komlóssy Erzsébet színházi öltözőjében
Operaházi tagságának 25. évi jubileumán**

„Te túl rózsám, te túl a Málnás erdején,
A Málnás erdején,
Én meg innét siratok a bánat mezején,
A bánat mezején...”

(Kodály Zoltán szövegátírata)

Nagyobb lélegzetű, súlyos szerepekre már nem tűzték ki – jó pár fiatal altja és mezzoszopránja volt akkorra már a társulatnak, s a generációváltás megtörtént –, ellenben kisebb karakterszerepek megformálását bízták rá. Ő bizony megmutatta, hogy kis szerepeket miként lehet egyenesen főszerepekké emelni, mert miként a Sztanyiszlavszkij-mondás is tartja: „Nincs kis szerep, csak kis színész.” Ilyen volt az *Anyegin* dajkájának szerepe is az Operaház '84-es felújításában, mely produkció már egy teljesen új énekes-generációra volt szabva: *Anyegint* Miller Lajos, *Tatjanát* Tokody Ilona, *Lenszkijt* Kelen Péter, *Olgát* Bokor Jutta, *Larinát* Póka Eszter, *Gremint* Kováts Kolos, et al. alakították. Az Operaház sokat emlegetett „aranykora” Ferencsik János karmester 1984-ben bekövetkezett halálával úgyszólván véget is ért. Egyébként a tudat, hogy az egykor tündöklő alt Komlóssyt már csak „kis” szerepekkel bízták meg, egyáltalán nem zavarta őt. Hasonlóképpen Moldován Stefánia vagy Déry Gabriella is eleget tett ilyen jellegű felkéréseknek, például mindketten Puccini *A köpeny* című egyfelvonásosában alakították *Szarka nénit*. Az *Anyegin* bemutató előadásáról megjelent kritika talán némiképp igazolta Erzsébet azon meggyőződését, hogy léteznek még olyan alt-szólamok – még ha nem is főszerep –, melyekben egész jól tudja kamatoztatni több tíz éves pályája addig összegyűjtött tapasztalatait:

„Ilyen Komlóssy Erzsébet, mint Filipjevna – ez most nem kabinetalakítás, hanem az a gyökeres, szubsztanciális alak (maga »Oroszország-anyácska«, a természethez és az emberhez való közvetlen, tiszta viszony megtestesülése), akit olyan jól ismerhetünk »szent orosz irodalom« – már-már mitologikus-dajkafiguráiból. S ahogy a hangból ki-kiütőknek az egykori Amneris és Carmen telt, sötét, érzéki színei, az elementáris nőiség árulkodó jelei, egyszerre nagy súlyt kap Tatjana és Filipjevna beszélgetése a szerelemről, a dajka szörnyülködése a »szerelem«, a »kedves« gondolatára, s megházasításának története. Ez a »nedvdús« hang teszi, hogy az alakítás minden program nélkül megéreztetni az orosz jobbagyasszony életének tragikumát, a patriarchális paraszti világ bensőségének visszáját: a merev hagyományok és a szokások embertelenségét is. Komlóssy Filipjevneját nem gyötri kielégítetlenség és hiányérzet, de lényéből mégis megérezhetjük, hogy élete nem beteljesült élet. S ettől lesz az alakítás teljes.”

1985 és 1986 között kevés adat található arra nézve, hogy Komlóssy milyen operákban is énekelt az Operaház, illetve az Erkel Színház színpadán. Az 1986 és 1990 között az Opera igazgatói tisztségét betöltő zeneszerző, Petrovics Emil megpróbálta visszacsábítani a színpadra, de ennek már nem volt foganatja, említésre méltó eredménye. '86 januárjában az Ódry Színpadon énekelt *Zita anyót* a *Gianni Schicchi*-ben a címszereplő Gyimesi Kálmán, Karádi Judit (*Lauretta*), Bándi János (*Rinuccio*), Mikó István (*Gherardo*), Domonkos Zsuzsa (*Nella*), ifj. Domahidy László (*Betto*), et al. partnereként, Jármay Gyula vezényletével. 1987 februárjában Kacsoh János vitéz című daljátékának operaházi felújításába még beállt, melyben *Iluska mostoháját* alakította.

Ekkoriban készült el a *Falstaff* televíziós változata is Vámos László rendezésében, Giuseppe Patané vezényletével; a címszereplő Melis György mellett Sólyom-Nagy Sándor (*Ford*), Tokody Ilona (*Alice Ford*), Götz Anna (*Annuska*: énekhangja Pászthy Júlia), Baráth Attila (*Fenton*: énekhangja Bándi János), Karizs Béla (*Doktor Cajus*), Palcsó Sándor (*Bardolf*), Gregor József (*Pistol*), Komlóssy Erzsébet (*Mrs. Quickly*) és Takács Tamara (*Meg Page*), et al. működtek közre az operafilmben. A Vujicsics Tihamér – László Miklós – Brand István szerzők nevével fémjelzett *Éjféli operabemutató* című zenés bohózatban is viszontláthatták a televízió nézői, mint *Ödönke édesanyját*, mellette Oszvald Marika (*Ödönke*), Mensáros László (*Az operaház igazgatója*), Márkus László (*zeneszerző*), Petur Ilka (*házvezetőnő*), Pászthy Júlia (*Manyi néni*), Gárday Gábor (*Zisga bácsi*) és Nádas Tibor (*Nagypapa*) komédiáztak. A „Mama fogjál nekem békát...” kezdetű dalról elhíresült Vujicsics-opusz már 1964-ben felcsendült a rádióban, ott Komlóssy mellett Házy Erzsébet, Ágay Karola, Neményi Lili, Keleti László, Radnay György, Réti József, Szabó Ernő, és Várhelyi Endre tettek ki magukért a „kabaré-keverékben”.

Komlóssy 25 éves jubileuma egyfajta „főpróbája” volt visszavonulásának; utolsó színpadi fellépésére operaházi tagságának 30. évfordulóján került sor. 1988. szeptember 16-án a Magyar Állami Operaház 104. évadának nyitóelőadásán lépett utoljára színpadra az Erkel Színházban a *Bánk bán* Gertrúdjaként. Partnerei a főbb szerepekben Ilosfalvy Róbert (*Bánk bán*), Berczelly István (*II. Endre*), Pitti Katalin (*Melinda*), Berkes János (*Ottó*), Sólyom-Nagy Sándor (*Petur bán*) és Tóth János (*Tiborc*), et al. voltak. az előadást Nagy Ferenc vezényelte.

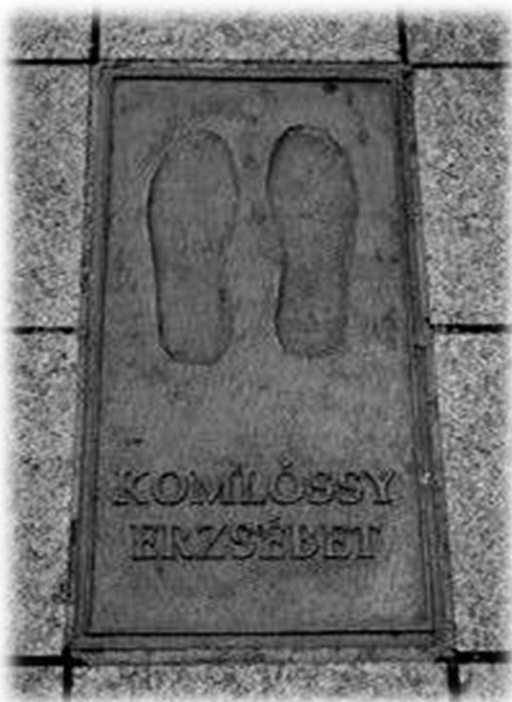
A végső búcsút követően hatalmas űr keletkezett Erzsébet életében, mint mondta, rettentően szenvedett a színpad hiányának érzésétől. Később, némi vígaszra lelt az Operaház majdani felkérésében, ekként énekmesterséget tanított ott tizenkét éven keresztül egészen 2006-ig. Egykori növendékei között találjuk – legkedvesebb tanítványát – Gál Erikát, de tanult nála mások mellett Pallerdi András és Várhelyi Éva is. Az operai pályára készülőkön túl kivételt képez a könnyűzenei életben aktív Király Linda, aki szintén vett énekórákat Komlóssy Erzsébettől. Ahogy Erzsébet mondta, a tanításban nem tudott barát lenni, sokan bizony nem is bírták kemény stílusát. Gál Erika, a Magyar Állami Operaház vezető mezzoszopránja a következő gondolatokat fogalmazta meg Komlóssy Erzsébetre emlékezve:

„Kislánykoromtól kezdve imádtam énekelni, nagyon sokan mondogatták: »Olyan szép hangod van. Miért nem tanulsz énekelni?« 15 évesen elmentem a zenei könyvtárba, ott találomra kiválasztottam egy lemezt, mert az énekesnőnek nagyon tetszett a ruhája, meghallgattam és azt mondtam: »Ha ez az éneklés, akkor én énekesnő szeretnék lenni!« A lemez, amely meghatározta az életemet, Komlóssy Erzsébet árialemeze volt. Életemben egy énekversenyen indultam, 1998-ban a Simándy versenyen. Ott, akkor megtörtént a csoda. Erzsébet a zsűri egyik tagja volt, odajött hozzám és azt mondta: »Te lehetsz az utódom, szívesen foglalkoznék veled.« Nem tudom elmondani, amit akkor éreztem. A »bálvány« a szárnyai alá vett és elkezdődött egy új fejezet az életemben. Elkezdtünk együtt dolgozni és közben egyre inkább egymás életének részei lettünk. Messze több volt ez mester–tanítvány kapcsolatnál. Hiszem, hogy a mi kapcsolatunk egy eleve elrendelt kapcsolat volt.

Miután Debrecenből felköltöztem Budapestre, pótanyám lett és tanított a pályára, az életre, alázatra. Ha beteg voltam orvoshoz vitt, ha – ösztöndíjasként – nem volt pénzem, etetett, nyaralni vitt és közben mindig nevelt. Vannak olyan dolgok, melyeket csak most értek meg igazán. Rengeteget köszönhetek neki. Hatalmas MŰVÉSZ és EMBER volt. Hálás vagyok a gyermekeinek is, hogy elfogadták a mi szoros kapcsolatunkat és testvérükké fogadtak. Ez a testvéri kapcsolat a mai napig tart. Elképesztő volt az az energia és szeretet, amivel Erzsébet rendelkezett. Nem volt egy ölelgetős, puszilgatós típus, de tudtam, éreztem, hogy szeret. Ha valamilyen dologban szembe szálltam vele, na azt, nem kívánom senkinek. 1000 fokon égett. Így szeretett és így dühöngött is. Mindig meg akart védeni és átadni a tapasztalatait, de a fiatalok – én jobban tudom – hitével, előfordult, hogy konfrontálódunk. Ezt nagyon sok növendék nem is tudta kezelni. Sokan jöttek hozzá, de menet közben nagyon sokan ki is hullottak. Végtelenül őszinte ember volt, ami a szívében, az a szájában. Imádta a színházat, rettentően komolyan vette és a növendékeitől is ezt várta el. Nem volt »könnyű ember«, de tudtam, hogy mindig számíthatok Rá. Tényleg a színház volt a második otthona. Minden nap tanított, de nemcsak énektechnikát, színészmesterséget, hanem még arra is figyelt, hogyan viseljük az adott jelmezünket. Előadások előtt mindig beskáláztatta a növendékeit, megnézte az előadásokat és akár szünetben is »lekapott a 10 körmünkről«, ha valami nem úgy sikerült, ahogy azt ő elvárta. Magasra tette a mércét, mindig a tökéletességre törekedett. Akinek a kevesebb is elég volt, azzal nem tudott mit kezdeni. Ösztönös ember volt, így is tanított. Nekem ez nem volt nehéz, mi nagyon »éreztük egymást«. Az első közös énekóránk így kezdődött az Operaház 308-as termében:

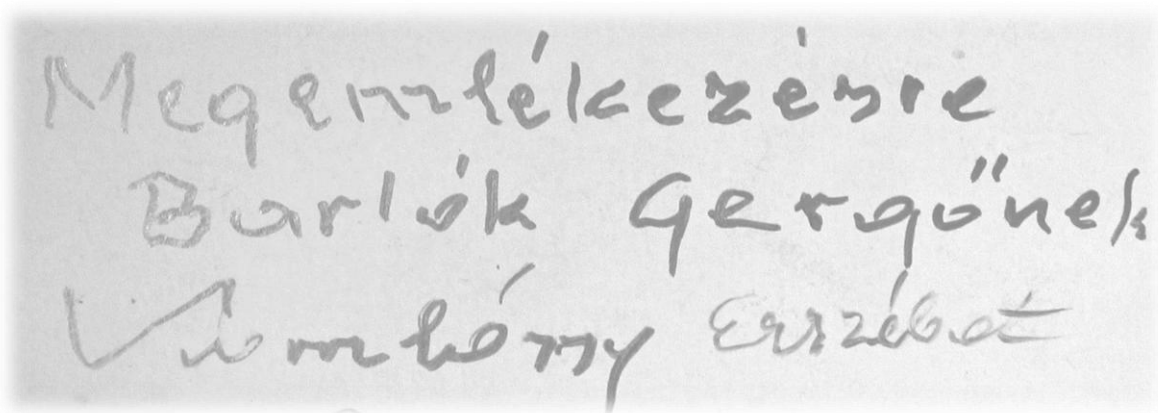
»Ha azt gondolod, hogy én valaha szerepért fogok kuncsorogni neked, akkor most menj haza! Én a tudásomat adom, nem a kapcsolataimat. Ha tehetséges vagy, azzal boldogulsz. Érttem sem szólt soha, senki. Maradsz? Akkor ettől a perctől kezdve készülj arra, hogy ennek a pályának egyszer vége lesz. Akinek a színház az élete, annak ez nagyon nehéz lesz, ezért már most kezdj el készülni erre!« Hát így kezdődött. Soha el nem múló az a hála és szeretet, melyet Erzsébet iránt érzek. Nagyon hiányzik...”

Gál Erika – 2019. április 17.

**Komlóssy Erzsébet lábnyoma
a Budapesti Operettszínház előtti
Halhatatlanok Sétányán,
a Nagymező utcában**

Komlóssy Erzsébet 1991-ben a *Magyar Állami Operaház* örökös tagjainak sorába lépett, 1994-ben pedig a *Magyar Köztársasági Érdemrend* középkeresztjével tüntette ki Göncz Árpád. 2003-ban megkapta A *Magyar Állami Operaház* Mesterművésze címet, 2007-ben A *Halhatatlanok Társulatának* örökös tagjává választották Kiss János, Ágai Karola, Jordán Tamás, Hágai Katalin, Berek Kati, Hegedüs D. Géza és Vári Éva mellett. Komlóssy Erzsébet a kétezres évek elején létrehozott egy alapítványt a pályakezdő énekesek támogatására, melynek kuratóriumában zenészek és kritikusok is helyet foglaltak. Az alapítvány mellett megalapította a *Komlóssy Erzsébet-díjat*, mely emlékplakett Krasznai János kezemunkáját dicséri; a plakett előlapja Komlóssy Erzsébetet ábrázolja Amnerisként, hátlapján a komlósi Kolmóssy család címere látható. Ezt a kitüntetést Erzsébet azzal a megköttéssel, szándékkal hozta létre, hogy két évente olyan fiatal altot vagy mezzoszopránt tüntessenek ki vele ösztönzőképpen, aki tehetségével, elért eredményeivel rászolgált az elismerésre.

80. születésnapját 2013 októberében nagyszabású gálakoncerttel ünnepelte az *Eötvös Lóránd Tudományegyetem Aula Magna* dísztermében, a fentiekben említett *Komlóssy Erzsébet-díjat* akkor Gál Erikának odaítélve adta át. Ez alkalommal egy, a pályáját képekben bemutató emlékalbum is megjelent *A nagy dráma az én világom* címmel. A díj ismételt kiosztásáról nem találtam dokumentációt, arra vonatkozóan viszont igen, hogy Erzsébet halálát követően az általa életre hívott alapítványt 2017-ben fölszámolták, az megszűnt. Szomorúan gondolok arra, hogy a számára oly' fontosnak tartott tehetséggondozás, az általa életre hívott alapok a semmibe vesznek, s az illetékesek, kikre rábízta alapítványa és a *Komlóssy-díj* utóéletét, nem aktivizálják magukat a jó ügy érdekében. Minden bizonnyal a díj újbóli kiosztására még sor kerülhet, némiképp ellensúlyozva jelen visszasságokat.

Komlóssy Erzsébet a tiszteletére rendezett születésnapi ünnepségén – 2013

Komlóssy Erzsébet 2012-ben pacemakert kapott, de egészségi állapotára különösebben nem panaszkodott, abszolút aktív életet élt. Az autózás nagy szerelmese volt és szeretett heteket tölteni az ország különféle gyógyfürdőiben, wellness-szállodaiban. Még élő, egykori pályatársaival jó kapcsolatot ápolt, barátait megbecsülte, gyermekei és unokái első helyet foglaltak el életében. Számomra csak rövidke idő adatott meg, hogy megismerjem, társaságát, lehangoló lényét visszatérően élvezhessem. Tervezett kis bükki kirándulásunk soha nem valósult meg. Utolsó telefonbeszélgetésünkre már csak akkor került sor, mielőtt külföldre utaztam, s előtte való este felhívtam őt a kórházban. Ezt követően már soha többé nem beszélhettem vele, de egy utolsó, hozzám intézett mondata mindmáig eszembe jut, ha az életben nehézséggel küzdök vagy bármin is hezitálok:

„Soha, de soha ne félj semmitől! Mindig csak előre, előre...”

Milyen bölcsesség lakozik ebben az intelemben, hiszen igaza volt: az életben sosem szabad félni, hinni kell... nem kételkedni kell, hanem próbálkozni... kevesebbet aggódni és sokkal inkább bízakodni! A tőle kapott „útravalóért”, az egyszerűnek tűnő, de éleslátó gondolatokért és tanácsokért mindig is hálával és szeretettel fogok gondolni Komlóssy Erzsébetre.

Évtizedekig élt a XIII. kerületi, Csanády utca 28/b szám alatti társasházban, Budapesten.

2014. április 22-én, életének 81. évében hunyt el. Búcsúztatására 2014. május 14-én került sor a Magyar Állami Operaház előcsarnokában. Végakaratának eleget téve, hamvait szülei mellé helyezték el a Farkasréti temetőben. Később családja és barátai, egykori Csanády utcai lakásától nem messze, a Duna folyása mentén egy kis megemlékezésre gyűltek össze. Szemben, a Margitszigetről ereszkedő mederfalán egy óriás falfirka állt: „*Szeretlek Kármén!*” – óhatatlanul Bizet operájából *Don José* füledt szerelmi vallomását, a '*Virágáriát*' juttatta eszembe ez a mondat –, Komlóssy Erzsébet szelleme egy pillanatra elrebbent felettünk... Halála után a salgótarjáni *Zenthe Ferenc Színház* bérletet nevezett el róla, sőt a *Váczi Gyula Alapfokú Művészeti Iskola*, illetve a *Tájak–Korok–Múzeumok Egyesület* magyarországi civilszervezet javaslatára felterjesztették Komlóssy Erzsébetet a város posztumusz kitüntetésére is.

Komlóssy Erzsébet nyughelyének sírfelirata a Farkasréti temetőben
[36/1-1-121] "VÉDETT-2018"

Komlóssy Erzsébet kitüntetései:

Liszt Ferenc-díj – 1964
Székely Mihály-émlékplakett – 1967
Kossuth-díj – 1973
A Magyar Népköztársaság Érdemes Művésze – 1982
A Magyar Állami Operaház örökös tagja – 1991
Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje – 1994
A Magyar Állami Operaház Mesterművésze – 2003
A Halhatatlanok Társulatának örökös tagja – 2007

Komlóssy Erzsébet operaszínpadi szerepei:

Bizet: Carmen – *Carmen*
Borogyin: Igor herceg – *Koncsakovna*
Britten: Albert Herring – *Nancy*
Britten: Koldusopera – *Mrs. Peachum*
Csajkovszkij: Anyegin – *Olga / Filipjevna*
Csajkovszkij: A pikk dáma – *A grófnő*
Csenki: Cigányok – *Csulánóné*
Debussy: Pelléas és Mélisande – *Geneviève*
De Falla: A háromszögletű kalap – *Ének szóló*
Erkel: Bánk bán – *Gertrúd*
Giordano: Andrea Chénier – *Madelon*
Gluck: Orfeusz – *Orfeusz*
Gounod: Faust – *Márta*
Horusitzky: Báthory Zsigmond – *Kendy Mária*
Kacsóh: János vitéz – *Iluska mostohája*
Kodály: Hány János – *Örzse*
Kodály: Székely fonó – *Háziasszony*
Mascagni: Parasztbecsület – *Lucia*
Millöcker: A koldusdiák – *Bronislava*
Monteverdi: Poppea megkoronázása – *Octavia*
Mozart: A varázsfuvola – *Harmadik dáma*
Muszorgszkij: Hovanscsina – *Marfa*
Offenbach: Hoffmann meséi – *Miklós*
Puccini: Manon Lescaut – *Egy zenész*
Puccini: Gianni Schicchi – *Zita*
Puccini: Pillangókisasszony – *Kate Pinkerton / Szuzuki*
Purcell: Dido és Aeneas – *Dido* *koncertszerű előadás
Saint-Saëns: Sámson és Delila – *Delila*
Strauss, J.: A cigánybáró – *Czipra*
Strauss, R.: Elektra – *Klütaimnésztra*
Strauss, R.: Salome – *Apród*
Suchon: Örvény – *Zsuzska*
Szokolay: Hamlet – *Gertrud*
Szokolay: Várnász - *Anya*
Sztravinszkij: A léhaság útja – *Lúdanyó*
Verdi: Aida – *Amneris*
Verdi: A trubadúr – *Azucena*
Verdi: A végzet hatalma – *Preziosilla*
Verdi: Az álarcosbál – *Ulrica*
Verdi: Falstaff – *Mrs. Quickly*
Verdi: Rigoletto – *Giovanna / Maddalena*
Wagner: A rajna kincse – *Erda*
Wagner: Az istenek alkonya – *Első norma*
Wagner: Siegfried – *Erda*
Wagner: A walkür – *Grimgerde / Fricka*
Wolf-Ferrari: A négy házsártos – *Margarita*

DISZKOGRÁFIA ÉS FILMOGRÁFIA:

ERZSÉBET KOMLÓSSY – ‘Great Hungarian Voices’

Közreműködik:

A Magyar Állami Operaház Énekkara / Hungarian State Opera Chorus
Karigazgató / Chorus master – Amadé Németh

A Magyar Állami Operaház Zenekara / Hungarian State Opera Orchestra
Vezényel / Conducted by – Ervin Lukács, János Ferencsik

Imre Pálos / József Simándy / József Réti – tenor
Ferenc Szalma – basszus / bass
András Faragó – bariton / baritone

1.

Gluck: **Orfeusz** (Orphée et Eurydice) – Orfeusz áriája. (III. felvonás)
No. 43 - Aria of Orphée (Act 3.) - 'J'ai perdu mon Eurydice' - 4~39,
A Magyar Állami Operaház Zenekara
Lukács Ervin – karmester
(francia nyelven)

2.

Verdi: **Az álarcosbál** (Un ballo in maschera) – Ulrica áriája. (I. felvonás)
Aria of Ulrica (Act 1.) - 'Re dell'abisso, affrettati' - 5~08,
A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara
Pálos Imre – tenor
Lukács Ervin – karmester
(olasz nyelven)

3.

Verdi: **A trubadúr** (Il trovatore) – Azucena áriája (~'Máglya-ária', II. felvonás)

Aria of Azucena (Act 2.) - 'Stride la vampa!' - 3~11₆

A Magyar Állami Operaház Zenekara

Lukács Ervin – karmester

(olasz nyelven)

4.

Verdi: **Aida** – Amneris jelenete (IV. felvonás)

Scene of Amneris (Act 4.) - 'Ohimè, morir mi sento' - 11~41₆

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Szalma Ferenc – basszus

Lukács Ervin – karmester

(olasz nyelven)

5.

Erkel: **Bánk bán** – Gertrud és Bánk kettőse (II. felvonás.)

Duet of Gertrud and Bánk (Act 2.) - 'Bánk bán, te itt?' - 12~10₆

A Magyar Állami Operaház Zenekara

Simándy József – tenor

Réti József – tenor

Ferencsik János – karmester

(magyar nyelven)*

6.

Saint-Saëns – **Sámson és Delila** (Samson et Dalila) – Delila áriája (~'Tavaszi-ária', I. felv.)

Aria of Dalila (Act 1.) - 'Printemps qui commence' - 5~31₆

A Magyar Állami Operaház Zenekara

Lukács Ervin – karmester

(francia nyelven)

7.

Saint-Saëns – **Sámson és Delila** (Samson et Dalila) – Delila áriája (~'Bosszú-ária', II. felv.)

Aria of Dalila (Act 2.) - 'Samson, recherchant ma présence' - 4~09₆

A Magyar Állami Operaház Zenekara

Lukács Ervin – karmester

(francia nyelven)

8.

Wagner – **A Rajna kincse** (Das Rheingold) – Erda intelme (IV. kép)

Erda's warning (Scene 4.) - 'Weiche, Wotan! Weiche!' - 5~32₆

A Magyar Állami Operaház Zenekara

Faragó András – bariton

Lukács Ervin – karmester

(német nyelven)

9.

Muszorgszkij – **Hovanscsina** (Khovanshschina) – Marfa jóslata (II. felvonás)

Prophecy of Marfa (Act 2.) - 'Sili potajnie, Sili velikie' - 5~44,

A Magyar Állami Operaház Zenekara

Lukács Ervin – karmester

(orosz nyelven)

10.

Kodály – **Székely fonó** (Spinning Room) – „A rossz feleség”

Song of Housewife - “The bad wife” (No. 15.) - 'Jaj! Jöjjön haza, édesanyám' - 4~11,

A Magyar Állami Operaház Zenekara

Lukács Ervin – karmester

(magyar nyelven)

11.

Bizet – **Carmen** – Habanera (I. felvonás)

Havanaise (Act 1.) - 'L'amour est un oiseau rebelle' - 4~00,

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Lukács Ervin – karmester

(francia nyelven)

Összidő / Total time: 66~54,

HUNGAROTON – HCD 32461 – 1 CD

*A Compact Disc az egykori Qualiton-kiadvány (LPX 11329) hanganyagát tartalmazza, melyet egy műsorszámmal, Erkel Bánk Bánjának II. felvonásbeli részletével egészítettek ki.

QUALITON – LPX 11329 – 1 LP

A felvételek 1967-ben és 1968-ban készültek.

✱ Bizet: **CARMEN** – részletek

Carmen – Komlóssy Erzsébet
 Micaela – László Margit
 Don José – Szőnyi Ferenc
 Escamillo – Jámbor László
 Frasquita – Ágay Karola
 Mercedes – Kovács Eszter
 Dancairo – Palcsó Sándor
 Remendado – Kishegyi Árpád

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Budapest – 1964.

(magyar nyelven)
 (stúdiófelvétel)

QUALITON – LPX 1269 – 1 LP

HUNGAROTON – HCD 32026 – 1CD

(Az LPX 1269 és HLP MK 1520; Carmen-keresztmetszetekből készített kiadvány)

✱ Csajkovszkij: **A PIKK DÁMA**
 (Pikovaja dama)

Hermann – Karizs Béla
 Tomszkij gróf – Berczelly István
 Jeleckij herceg – Melis György
 Csekalinszkij – Berkes János
 Szurin – Jánosi Péter
 Csaplinszkij – Leblanc Győző
 Narunov – Kertész Tamás
 Ceremóniamester – Szellő Lajos
 A grófnő – Komlóssy Erzsébet

Liza – Házy Erzsébet
Polina – Budai Livia
Mása – Bencze Éva
Nevelőnő – Kiss Katalin
A pástorjátékot éneklik – Budai Livia, Pászhy Júlia, Berczelly István
(Daphnis, Chloé, Pentus)

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Medveczky Ádám – karmester

Erkel Színház – 1977. március 31.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Erkel: **BÁNK BÁN**

II. Endre király – Sebestyén Sándor
Gertrud – Komlóssy Erzsébet
Ottó – Réti József
Bánk bán – Simándy József
Melinda – Ágai Karola
Tiborc – Melis György
Petúr bánk – Faragó András
Biberach – Palócz László
Sólom mester – Galsay Ervin
Udvarmester – Jóny Imre

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Erkel Színház – 1969. május 10.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

✱ Erkel: **BÁNK BÁN**

II. Endre király – Sólyom-Nagy Sándor

Gertrud – Komlóssy Erzsébet

Ottó – Réti József

Bánk bán – Simándy József

Melinda – Ágai Karola

Tiborc – Melis György

Petúr bánk – Faragó András

Biberach – Palócz László

Tiszt – Rajna András

Udvarmester – Jóny Imre

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

A Magyar Állami Operaház Énekkara

Ferencsik János – karmester

Budapest – 1969.

(magyar nyelven)

(stúdiófelvétel)

✱ Erkel: **BÁNK BÁN** - keresztmetszet

II. Endre – Berczelly István

Gertrud – Komlóssy Erzsébet

Ottó – Berkes János

Bánk bán – Ilosfalvy Róbert

Melinda – Pitti Katalin

Petur bán – Sólyom-Nagy Sándor

Tiborc – Tóth János

Biberach – Clementis Tamás

Sólmester – Mersei Miklós

Udvarmester – Tóth László

Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Nagy Ferenc – karmester

*Részletek a II. és a III. felvonásból

Erkel Színház - 1988. szeptember 16.

(magyar nyelven)
(kalózfelvétel)

* Giordano: **ANDRÉ CHÉNIER**

André Chénier – B. Nagy János
Gérard – Miller Lajos
Maddaléna – Horváth Eszter
Bersi – Számadó Gabriella
Coigny grófnő – Moldován Stefánia
Madelon – Komlóssy Erzsébet
Roucher – Mersei Miklós
Pierre Fléville – Németh Gábor
Fouquier Tinville – Varga András
Mathieu – Széki Sándor
Egy besúgó – Rozsos István
Az abbé – Szellő Lajos
Schmidt – Kárpáti Ernő
Udvarmester – Kövesdy Károly
Dumas – Takács Sándor

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Erkel Színház – 1978. január 14.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Gluck: **ORFEUSZ ÉR EURIDIKÉ** - részletek
(Orfeo ed Euridice)

Orfeusz – Komlóssy Erzsébet
Euridiké – Szecsődi Irén
Ámor – Koltai Valéria

N. N. – karmester

Sine loco et anno

(magyar nyelven)

(kalózfelvétel)

* Kodály: **HÁRY JÁNOS**

Narrátor – Peter Ustinov

Háry János – Melis György

Örzsé – Komlóssy Erzsébet

Marci bácsi – Palócz László

Napóleon – Melis György

Ebelasztin lovag – Bende Zsolt

Mária Lujza – Szőnyi Olga

A császárné – László Margit

Edinburgh-i Fesztivál Kórus

Londoni Szimfonikus Zenekar

Cimbalom – John Leach

Kertész István – karmester

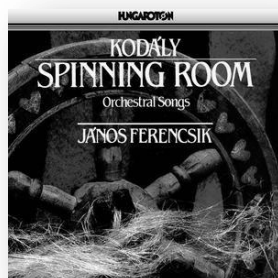
London – 1969.

(angol illetve magyar nyelven)

(stúdiófelvétel)

DECCA – SET 399-400 – 2 LP

443 488-2 – 2 CD

* Kodály: **SZÉKELY FONÓ**

Háziasszony – Komlóssy Erzsébet

Kérő – Melis György

Lány – Andor Éva

Legény – Simándy József

Gazdag legény – Palcsó Sándor

Szomszédasszony – Barlay Zsuzsa

Magyar Rádió és Televízió Énekkara

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

Ferencsik János – karmester

Budapest – 1970.

Hungaroton – LPX 11504-05 / SLPX 11504-05 – 2 LP
HCD 12839-40 – 2 CD

(magyar nyelven)

(stúdiófelvétel)

* Kodály: **SZÉKELY FONÓ**

Háziasszony – Komlóssy Erzsébet

Kérő – Melis György

Lány – Andor Éva

Legény – Simándy József

Gazdag legény – Palcsó Sándor

Szomszédasszony – Barlay Zsuzsa

Magyar Rádió Énekkara

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

Ferencsik János – karmester

Erkel Színház – 1970. december 21.

(magyar nyelven)

(rádióközvetítés ~ koncertszerű előadás)

✱ Kósa: **KOCSONYA MIHÁLY HÁZASSÁGA**

Kocsonya Mihály – Melis György

A felesége – Sudlik Mária

Szomszédasszony – Komlóssy Erzsébet

Bíró – Rozsos István

Anya – Barlay Zsuzsa

Apa – Marczis Demeter

Kántor – Palcsó Sándor

Közreműködnek továbbá:

Kovács Béla – klarinét

Fübián Márta – cimbalom

Döme Jenő – nagybőgő

Magyar Rádió és Televízió Zenekara

Breitner Tamás – karmester

Budapest – 1982.

(magyar nyelven)

(stúdiófelvétel)

✱ Millöcker: **A KOLDUSDIÁK**
(Der Bettelstudent)

Szymon Rimanowsky, a koldusdiák – Palcsó Sándor

Jan Janiczky – Bende Zsolt

Nowalska Palmatica grófnő – Neményi Lili

Laura, a grófnő leánya – Ágay Karola

Bronislaw, a grófnő leánya – Komlóssy Erzsébet

Bogumil gróf – Maleczky Oszkár

Ollendorf ezredes – Faragó András

Wagenheim őrnagy – Pálffy Endre

Három tiszt – Lux Géza, Szalma István, Mohácsy Zoltán
Ulászló – Mendelényi Vilmos fh.
Porkoláb – Göndöcs József
Pifke, börtönőr – Dobán Ferenc
Pufke, börtönőr – Hantos Ádám
Kocsmáros – Benkő Sándor
Herold – Gazda Antal

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Kerekes János – karmester

1962. február 1.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

✱ Monteverdi: **POPPEA MEGKORONÁZÁSA**
(L'incoronazione di Poppea)

Poppea – Házy Erzsébet
Nero – Szőnyi Ferenc
Otho – Dene József
Arnalta – Szirmay Márta
Octavia – Komlóssy Erzsébet
Drusilla – László Margit
Seneca – Ütő Endre
Apród – Jagasich Péter
Kisasszony – Hankiss Ilona
I. katona – Kövecses Béla
II. katona – Bordás György
Libertus – Bende Zsolt
Lucantus – Karizs Béla
Lictor – Supala Kolos

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Erdélyi Miklós – karmester

Magyar Állami Operaház – 1968. január 11.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

OPERA TREZOR - MÁO 033 – 2 CD

✱ Muszorgszkij: **HOVANSCSINA**
(Khovanshchina)

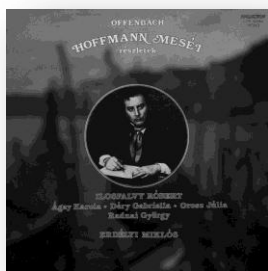
Ivan Hovanszkij herceg – Faragó András
Andrej – Bartha Alfonz
Vaszipilij Golicin herceg – Szőnyi Ferenc
Fjodor Saklovityij – Melis György
Doszifej – Szalma Ferenc
Marfa – Komlóssy Erzsébet
Emma – Szabó Rózsa
Varszonofjev – Katona Lajos
Kuzka – Nagypál László
Egy írnok – Palcsó Sándor
Első sztrelec – Varga András
Második sztrelec – Domahidy László

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Magyar Állami Operaház – 1972. március 1.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Offenbach: **HOFFMANN MESÉI**
(Les Contes d'Hoffmann)

Olympia – Ágai Karola
 Antonia – Orosz Júlia
 Giulietta és Stella – Déry Gabriella
 Leindorf, Coppélius, Miracle és Dappertutto – Radnay György
 András, Cochenille, Ferenc és Pitichinaccio – Kishegyi Árpád
 Hoffmann – Ilosfalvy Róbert
 Spalanzani – Bende Zsolt
 Crespel, Antonia apja – Veress Gyula
 Miklós – Szőnyi Olga
 Luther, kocsmáros – Várhelyi Endre
 Schlemil – Petri Miklós
 Nathaniel – Palcsó Sándor
 Hermann – Nádas Tibor
 Antónia anyjának hangja – Komlóssy Erzsébet
 A múzsa – Domján Edit – próza

MRT Szimfonikus Zenekara és Énekkara

Erdélyi Miklós – karmester

Budapest – 1962. április 28.

(magyar nyelven)
 (stúdiófelvétel)

HUNGAROTON – LPX 12444 – 1 LP

HUNGAROTON – HCD 12444 – 1CD

(A teljes opera stúdiófelvételének keresztmetszete került kiadásra.)

* Puccini: **GIANNI SCHICCHI**

Gianni Schicchi – Melis György
Zita anyó – Komlóssy Erzsébet
Rinuccio – Kelen Péter
Lauretta – Csengery Adrienne
Gherardo – Bartha Alfonz
Nello – Moldován Stefánia
Betto Di Signa – Tóth Sándor
Simone – Ütő Endre
Marco – Kárpáti Ernő
La Cresca – Ercse Margit
Spinelloccio mester, orvos – Nádas Tibor
Jegyző – Mészáros Sándor
Pinellino, varga – Bódy Tivadar
Guccio, kelmefestő – Boldizsár Mihály

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Kórodi András – karmester

Erkel Színház – 1980. november 18.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Puccini: **MANON LESCAUT**

Manon Lescaut – Házy Erzsébet
Lescaut – Melis György
René Des Grieux – Simándy József
Geronte de Ravoire – Maleczky Oszkár
Edmond – Palcsó Sándor
Fogadós – Kerekes Gábor
Táncmester – Kishegyi Árpád
Egy énekes – Komlóssy Erzsébet
Őrmester – Turpinszky Béla
Lámpagyújtogató – Nagypál László
Hajóskapitány – Veress Gyula

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Lamberto Gardelli – karmester

Budapest – 1961. december 22.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Puccini: **MANON LESCAUT**

Manon Lescaut – Házy Erzsébet
Lescaut – Melis György
René Des Grieux – Ilosfálvy Róbert
Geronte de Ravoir – Maleczky Oszkár
Edmond – Palcsó Sándor
Fogadás – Petri Miklós
Táncmester – Kishegyi Árpád
Egy énekes – Komlóssy Erzsébet
Őrmester – Turpinszky Béla
Lámpagyújtogató – Klein /Kelen/ Tibor
Hajóskapitány – Mészáros Sándor

MRT Szimfonikus Zenekara és Énekkara

Lamberto Gardelli – karmester

Budapest – 1961.

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

HUNGAROTON – LPX 12648 – 2 LP

HUNGAROTON – HCD 12048 – 12049 – 2 CD

* Puccini: **PILLANGÓKISASSZONY** - részletek
(Madama Butterfly)

Cso-cso-szán – Orosz Júlia
Pinkerton – Ilosfálvy Róbert
Szuzuki – Komlóssy Erzsébet
Sharpless – Jámor László

Magyar Állami Operaház Zenekara

Vaszy Viktor – karmester

Budapest – 1958

(magyar nyelven)

(stúdiófelvétel)

QUALITON – LPX 1127 – 1 LP

✱ Ravel: **A GYERMEK ÉS A VARÁZSLAT**

A gyermek – Házy Erzsébet

Az anya / A kínai csésze / A szitakötő – Komlóssy Erzsébet

A tű / A hercegnő / A csalogány – László Margit

A cica / A mókus – Sándor Judit

A kis fotel / A bagoly – Sándor Éva

A fa – Radnai György

A falióra / A kandúr – Bende Zsolt

A Magyar Rádió és Televízió Zenekara

A Magyar Rádió és Televízió Énekkara és Gyermekkkara

Lukács Ervin – karmester

Budapest – 1964.

(magyar nyelven)

(stúdiófelvétel)

✱ Saint-Saëns: **SÁMSON ÉS DELILA**
(Samson et Delila)

Delila – Komlóssy Erzsébet

Sámson – Joviczky József

Főpap – Jámbor László

Abimeleh – Nádas Tibor

Öreg zsidó – Bódy József

Hírhozó – Göndöcs József

Első filiszteus katona – Somogyváry Lajos

Második filiszteus katona – Katona Lajos

Magyar Állami Operaház Zenekara

Komor Vilmos – karmester

Erkel Színház – 1963. december 1.

(magyar nyelven)

(rádióközvetítés)

* J. Strauss: **A CIGÁNYBÁRÓ**
(Der Zigeunerbaron)

Barinkay Sándor – Ilosfalvy Róbert

Szaffi – Házy Erzsébet

Zsupán Kálmán – Melis György

Arzéna – Ágay Karola

Ottokár – Bartha Alfonz

Czipra – Komlóssy Erzsébet

Homonnay Péter gróf – Bende Zsolt

Carnero – Lendvai Andor

Mirabella – Garancsy Márta (Ladomerszky Margit)

MRT Szimfonikus Zenekara és Énekkara

Ferencsik János – karmester

Budapest – 1961.

(magyar nyelven)

(stúdiófelvétel)

Részletek – KOSSUTH KIADÓ – 'Híres operettek' – 3. könyv CD-melléklete

* J. Strauss: **A CIGÁNYBÁRÓ**
(Der Zigeunerbaron)

Zsupán Kálmán – Szalma Ferenc

Arzéna – Berdál Valéria

Mirabella – Turján Vilma

Ottokár – Király Levente

Carnero gróf – Katona Lajos

Czipra – Komlóssy Erzsébet

Szaffi – Dunszt Mária

Barinkay Sándor – Palcsó Sándor

Gábor diák – Gyimesi Kálmán
Feri – Gyulai Károly fh.
Józsi – Kovács János
Pali – Kibédy Ervin
Mihály – Pagonyi Nándor
Kancellár – Mentés József
Hírnök – Balázsovits Árpád fh.
Zsiga – Csőr József

Willi Boskowsky – karmester

Szegedi Szabadtéri Színpad – 1967. augusztus 18.
/Egyes források 1967. szeptember 18-át jelölnék meg./

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* R. Strauss: **ELEKTRA**

Elektra – Kasza Katalin
Klütaimnésztra – Komlóssy Erzsébet
Khrüszothemisz – Kovács Eszter
Oresztész – Sólyom-Nagy Sándor
Aigiszthosz – Tarnay Gyula
et. al.

Magyar Állami Operaház Zenekara

Erdélyi Miklós – karmester

1976. január 18.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Szokolay: **A TAVASZHOZÓ KISLEÁNY** – gyermekopera

Böske –László Margit
Nyúlanyó és Sasmadár – Barlay Zsuzsa
Nagyanyó – Komlóssy Erzsébet
Szél – Szirmay Márta
Télkirály – Szalma Ferenc
Kemenceapó – Antalfy Albert
Télkirály – Szalma Ferenc
Öreg tölgy – Major Tamás

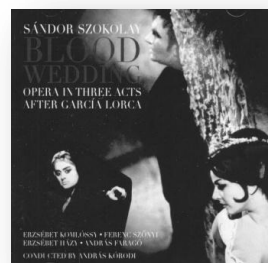
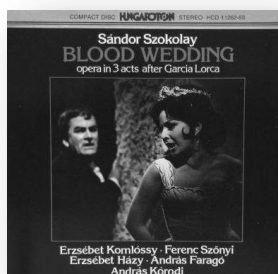
Gyermekszereplők:
Cirmos – Herczku Annamária
Kis nyuszi – Vass Edit
Sasfióka – Várszegi Évi

MRT Szimfonikus Zenekara és Énekkara

Csányi László – karmester

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

Budapest – 1967

* Szokolay: **VÉRNÁSZ**

Anya – Komlóssy Erzsébet
Vőlegény – Szőnyi Ferenc
Szomszédasszony – Szilvássy Margit
Leonardo – Faragó András
Feleség – Moldován Stefánia
Anyós – Szabó Anita
Menyasszony – Házy Erzsébet
Cselédasszony – Szecsődi Irén
Apa – Várhelyi Endre
I. nyoszolyólány – Andor Éva
II. nyoszolyólány – Kovács Eszter
Vőfély – Kerekes Gábor
I. favágó – Nagypál László
II. II. favágó – Katona Lajos
III. III. favágó – Bódy József
Hold – Palcsó Sándor
Halál – Barlay Zsuzsa

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

A Magyar Rádió Gyermekkara

Kórodi András – karmester

Budapest – 1964

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

QUALITON – LPX 1262-63 – 2 LP
HUNGAROTON - HCD 11262-63 – 2 CD

* Szokolay: **VÉRNÁSZ**

Anya – Komlóssy Erzsébet
Vőlegény – Szőnyi Ferenc
Szomszédasszony – Szilvássy Margit
Leonardo – Faragó András
Feleség – Sándor Judit
Anyós – Szabó Anita
Menyasszony – Házy Erzsébet
Cselédasszony – Birkás Lilian
Apa – Domahidy László
I. nyoszolyólány – Gencsi Sári
II. nyoszolyólány – Elek Éva
Vőfély – Kerekes Gábor
I. favágó – Reményi Sándor
II. favágó – Nagypál László
III. favágó – Galsay Ervin
Hold – Réti József
Halál – Palánkay Klára

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Kórodi András – karmester

1967. január 13.

(magyar nyelven)
(rádiófelvétel)

* Sztravinszkij: **A LÉHASÁG ÚTJA**
(The Rake's Progress)

Trulove – Polgár László
Anne, a leánya – Csengery Adrienne
Tom Rakewell – Gulyás Dénes
Nick Shadow – Gáti István
Lúdanyó – Komlóssy Erzsébet

Baba – Seregély Katalin
Sellem – Korcsmáros Péter
Őr – Mersei Miklós

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Mihály András – karmester

Magyar Állami Operaház – 1980. május 2.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Verdi: **AIDA**

A király – Várhelyi Endre
Amneris – Komlóssy Erzsébet
Aida – Dunszt Mária
Radames – Simándy József
Ramfis – Szalma Ferenc
Amonasro – Jámbor László
Főpapnő – Szecsődy Irén
Hírnök – Göndöcs József

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Lamberto Gardelli – karmester

Erkel színház – 1964. december 29.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Verdi: **AIDA** – részletek

A király – Veress Gyula
Amneris – Komlóssy Erzsébet
Aida – Déry Gabriella
Radames – Kónya Sándor
Ramfis – Szalma Ferenc
Amonasro – Jámbor László

A Magyar Állami Operaház Énekkara

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

Kórodi András – karmester

Budapest – 1964. december 29.

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

QUALITON – LPX 1220 – 1 LP

* Verdi: **AZ ÁLARCOSBÁL**
(Un ballo in maschera)

Richard gróf – Simándy József
René – Svéd Sándor
Amélia – Takács Paula
Ulrica – Komlóssy Erzsébet
Oszkár – Geszty Szilvia
Samuel – Antalffy Albert
Tom – Molnár Miklós
Silvano – Petri Miklós
Összeesküvők – Faiszl Ernő, Kiss Tihamér, Rózsás Elemér

MRT Szimfonikus Zenekara és Énekkara

Lukács Miklós—karmester

Budapest – 1960.

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

* Verdi: **AZ ÁLARCOSBÁL**
(Un ballo in maschera)

Richard gróf – Flaviano Labó
René – Mario Sereni
Amélia – Montserrat Caballé
Ulrica – Komlóssy Erzsébet
Oszkár – Valeria Mariconda
Silvano – Giorgio Giorgetti
Samuel – Mario Rinaudo
Tom – Giovanni Gusmeroli
Főbíró/ Egy szolga – Gabriele De Julis

A Római RAI Énekkara és Zenekara

Bruno Bartoletti – karmester

Róma – 1969. október 14.

(olasz nyelven)
(rádióközvetítés)

GIUSEPPE DI STEFANO RECORDS – GDS 21016 – 2 CD

OPERADEPOT – OD 10582-2 – 2 CD

* Verdi: **AZ ÁLARCOSBÁL**
(Un ballo in maschera)

Richard gróf – Simándy József
René – Melis György
Amélia – Déry Gabriella
Ulrica – Komlóssy Erzsébet
Oszkár – Hankiss Ilona
Silvano – Ötvös Csaba
Samuel – Antalffy Albert
Tom – Mészáros Sándor
Főbíró – Nádas Tibor
Egy szolga – Szegleth Ferenc

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Erkel Színház – 1973. december 14.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Verdi: **FALSTAFF**

Sir John Falstaff – Melis György
Ford, Alice férje – Faragó András
Fenton – Bartha Alfonz
Doktor Cajus – Palcsó Sándor
Bardolf, Falstaff csatlósa – Karizs Béla
Pistol, Falstaff csatlósa – Várhelyi Endre
Alice, Ford neje – Déry Gabriella
Annuska, Ford leánya – Erdész Zsuzsa
Mrs. Quickly – Komlóssy Erzsébet
Mrs. Meg Page – Szőnyi Olga

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Magyar Állami Operaház – 1966. február 13.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Verdi: **A TRUBADÚR**
(Il trovatore)

Luna gróf – Melis György
Leonóra – Moldován Stefánia
Manrico – Pálos Imre
Azucena – Komlóssy Erzsébet
Inez – Szőnyi Olga
Ruiz – Göndöcs József
Öreg cigány – Erős Sándor
Hirnök – Szénási Sándor

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Simon Albert – karmester

Budapest – 1959.

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

* Verdi: **A TRUBADÚR**
(Il trovatore)

Luna gróf – Miller Lajos
Leonóra – Moldován Stefánia
Manrico – Simándy József
Azucena – Komlóssy Erzsébet
Inez – Takács Klára
Ferrando – Gregor József
Ruiz – Horváth József
Öreg cigány – Póka Balázs
Hirnök – Szénási Sándor

MRT Szimfonikus zenekara és énekkara

Fischer Ádám – karmester

Csepeli Munkásotthon – 1976. november 15.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés ~ koncertszerű előadás)

* Verdi: **A VÉGZET HATALMA**
(La forza del destino)

Calatrava – Várhelyi Endre
Leonóra – Mátyás Mária
Carlos – Radnay György
Alvaro – Ilosfalvy Róbert
A gvárdián – Mészáros Sándor
Melitone – Bende Zsolt
Preziosilla – Komlóssy Erzsébet
Trabuco – Kishegyi Árpád
Kocsmáros – Nádas Tibor
Curra – Koltay Valéria
Sebész – Szénási István
Katona – Kovács Péter

MRT Szimfonikus zenekara és énekkara

Lamberto Gardelli – karmester

Budapest – 1961. szeptember 13.

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

Calatrava örgróf – Balázs Samu (Várhelyi Endre)
Leonóra – Kohut Magda (Mátyás Mária)
Don Carlos – Pálos György (Radnay György)
Don Alvaro – Bitskey Tibor (Ilosfalvy Róbert)
Curra, Leonóra társalkodónője – Létay Klára (Koltay Valéria)
Preziosilla – Komlóssy Erzsébet
A gvárdián – Gáti József (Mészáros Sándor)
Melitone – Bilicsi Tivadar (Bende Zsolt)
Trabuco, öszvérhajcsár – Márkus Ferenc (Külkey László)
Diák – Szigeti Géza
Felcser – Harkányi Ödön (Szénássy István)
Községi bíró – Tekeres Sándor (Nádas Tibor)
Korcsmáros – Csorba István
Korcsmárosné – Pogány Margit
Katona – Kovács Péter

*A végzet hatalma című Verdi-opera magyar nyelvű rádiófelvételét felhasználva Rácz György rendező úgy gondolta, összekombinálja a zenét az opera alapjául szolgáló Saavedra-dráma dialógusaival. Céljának megvalósítása érdekében behívta a stúdióba a kor jeles és népszerű színművészeit, és felvette velük prózában a színmű adott részleteit. A stúdióban „összevágták” a zenét és a prózát, s adásba került ez a „kevert” rádióváltozat.

1967.

* Verdi: **RIGOLETTO**

A mantuai herceg – Ilosfalvy Róbert
Rigoletto – Radnay György
Gilda – László Margit
Sparafucile – Bódy József
Maddalena – Komlóssy Erzsébet
Monterone – Kövesdy Károly
Marullo – Sebestyén Sándor
Borsa – Kozma Lajos
Ceprano gróf – Kovács Péter
Ceprano grófné – Forgách Éva
Apród – Lakos Mária
Giovanna – Svéd Nóra
Porkoláb – Veress Gyula

A Magyar Rádió és Televízió Ének- és Zenekara

Lamberto Gardelli – karmester

Budapest – 1963

(magyar nyelven)
(stúdiófelvétel)

* Wagner: **A RAJNA KINCSE**
(Das Rheingold)

Wotan – Faragó András
Donner – Sebestyén Sándor
Froh – Bartha Alfonz
Loge – Udvardy Tibor
Alberich – Dene József
Mime – Palcsó Sándor
Fasolt – Szalma Ferenc
Fafner – Bódy József
Fricka – Sándor Judit
Freia – Marton Éva
Erda – Komlóssy Erzsébet
Woglinde – Andor Éva
Wellgunde – Kovács Eszter
Flosshilde – Barlay Zsuzsa

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Lukács Miklós – karmester

Magyar Állami Operaház – 1969. február 16.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

* Wolf-Ferrari: **A NÉGY HÁZSÁRTOS**
(I quattro rusteghi)

Lunardo – Domahidy László
Margarita – Komlóssy Erzsébet
Lucieta – Andor Éva
Simon – Nádas Tibor
Marina – Vámos Ágnes
Maurizio – Várhelyi Endre
Filipeto – Bartha Alfonz
Cancion – Galsay Ervin
Felice – Moldován Stefánia
Riccardo – Palesó Sándor
Szolgálólány – Pavlánszky Edina

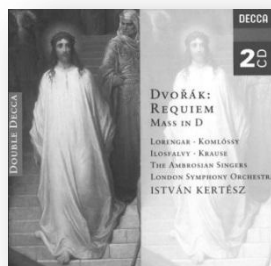
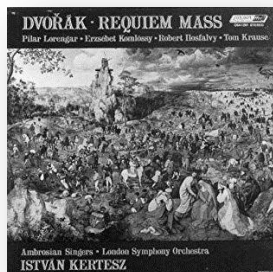
A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Tóth Péter – karmester

Erkel Színház – 1966. november 25.

(magyar nyelven)
(rádióközvetítés)

ORATÓRIUMOK, KANTÁTÁK, KÓRUSMŰVEK:

❖ Dvořák: **REQUIEM MASS**, Op. 89.

Pilar Lorengar – soprano
Erzsébet Komlóssy – contralto
Robert Ilosfalvy – tenor
Tom Krause – bass

The Ambrosian Singers, Chorus Master: John McCarthy

The London Symphony Orchestra

Conducted by István Kertész

London – 1969.

DECCA – SET 416-7 – 2 LP
– 0289 448 0892 6 – 2 CD

LONDON ffr – OSA 1281 – 2 LP

❖ Liszt: **SZENT ERZSÉBET LEGENDÁJA** – oratórium (Die legende von der heiligen Elisabeth)

Hermann, Thuringiai őrgróf – Kováts Kolos
Zsófia őrgrófné, a felesége – Komlóssy Erzsébet
Lajos őrgróf, a fiúk – Sólyom-Nagy Sándor
Erzsébet, Lajos menyasszonya, majd felesége, II. Endre magyar király leánya – Andor Éva
II. Hohenstaufen Frigyes német-római császár – Gregor József
Egy magyar nemes udvarmester – Miller Lajos
A gyermek Lajos – Bordás György / Dušan Turinič
A gyermek Erzsébet – Eugenia Kraičírová

Dr. Ferdinand Klinda – harmónium és orgoona

A bratislavai Csehszlovák Rádió Gyermekkara

A Szlovák Filharmónia Énekkara

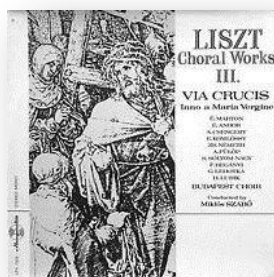
A Szlovák Filharmónia Zenekara

Ferencsik János – karmester

Pozsony – s.d.

(német nyelven)
(stúdiófelvétel)

HUNGAROTON – SLPX 11650-52 – 3 LP
HCD 11650-51 – 2 CD

♣ Liszt: **VIA CRUCIS** (1879)

A Kereszt útja vegyeskarra és szólóhangokra, orgonával (vagy zongorával)

INNO A MARIA VERGINE (1869)

Himnusz Szűz Máriához vegyeskarra, orgonára és hárfára

Liszt – Choral Works-sorozat - III.

Marton Éva – szoprán
Andor Éva – szoprán
Csengery Adrienne – szoprán

Komlóssy Erzsébet – alt és mezzoszoprán-szólók
Németh Zsuzsa – alt
Fülöp Attila – tenor
Sólyom-Nagy Sándor – bariton
Begányi Ferenc – basszus

Lehotka Gábor – orgona
Lubik Hédi – hárfa

Budapesti Kórus
Forrai Miklós – karigazgató

Szabó Miklós – karmester

HUNGAROTON – LPX 11575 – 1 LP
HRC 145 – 1 CD (A Szekszárdi misével kiegészítve.)

❖ Liszt: **PROMETHEUS**, R 539.
Prométheusz kantáta

Liszt – Choral Works-sorozat - IV.

Andor Éva – szoprán
Komlóssy Erzsébet – alt
Réti József – tenor
Turpinszky Béla – tenor
Miller Lajos – bariton
Gregor József – basszus

Adolf Peter Hoffmann – narrátor

Budapesti Kórus
Kerecsényi László – karigazgató

Forrai Miklós – karmester

(német nyelven)

HUNGAROTON – LPX 11604 – 1 LP

Honvéd Férfikar

Kis István – karmester

(latin nyelven)

(stúdiófelvétel)

HUNGAROTON – HCD 32318 – 1CD

♣ Sugár: **HUNYADI** - oratórium
Hősök ének szőlőkra, ének- és zenekarra

Déry Gabriella – szoprán

Komlóssy Erzsébet – alt

Simándy József – tenor

Melis György – bariton

Budapesti Kórus

A Magyar Rádió és Televízió Gyermekkara

Állami Hangversenyzenekar

Forrai Miklós – karmester

HUNGAROTON – LPX 11418 1 LP

– HCD 31794 1CD

1969.

OPERAELŐADÁSOK KÖZVETÍTÉSEI, TELEVÍZIÓS FELVÉTELEK:

❖ Bizet: **CARMEN** – keresztmetszet

Carmen – Komlóssy Erzsébet
Micaela – László Margit
Don José – Szőnyi Ferenc
Escamillo – Jámbor László
Frasquita – Ágay Karola / Koltay Valéria
Mercedes – Kovács Eszter
Dancairo – Palcsó Sándor
Remendado – Kishegyi Árpád

Magyar Állami Operaház Balettkara

Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Vámos László – rendező

Budapest – s.d. (~ 1964-1965)

❖ Britten: **ALBERT HERRING**

Lady Billows – Neményi Lili
Florence Pike – Németh Anna
Miss Wordsworth – Gyurkovics Mária
Mr. Gedge – Palló Imre
Mr. Upfold – Göndöcs József
Mr. Budd – Domahidy László
Mrs. Herring – Szilvássy Margit
Albert Herring – Palcsó Sándor
Sid – Varga András
Nancy – Komlóssy Erzsébet
Emmie – Házy Erzsébet
Cis – Koltay Valéria
Harry – Göndöcs József

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Blum Tamás – karmester

Mikó András – rendező

Magyar Állami Operaház

1964. április 19. – élő közvetítés

♣ Csajkovszkij: **ANYEGIN**
(Eugene Onegin)

Anyegin – Miller Lajos

Lenszkij – Kelen Péter

Tatjana – Tokody Ilona

Olga – Bokor Jutta

Larina – Póka Eszter

Filipjevna – Komlóssy Erzsébet

Gremin – Kováts Kolos

Zareckij – Mersei Miklós

Triquet – Fülöp Attila

Kapitány – Széki Sándor

Guillot – Döme István

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Pál Tamás – karmester

Békés András – rendező

Magyar Állami Operaház

Budapest – s.d. (~1984.)

❖ Erkel: **BÁNK BÁN**

Az opera televíziós filmváltozata

Bánk bán, Magyarország nagyura – Simándy József
 II. Endre, magyar király – Szoboszlai Sándor
 II. Endre énekhangja – Sólyom Nagy Sándor
 Gertrudis királyné, Endre felesége – Komlóssy Erzsébet
 Ottó, meráni herceg, Gertrudis öccse – Trokán Péter
 Ottó énekhangja – Réti József
 Melinda, Bánk felesége – Szakács Eszter
 Melinda énekhangja – Ágay Karola
 Petur bán, bihari főispán – Fekete Tibor
 Petur bán énekhangja- Faragó András
 Tiborc, paraszt – Solti Bertalan
 Tiborc énekhangja – Melis György
 Biberach, kóbor lovag – Benedek Miklós
 Biberach énekhangja – Palócz László

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

Magyar Állami Operaház Énekkara

Ferencsik János – karmester

Vámos László – rendező

*Az 1969-es stúdiófelvétel hanganyagának felhasználásával elkészített operafilm.

Budapest – 1974.

MTVA – 'Filmtár' – MTVA1132 1DVD

❖ Gounod: **FAUST**

Faust – Juan Oncia *mv
Mefisztó – Carlo Cava *mv
Margit – Virginia Gordoni *mv
Valentin – Gyimesi Kálmán
Wagner – Sinkó György
Siebel – Berdál Valéria
Márta – Komlóssy Erzsébet

Szegedi Szimfonikus Zenekar

Szegedi Nemzeti Színház Énekkara

Vaszy Viktor – karmester

Szinetár Miklós – rendező

Szegedi Szabadtéri Játékok

Az 1966. augusztus 7-i előadást 1966. augusztus 13-án sugározta a televízió.

❖ Kodály: **SZÉKELY FONÓ**

Háziasszony – Komlóssy Erzsébet
Kérő – Melis György
Lány – Andor Éva
Legény – Berkes János
Gazdag legény – Palcsó Sándor
Szomszédasszony – Szabó Anita

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

N. N. – karmester

s. l. – s.d. (~1975.)

❖ Muszorgszkij: **HOVANSCSINA**
(Khovanshchina)

Ivan Hovanszkij herceg, a sztrelecek vezére – Faragó András
Andrej Hovanszkij herceg, a fia – Bartha Alfonz
Vaszilij Golicin herceg – Szőnyi Ferenc
Fjodor Saklovityij, bojár – Melis György
Doszifej, az óhitűek feje – Szalma Ferenc
Marfa, fiatalasszony (szerzetesnő) – Komlóssy Erzsébet

Emma, fiatal német lány – Szabó Rózsa
Varszonofjev, Gloicin bizalmasa – Katona Lajos
Kuzka, sztrelec – Nagypál László
Egy írrok – Palcsó Sándor
Első sztrelec – Varga András
Második sztrelec – Domahidy László
Szuszanna – N. N.
Sztresnyev – N. N.

Szólót táncol – Sebestyén Katalin

A Magyar Állami Operaház szólistái és Balettkara

Kórodi András – karmester

Békés András – rendező

1976.

♣ Puccini: **GIANNI SCHICCHI**

Az opera televíziós filmváltozata

Gianni Schicchi – Melis György
Zita – Komlóssy Erzsébet
La Ciesca – Moldován Stefánia
Nella – Ágai Karola
Lauretta – Csengery Adrienne
Rinuccio – Kelen Péter
Betto – Bordás György
Gherardo – Csányi János
Gherardino, Gherardo fia – Csányi László
Marco – Polgár László
Simone – Szalma Ferenc
Jegyző – Mészáros Sándor
Orvos – Palcsó Sándor

Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara

Ferencsik János – karmester

Szinetár Miklós – rendező

1975.

♣ J. Strauss: **A CIGÁNYBÁRÓ**
(Der Zigeunerbaron)

Barinkay Sándor – Palcsó Sándor
Czipra – Komlóssy Erzsébet
Szaffi – Dunszt Mária
Zsupán – Szalma Ferenc
Arzéna – Berdál Valéria
A császárnő – Fónay Márta
Mirabella – Turján Vilma
Gróf Carnero – Katona Lajos
Ottokár – Király Levente
Gábor diák – Gyimesi Kálmán
Pali – Kibédy Ervin
Józsi – Kovács János
Mihály – Pagonyi Nándor
Feri – Gyulai Károly fh.
Zsiga – Csőr József
Kancellár – Mentés József
I. paraszt – Csikos Gábor
II. paraszt – Marosi Károly
Hírnök – Balázsovits Árpád fh.
Csizmadia Inas – Valcz Péter fh.
Lámpagyújtogató – Benedek Mária fh.

Szegedi Szimfonikus Zenekar

Szegedi Nemzeti Színház Énekkara

Willi Boskovsky – karmester

Szinetár Miklós – rendező

Szegedi Szabadtéri Játékok - 1966. augusztus 18.

♣ J. Strauss: **A CIGÁNYBÁRÓ**
(Der Zigeunerbaron)

Az operett televíziós filmváltozata

Mehmet pasa – Kiss Ferenc
Barinkay Gáspár – Németh Sándor
Barinkay Sándor – Németh Sándor (énekhangja: Ilosfalvy Róbert)
Szaffi – Lehoczky Zsuzsa (énekhangja: Házy Erzsébet)
Czipra – Ladomerszky Margit (énekhangja: Komlóssy Erzsébet)
Zsupán – Melis György

Arzéna – Esztergályos Cecília (énekhangja: Ágai Karola)
Carnero – Raksányi Gellért (énekhangja: Lendvay Andor)
Gábor diák – Benedek Árpád (énekhangja: Bende Zsolt)
Mirabella – Divéky Zsuzsa (énekhangja: Garancsy Márta)
Írnok – Petrik József

A Magyar Rádió és Televízió Énekkara és Szimfonikus Zenekara

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Balettkara

Ferencsik János – karmester

Mikó András – rendező

*Az 1961-es rádiófelvétel hanganyagának felhasználásával elkészített operettfilm.

Budapest – 1969.

❖ Szokolay: **VÉRNÁSZ** – keresztmetszet

Anya – Komlóssy Erzsébet
Vőlegény – Szőnyi Ferenc
Leonardó – Faragó András
Feleség – Moldován Stefánia
Anyós – Szilvássy Margit
Menyasszony – Házy Erzsébet
Cselédasszony – Szecsődy Irén
Apa – Várhelyi Endre

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

A Magyar Rádió Gyermekkara

Kórodi András – karmester

Mikó András – rendező

1974.

VHS – Televideo – 1996.

♣ Verdi: **AIDA**

Egyiptom királya – Begányi Ferenc
Amneris – Komlóssy Erzsébet
Aida – Rita Orlandi Malaspina *mv.
Radamès – Bruno Prevedi *mv.
Ramfis – Bódy József

Amonasro – Radnay György
Főpapnő – Kovács Eszter
Hírnök – Karizs Béla

MÁV Szimfonikus Zenekar

Magyar Állami Operaház Ének- és Balettkara.

Komor Vilmos – karmester

Mikó András – rendező

Margitszigeti Szabadtéri Színpad

1970. augusztus 18.

♣ Verdi: **A VÉGZET HATALMA**
(La forza del destino)

Calatrava márki – Veress Gyula
Leonora di Vargas – Déry Gabriella
Don Alvaro – Ilosfalvy Róbert
Don Carlos di Vargas – Melis György
Preziosilla – Komlóssy Erzsébet
Páter Guardiano – Szalma Ferenc
Fra Melitone – Bende Zsolt
Curra – ? (Barlay Zsuzsa / Szirmay Márta)
Alcade – ? (Kerekes Gábor / Kövesdy Károly)
Trabuco – ? (Kishegyi Árpád / Külkey László)
Orvos – ? (Horváth László / Dene József)

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Pless László – karmester

Békés András – rendező

Erkel Színház

Az 1968. június 13-i előadást 1968. június 25-én sugározta a televízió.

❖ Verdi: **FALSTAFF**

Sir John Falstaff – Melis György
Ford – Faragó András
Fenton – Bartha Alfonz
Doktor Cajus – Palcsó Sándor
Pistol – Várhelyi Endre
Bardolf – Kishegyi Árpád
Alice – Déry Gabriella
Annuska – Erdész Zsuzsa
Mrs. Quickly – Komlóssy Erzsébet
Mrs. Meg Page – Szőnyi Olga

A Magyar Állami Operaház Énekkara és Zenekara

Ferencsik János – karmester

Mikó András – rendező

Magyar Állami Operaház

1967. január 24.

❖ Verdi: **FALSTAFF**

Sir John Falstaff – Melis György
Ford – Sólyom-Nagy Sándor
Alice Ford – Tokody Ilona
Annuska – Götz Anna (énekhangja: Pászthy Júlia)
Fenton – Baráth Attila (énekhangja: Bándi János)
Doktor Cajus – Karizs Béla
Bardolf – Palcsó Sándor
Pistol – Gregor József
Mrs. Quickly – Komlóssy Erzsébet
Meg Page – Takács Tamara

Magyar Rádió és Televízió Énekkara

Magyar Állami Operaház Énekkara és Gyermekkórusa

Giuseppe Patané – karmester

Vámos László – rendező

Budapest – 1985.

♣ Vujicsics: **ÉJFÉLI OPERABEMUTATÓ**

Az operaház igazgatója – Mensáros László
Andalúz Viktor, zeneszerző – Márkus László
Házvezetőnő – Petur Ilka
Ödönke – Oszvald Marika
Ödönke édesanyukája – Komlóssy Erzsébet
Manyi néni – Pászthy Júlia
Zsiga bácsi – Gárday Gábor
Nagypapa – Nádas Tibor
Prológ – Palcsó Sándor

Fővárosi Operettszínház Zenekara és Vegyeskara

Breitner Tamás – karmester

Vámos László – rendező

Budapest – 1985.

*E diszkográfiai és filmográfiai összeállítás bizonyosan nem fedi Komlóssy Erzsébet minden létező, a Magyar Televízióban, illetve a Magyar Rádióban fellelhető, valamint a külföldi rádiók, illetve gyűjtők által rögzített összes felvételét. Az ismertett felvételek listája a forgalomban lévő, vagy korabeli, a rádió és televízió által közvetített hangzó, audiovizuális anyagok, valamint kalózfelvételek listájának kronologikus sorbarendeze. Ezen ismertett felvételeken túl a feltételezésekből kiindulva még számos, korábban nem ismert hangzó- és filmdokumentum válik majd elérhetővé a jövőben az illetékes intézmények archiválási munkájának köszönhetően.

Felhasznált irodalom:

Boros Attila: *Harminc év magyar operái* – 1948-1978, Zeneműkiadó Budapest – 1979.

Galina Visnyevszkaja: *Életem* – Századvég Kiadó – 1994.

Kármán György: *Violinkulcs a képernyőn* – Zeneműkiadó, Budapest – 1974.

Kertész Iván: *216 este az Operában* – Saxum Kiadó Bt. – 2006.

Komlóssy Albert: *'A KOMLÓSYAK'* – *Adatok a Komlósy, a Komlóssy és a Komlósi családok történetéhez* – Magánkiadás – 1987.

Muzsika (folyóirat) – 1958-1988.

Az Operaház és Erkel Színháza 75-105. évadja (Az Operaház évkönyvei)

*Ezen írásban szereplő képi illusztrációk, fotográfiák Komlóssy Erzsébet egykori archívumából, illetve a szerző magángyűjteményéből származnak.

Ezúton szeretném megragadni az alkalmat arra, hogy köszönetemet és tiszteletemet fejezzem ki mindazoknak, akik ezen emlékirás elkészítéséhez hozzájárultak, nevezetesen:

Bartók Gyuláné
Brezina Ágnes
Domonkos Zsuzsa
Farkas Ákos
Gál Erika
Hanzelik Balázs
Liszka Zsuzsa
Margittay Zoltán
Romsits Gábor
Simon Attila
Tingyela Attila

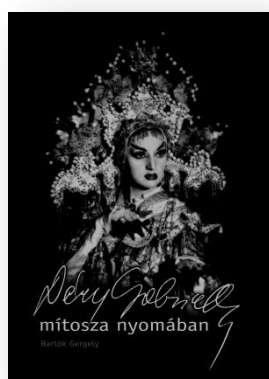
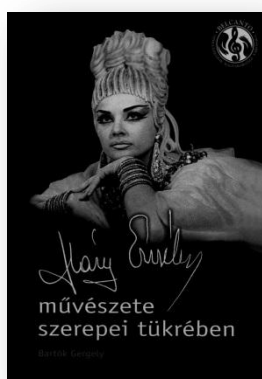

A szerzőről

Bartók Gergely (Nyíregyháza, 1984. június 11.) tanár, zenei író. Nekrológok és memoárok szerzője. Első önálló publikációja a *Házy Erzsébet művészete szerepei tükrében* (2012), ezt követte a *Déry Gabriella mítosza nyomában* című könyve (2014), legutóbbi magánkiadványa pedig „A többi, néma csend.” – *Palcsó Sándor portréja* (2017) címet viselő emlékalbum. A hazai zenei élet kiválóságai mellett olyan nemzetközi művészek életművében végez aktív kutatómunkát, mint például Galina Visnyevszkaja, Leyla Gencer, Rosanna Carteri, Virginia Zeani vagy éppen Maria Callas.

A szerzőnek a *Parlando* zenepedagógiai folyóiratban legutóbb megjelent emlékirása:
Bartók Gergely – „A török Itáliában...” – Leyla Gencer portréja – 2016.

„Te túl rózsám...”
Hódolat Komlóssy Erzsébetnek

Budapest, 2019

A tartalom bárminemű felhasználása a szerző engedélyéhez kötött.

Minden jog fenntartva!

© Bartók Gergely